

Sarusi Mihály

# Nyílik a savanyauborka-virág

SARUSI MIHÁLY

NYÍLIK A  
SAVANYA-  
UBORKA-  
VIRÁG

HUSZONEGY VÁLOGATOTT ELBESZÉLÉS  
FÉL ÉVSZÁZAD TERMÉSÉBŐL

Összeállította Kállai Gyöngyi

Napkút Kiadó  
Budapest, 2018

A kötet megjelenését támogatta  
a Nemzeti Kulturális Alap



Nemzeti Kulturális Alap

## Előszó

Sarusi Mihály *Nyílik a savanyauborka-virág* című könyve az elmúlt fél évszázad egy-egy évtizedének termését átfogó öt beszélyfüzérében, valamint a további köteteiben – vagy azokból kimaradt, csak folyóiratban – megjelent, összességében majd’ másfél száz elbeszélésből válogatódott.

Az összeállító dolgát némiképp megnehezítette, hogy az író javaslatára a kártyabeli nyerőszámhoz, a huszonegyhez igazodva igyekezett e terjedelmi korlátot megtartani. 21 elbeszélés a 150 körülből... No és persze ízlés szerint. Mert nyilván más válogatás is összeállhatott volna e másfél száz „mesebeszéd”-ből! Ha a régi csabai magyar–szlovák hangulatot elbeszélésekbe varázsló írásokat emeli ki, vagy az első időszak kísérletező, kissé vad, „népi avantgárd”-nak mondható írásaira, avagy a háborúk borzalmait, azok retteneteit átélők emlékeit idézőkre, netán a kommunista önkényuralom bűneiből ízelítőt adókra, esetleg a rendszerváltozásnak mondott időket követő furcsaságokat kipellengérező elbeszélésekre összpontosít... Nyilván így is, úgy is egészen más kép állhat elénk az író elbeszéléseinek javából válogató könyvből.

Arra törekedtünk, hogy az író valamennyi időszakából, mindegyik korszakára jellemző ízlésvilágot tükröző munkáiból fölmutassa azt, ami együtt már jelezheti, milyen változatos képet fest Sarusi arról a száz évről, amelynek népeletéből merít e sajátos elbeszélői megközelítés. Többnyire a kisember jelenik meg ezekben a beszélyekben, aki elviseli a vele, velük, velünk történeteket (*Bözsike a Zsilipen, Viki néni röpködő vasfazeka, Szűzanyám, Így vót, ez vót* stb.). Meg az is, aki akarva-akaratlanul, tudatosan vagy a lehetetlen helyzetbe belesodródva – ha bukik, ha nem... – lázadni merészel

© Sarusi Mihály, 2018

© Napkút Kiadó, 2018

(*Kukkerlátás, Brüchlik meg Bruchanek* stb.). Majd alkalmanként megjelenik e Sarusi-féle körképben az ügyeskedő, a másokon átgazoló, a saját érdekét közérdeknek hazudó gazfickó, ne adj’ isten gyilkos is (*Addig vertem, míg meg nem gyógyult, Nyilas kommun, Öreg hóhér nem vén hóhér* stb.). Hogy az író ítélete – mint azoké is, akikkel rendre azonosul – nagyon világos legyen. És persze a humor, a törhetetlen életkedv is kivirágozzék e válogatás nem egy darabjában (*Kagall Vencében, Zsandárlovatóke-paprikás, Davaj csaszni, Ruszlik, haza* stb.). Sőt, szinte mindegyikben, mert a csúfolódó – ironikus és önironikus – hang a legförtelmesebb helyzetben is fölvilla-nó életkedvet bizonyítja Sarusi szinte valamennyi rövid pró-zai (hol beszélynék, hol elbeszélésnek, hol novellának, hol karcolatnak, hol ki tudja, minek nem mondott, ne adj’ isten egyszerűen csak – mese- vagy regemondói – igaz történet) írásában.

Öt évtized, öt elbeszéléskötet – így jelentek meg Sarusi Mihály novelláskönyvei. Elsőként a második, ugyanis az első csak utoljára (az 1960-as évek termése a 2010-es években) látott napvilágot. A hatvanas évtizedben születtek a pályá-ját kezdő író első elbeszélései: 1966-ban és 1967-ben a csa-bai szülői házban és a debreceni tanítóképző diákszállóján. A Sarusi-beszélek első, 1960-as évekbeli termése – már az, amit később is elfogadott saját dolgaiból az író – négy el-beszézés volt, s ez az összeállítás 2013-ban látott napvilágot *Négy kicsi mérges avantgard* címmel. Ebből a kis kötetből a *Páxsit* került e válogatásba. A pályakezdő korszakra a kollázs (ragasztás), illetve a mozaikos szerkesztés volt jellemző – az író bevallotta Dos Passos és Cela, a „filmszerű film” (Felli-ni, Kaneto Sindó, Jancsó...), valamint a népi groteszk tanít-ványaként állt elő ezekkel az írásaival.

A pályakezdő kötet (mert Sarusinak a kiadásra váró kis-regényei helyett elsőként ez jelent meg) *A csabai Szajján* cí-

mű műve volt, amelyet a Magvető adott közre. Az 1970-es években írt, 1981-ben kiadott beszélysorozat nagy sikert ara-tott a viharsarki megyeszékhely magyar–szlovák (tót–ma-gyar) világáról hírt hozó elbeszélésekkel, amelyekben a szer-ző, mint egyik kritikusa megállapította, a megmagyarosodó békécsabai szlovákság szemével láttatja a XX. század máso-dik felére már alaposan átalakult, nem is olyan rég még két-nyelvű kisvilágot. Ezekben az írásokban – amilyenek a válo-gatásunkba is bekerültek (*Brüchlik meg Bruchanek, Bözsike a Zsilipen, Viki néni röpködő vasfazeka*, valamint az eredetileg *Mózsna hlopci* címen közreadott *Mehe, fiúk*) – a csetlő-bot-ló kisemberekkel együtt érző, szelíd iróniával átszőtt realista ábrázolásmód nyerte meg az olvasókat és a műtészeket. (Pél-dául Simonffy András *Körös-parti Krúdy* címmel értekezett az Élet és Irodalomban Sarusi Mihály első kötetéről.)

A következő, 1980-as évtized Sarusi-féle elbeszéléster-mése a *Hanyattúszás*ban mutatta meg magát. Az 1990-ben kiadott Zrínyi-kötet írásaiból a *Hanyattúszás*, a *Kagall Vencében*, a *Joppojmaty* és az *Addig vertem, míg meg nem gyógyult*, valamint az e korszakból való, de csak hetilapban közölt *Joli Iluskája* című került a válogatott elbeszélésgyűjteménybe. Erre a kötetre a múltra való emlékezés a jellemző, nem kis részben pedig – meghatározóan – az úgynevezett igaz törté-net, e népi epikai műfaj (más kötetekben is gyakorolt) írói megújítása. A népismeret szakemberei mindaddig nem na-gyon tudtak – némelyek nem akartak tudni? – arról, hogy az emberek háborús visszaemlékezései nagyon is őrzik s az utódoknak továbbadják a második világháború szörnyűségeinek emlékét. Mert a legutóbbi világháború embertelenségei (amivel a front, a hadifogság és a megszállás járt) nagyon is elevenen éltek a proletárdiktatúra ijesztgetései és hazugságai ellenére népünk emlékezetében, a magyarság „házi”, nem a nyilvánosságnak, csak a legszűkebb rokoni és baráti körnek

szánt elbeszéléseiben. Az író ezek közül emel be egy sort elbeszéléseibe.

Az évezred utolsó tizedében, az 1990-as években születő Sarusi-elbeszélések a *Túl-a-Gulág* című veszprémi kötetben 2005-ben kaptak helyet. Ebből a *Davaj csaszí*, a *Nyilas kom-mün*, a *Kopogtató maflása*, a *Ruszkik, haza* és a *Szűzanyám* olvasható a válogatásban. Sarusi e művét Bertha Zoltán a posztkoloniális irodalom egyik hazai példajaként értékelte, ugyanis a könyv elbeszélései a szovjet megszállás utáni évtized hangulatát érzékeltetik. A kötet írásaiban – és eme öt beszélyben – a kommunista zsarnokság korszakából a polgári demokrácia visszatérével is annyi mindent átörökítve őrző magyar világ izgalmas emberi helyzetei elevenednek meg – hol vérfagyasztó, hol csúfondáros hangon.

Sarusi Mihály mindeddig utolsó, bő termést – legalább is önálló elbeszéléskötetet is – nyújtó évtizede az új évezred első tíz éve, a 2000-es éveké. Az *Alföldi képek* című, 2005-ös tanulmánykötetében egy beszély jelent meg, az *Így vót, ez vót*, amely ide bekerülve az aradi-csanádi magyar parasztság megnyomorítása dákoromán változatának egyetlen történetbe sűrítésével szolgál. Míg a 2009-es *Pinceszor* című boros úti beszélyfüzér egyik darabja, a *Tocai az Isonzótól* az olaszok tokaji eredetű borának bemutatása kapcsán az első világháborút megjáró magyar fiúk, köztük névadó nagybátyja, (Kis) Sarusi Mihály tizennyolc éves „önkéntes” honvéd vértanúságát idézve érzékelteti a taljánok földjén támadt érzéseit. A *Lajtabánsági állatmesék* mint az említett utolsónak tetsző Sarusi-féle beszélyévtized termékeinek gyűjtőhelye (2013-ból a Felsőmagyarország Kiadó jóvoltából) e válogatásba a *Zsándárlovatóke-paprikás*, a *Kukkerlátás*, az *Öreg hóhér nem vén hóhér* és a *Magángyűjtő, kinézettel* című elbeszéléseket kínálta. A lajtabánságinak mondott elbeszélések csak a beszélyírói igény (az egy helyre igazítás vágya) miatt kerültek a ne-

vezett őrvidéki tájra, állatmesének pedig azért nevezhetők (nem kis túlzással), mert mindegyikben szerepel egy-két, többnyire csak kóristának-kóristánénak mondható, az állatvilágból kölcsönzött mellékszereplő.

Válogatásunk igazolja Körmendi Lajosnak, Sarusi író-monográfusának azt a vélekedését, hogy eme írások szerzője próteuszi alkat – ím, elbeszélőként is. Hol a téesz-szervezők elől menekülő önakasztó apját máig sirató, alaposan megnyomorított aradi parasztszorong, hol a sokadik feleségét is velencei nászútra cipelő, Chagall helyett Kagallt kergető iparos, hol '56-os vérbíró helyzetébe képzelve magát rajzolja meg történeteinek, meséinek, beszélyeinek/elbeszéléseinek/novelláinak alakjait. Nemcsak a szerzőnek, a kötet válogatójának és kiadójának a reményei szerint is sikerrel.

K. Gy.

## Pázsit

Mit jelent az, hogy pázsit? Zombékos, csatornás, kisebb-nagyobb nyílt vízzel, náddal, sással, kákával, bokrokkal benőtt mocsaras rész Corvin szélén. Corvin kisváros. A pázsit, ez a pázsit, épp így talán csak itt volt ismert. Ma már nem az. Tulajdonosai, az egykori corvini gyerekek is elfelejthették már. Legföljebb unokáiknak hazudoznak róla, ha éppen eszükbe jut a sok háborús meg szerelmes történet közti szünetben. Mert nem is egész Corvin ismerte, csak ez az első kerület, régebben tized. A Holló utca suhancaié volt. Mérnök, tanár, villanyszerelő, orvos lett belőlük. Meg sok-sok gyerek.

A pázsit. Mi is az, hogy pázsit? Egyik oldalról a Holló utca zárja túloldali házaival, jegenyesorával, szemben a futballpálya magas téglakerítése veri vissza a kiabáló fiúk hangját. Másrészt a városszéli kertek, e más résszel átellenben pedig még messzebb, mint az előbb, körgát keríti, mint leghosszabb oldal, a pázsitot. Valamikor erre járt a Körös, ellene emelték. Előtte, mögötte nád, nád, rengeteg, no meg a város.

A pázsitnak, mint minden tisztességes helynek, piactere is volt. Lényegében ez volt a pázsit, ez a gyöp. A többi: mocsár, hogy mégis pázsitnak mondd az egészet. Olvadástól az utolsó napos délutánig. S valami napsütés mikor nincsen?

A telket élővízű kanálisrendszer ölelte át. Csak egy biztos bejárata volt, a Holló utcaiak oldalán, a város felől. Időszakonként másfelől is megközelíthető, például egyszer akkora meleg tört ki, hogy kiszáradtak a vizek, s a halakat kassal fogták az emberek.

Csöndes volt még akkor a Holló utca. Az árokparton tehén, kecske, disznó legelt, már amikor éppen nem hajtották őket a legelőre. Ma Holló út. Megrakott teherkocsik rohangálnak át rajta. Az egykori pázsiton előbb szemétdombok kezdtek nőni, majd a város is idehordta a maradékait, végül ötemeletes lakóházak lepték el a feltöltött lápot. A meglepett költöző madarak ijedten húznak odébb, ezt már nem ismerik. Keletre pedig rizsvetés a hajdani széken, amely a határig húzódott.

NY, mint nyár

István azzal kezdte a reggelt, hogy összeverekedett az öcsésével. Nagy zajongás közepette hajtották a pázsitra a kislábákat, kiskacsákat. A tyúkok már rég szerteröpültek, s az asszonyok örömeire többnyire a nádasban tojtak. István az egyik, öccse meg a másik bokor mögé hasalt, s förtelmes szitkokat szórtak egymás fele. Nem sokáig. Gyűltek a kecskék az utcán. Be kellett menni, eloldani a két gidát meg az öreget. Jó tüskés akácgallyal odasózott annak a rohadt mekegőnek, annyira, hogy az megfélemedezett a rokonságról, és István alig tudta elkerülni a szarvát. A kutya láncát tépte, a kicsik panaszosan mekegtek. Kirohant a mama.

A ház alatt csermelynyi kanális tekergett. Amolyan mezegethártnak is mondható. Nyilván csak az egyik oldalon. Arról nem volt kerítés, ez aztán elég gondot okozott a fehérnépnek. Újabb ok a veszekedésre. A jószágnak állítólag nincs esze, sőt valójában szeme sem, de azért a gazdájának lehetne, mondogatták egymásnak különféle jelzőkkel s viszonylag ritkán használt főnevekkel egyetemben.

Az út alatt jókora cső vitte át a vizet, s a széles árokban továbbhaladt a többi kert mögött a Körös felé. Előbb azonban

tevékenyen részt vett a pázsit elkülönítésében. Javarészt belőle táplálkozott a mocsár. Bár gátakkal zárták el tőle, valahol mégis összeköttetésben lehetett vele, mert a mi barátunk nem száradt ki az istennek se, csak amikor már repedezni kezdett a meder. Föltehetően átszivárogtak egymáshoz. Egyébként örömmel ölelkeztek felhőszakadás idején.

A szomszéd Ondris most ébredt. Egyetlen gyermek, megérdemli. Igazuk is van, Ondris jó gyerek. Éltanuló, máris a család esze. Nagy múltú féliparosok utolsó sarja. Minden tekintetben utolsó, mert hogy se paraszt, se iparos nem lesz, se mind a kettő, arról sokan gondoskodnak. Az apa még hajlik rá, hogy a fiát is szakmára tanítsa, bár ma sem könnyű már megélni a kis földből meg az iparból, hát még mi lesz tíz-húsz esztendő múltán. Az anya derék asszony, talán túlzottan is. Többet szeretne a fiából, mint ami eddig az egész család volt. Volt, mert ma már szinte semmi sincs a húsz holdból. Húsz (igaz, csak tizennyolc meg még néhány öl, de úgy mondják, húsz) magyar hold a jó zsíros kigyósi földeken. Mekkora vagyon. Mindez a Holdba ment. Önként leadták, volt annyi eszük. A téesz-szervezés híreitől megijedtek, és fölajánlottak mindent, amit csak lehetett, a tanyát is. Maradt a városi félház a kerttel, semmi több. Gábor sógor járt rosszul. Mindjárt a háború után a zsellérek rágyújtották a tanyát, majdnem bennégett pereputtyostul. No, a mama mégis olyan rátarti, hogy szinte barátnéja sincs. Jó zsírosgazda leánya. Lényegében összeillettek volna. Inkább örülne, hogy iparosemberhez vitte a szerencséje, most nem kell kódisnak lennie. Pedig azelőtt ezt az egyet nem szívelte az urában, különben beleződült, úgyannyira, hogy apámuram ma is sírna, ha élne, mennyi föld veszett ezzel a házassággal. Mert szövetséget akart vele kötni egy kigyósi nagygazda, a fia érdekében, aki szintén szemet vetett a lányára. Vet-

het biz az, neki csak az András köllött. Tőle van az Ondris gyerek, senki mástól.

Az öreg Botyánszky suszter, az a szakmája, szegény fódózó cipész, a felesége annál hangosabb. A háború előtt kocsmájuk volt, de egyébként is szerette az italt. Volt olyan idő, amikor a neje nál is jobban, és csak a szövötkézet intő szava billentette helyre az egyensúlyt. András bácsi fáradt embernek érzi magát. Amikor még élt a pázsit, maga fejté a tehenet, a tehénnek a tőgyét.

Fia, Ondris, semmiben sem hasonlít rá. Talán a nevében. Kire ütött ez a gyerek? Nem rá, mert túl okos, nem az aszszonyra, az túl gangos. Talán az öregapjára. Az volt ilyen elégedetlen, folyton könyvet búvó ember. Hát hozzá képest biztos rengeteget olvasott, mert ő a kezébe nem vett nyolc-tíz éve egy árva regényt sem. Rájött, hogy mind hazugság, ő különbeneket átélt. A nagyfater tengerész, vagy mi volt a Monarkiában, világot járt, de más se volt neki. A felesége még idejében itt hagyta, ő hű maradt a családhoz. Nem tudott eleget összehordani, amikor végleg hazajött. Nem is teljes az Öreg. Aki annyit utazik, és mégse viszi semmire.

Ondris nem kelt korán. Hat után a napocska már erősen rámeredt, hiába lógott az ablakon takaró. A rádiót fölérősítette, hajnali zenés ébresztő, nyújtózkodni is szokott. Ellenében a családi hagyománnyal, nem számítva ide azt a világcsavargót, dermesztő kútvízben tisztálkodott, fogat mosott. Hát az meg mire jó. Az iskolában hallotta, hogy mindez nagyon jót tesz az egészségnek, s a legtöbbször kifutott a gátig. Nem is lett csenevész ember belőle, mert gyereknek az volt. A tanulás még hagyján, de ez egyeseknek egyáltalán nem tetszett. Ezzel az erővel akár az egész kertet föláshatta volna.

A mozi, az igen. Heti három-négy meg se kottyant. Csak a harcos filmeket nézte szívesen. Bujánra, a nálunk is okosabb lóra ma is emlékeznek. Minél több nácit lőttek le, annál jobb volt a mozi. Számolták a hullákat, akár a ponyvákban. Mert abban sem volt hiány. Hogy közben a nációk hány oroszot puffantottak le, a moziban semmit sem tudtak meg, János sógor előadásaiból annál többet. Miki, akinek köztudomásúan komcsi szülei voltak, azzal büszkélkedett, hogy őt olvasás közben még az anyja se meri zavarni. Persze az volt az igazság, hogy igenis megzavarta, vízért küldte, a szomszédba, boltba. Miklós, ha morogva is, de nem kérethette magát, szedte a sátorfáját. Ha egyszer szerette az anyját. Annyira azért mégse, hogy ne hazudott volna a haveroknak. Ő aztán föl nem kél.

A jószág a helyén, végre. Pedig még ingben kell járni, bár lassan az is lekerülhet. A reggeli etetésnek vége. A többi csak ilyenkor ébred.

A legtisztességesebb dolog pecázni menni. Istvánnak nagyon rendes botjai vannak, születésnapjára kapta az apjától. A többség maga készítette erősebb vesszőből, gombostűből, madzagból, dugóból. Mindent úgy kellett szerezni, hogy az szegyen.

Naphalat a partról szoktak fogni, fejenként néha húsz-harminc is horogra akadt. Egyszer Misó úgy bevágott a hatdekás naphalnak, hogy a halacska a leszakadt szereléssel együtt átröpült az út túlsó oldalára, és az akácfát harmadrész letörte. Egy kis pucolás, és milyen remek sült hal volt vacsorára.

Ha meg úgy alakult, a fogást bedobták a kútba. Még évek múltán is csodálkozva vettek ki egy-egy halat a vödörből.



Megmaradtak, tán még szaporodtak is, csak nem nőttek nagyra. Különben nem tudtak volna megfordulni.

Az igazi azért nem a horgos pecázás volt. Befőttesüveggel, az igen. Nemcsak a babahalak úsztak a csalétekre, a vörös-úszók, márnák, csíkok, bliszkák is. Ha jókedvük volt, szőröstül-bőröstül sütötték. Megfelelő volt az úgy is. A csíkot persze másképp fogták.

A Körösbe néhol a közepéig lehetett gyalogolni. Ilyenkor nem volt mit lubickolni, ám halat annál többet fogtak. Hogy ciklandozta a lábukat az a sok kis szemtelen hal!

Mi jöhetett erre? Fürdés a zsilipen. Fejes, talpas, suszter, szaltó, csőbe fejes öt méter magasból. Ha tiszta volt a túlsó oldal, a bátrabbak a zsilipház tetejéről vetették le magukat. Fogócskázás, kergetőzés kimerülésig. A gatya lógott, a szem véresen ugrált, valahol mindenki lehorzsolta a bőrét, s a tüdő, a szegény mekkorát lüktetett. Akinek bohóckodni volt kedve, ott a töltés tetején a tömeg ámuldozása közepette cserélte száraz alsónadrágra a háromszöget.

Napozni kellett, pihenni. Ez volt a legbékésebb pillanat. Valami ötlet mindig akadt. A csatorna mellett pizok jó kertek voltak, itt kellett szétnézni. Ilyenkor még a legtöbb gyümölcs éretlen, csak ribizlit, földiepret találtak.

Amilyen könnyen átmásztak a kerítésen, olyan hamar leléphettek. Mit tehettek mást, ha már eddig eljutottak, néhány lépés, és Fürdőhelyre értek. A Gyulai zsilipen túl ez a leglátogatottabb. A másik oldalon, a város túlsó felén, a Békési zsilipen túl ilyen a Bandika-fa. Egy fiú leesett az ottani faóriások egyikéről, innen ered a név.

A part itt szélesebb, bokros, füves az ártér, és nagyobb tisztás az egész közepén. Foci, verekedés, újabb kertlátogatás. A meder alja itt homokos, mérföldeket lehet úszni a tiszta vízben. A zsiliphez képest az, mert a gát előtt fölgülemlik a tanyák minden piszka, e zsilipoldalon ritkán lehet fürdeni. Szigetek nőnek a hordalékból, rajtuk kökénybokor, nadragulya éli életét, félőrült csirkék rohangálnak az életveszélyes nyílások között.

A zsilipen mindig van valami látványosság. Vagy bálnavadászhalóval felszerelkező férfiakat, vagy cápákra szigonyt vető suhancokat figyelhet meg a vándor. Valami mindig várja. Ott a víz, a háborgó, örvénylő, zúgó Körös. Halakat dob föl, halakat tűr meg a csöndes oldalon.

Szerencsére ott van a bolt is. Minden tízfilléres jó helyre kerül. A stolverk a menő. Aki nápolyit vesz, nem számít rendes gyerekeknek, lopja a pénzt.

A zsilip másféléknek is találkozóhelyük. A csavargóknak. Itt beszélnek meg terveiket, itt mesélnek az ámuldozó népeknek ocsmányabbnál ocsmányabb történeteket. Ezek nem úgy járnak a kertekbe, mint a gyerekek, hanem rendszeresen kirámozzák a gyümölcsösöket. Célba vesznek egy-egy szebb kertet, és hogy abból mi marad reggelre... Ráadásul nemcsak a termést takarítják be, a fákat is csúnyán megrongálják. Gallyastul szeretik elvinni a holmit. Piacra vagy közvetlenül a háziasszonyoknak, mert kialakult kuncaftkörük van. Miatuk szokták elverni a srácokat is, akik pedig olyan ártatlanok.

A gazdák újabban vadászfegyvert szereznek, és azzal virrasztanak a kertben. Nehezebb lett a meló. Most épp azt mesélik nagy ijedten, hogy bukott le Sovány Jóska. Jelenleg is töm-

lőben van, csakis ott lehet, mert hetek óta nem látták. Vigyázni kell, így mondják, a kulákok erre-arráját.

De hát nemcsak pálinkát lehet itt venni, ecetet is. Ha valamelyik kislegény túlzottan megüti magát, a boltos ingyen odalöttyint, így aztán fertőzés sose volt. Az ecet mindenre jó. Fogfájásra, beteg hátra, mindenre. Ahogy az öregasszonyok híresztelik.

Dadogós Jani, Ja-Jani egyszer valami furcsát fedezett föl. A zsilip betonfaláról szedte, ha megnyomta, víz jött belőle, aztán újra teleitta magát. A mélyedésekben sötét bogarak lapultak. Megmutatta a többinek, mire azok Ja-Jani könyörgeése ellenére lebuktak a víz alá, és az utolsó szálig leszedték.

A tanárnő azt mondta, édesvízi szivacs. Ja-Jani kesereggett, amiért nem sikerült megvédeni a szivacsstelepet, mert arra gondolt, hogy ha elszaporodhat, néhány év, és hajóról bányászhatják. Ma is őrizne belőle egy darabot, ha el nem veszett volna. Ja-Jani egyszer véletlenül meghalt.

Kora nyáron már fürdeni járt a városi uszodába. Imádta a vizet. A szülei megtiltották neki a zsilipet. Rossz víz, rossz társaság. Ja-Jani forró testét zuhannyal üdítette. Tüdőgyulladást kapott, egész nyáron betegeskedett. Nyárutóra fölépült, és szülei parancsa ellenére újra bejárt a falon a fürdőbe. Jópofa mélyfejes, és ismét meglátogatta a múltkori dolog. Az orvos azt mondta, hogy ha rövid időn belül megint megkapja, az Isten se menti meg a kiadós tüdővérsztől. Tényleg meggyógyult, de teljes ember sose lett. Fél évig kínlódott, egyre rosszabbul nézett ki, aztán újabb fázás, most már a pázsiton, és tényleg nem mentette meg senki. Olyan furcsa volt, mi az, hogy halál?

A zsilip. Milyen más ez, mint minden. Olyan, mint minden együtt. Ha vihar van, különösen. Bebújnak a fiúk a csőbe, kint lehet bármekkora ézengés, itt csak egymást hallják, meg a víz csapkodását. Innen egészen más a világ. Nem könnyű bejönni, kijutni pedig, ha nem ismered a törvényeit, veszedelmes. Alul rohan a víz, annak ellenállni nem érdemes, felül pedig visszafelé folyik, szembemenni itt se jó. Ha bemegy, hasalj az örvényre, a sodrásra, s nagy kalimpálással gyorsan berepülsz a vashoz. Ott egy kétméteres rész, ahol lubickolni lehet. Ha nyújtózkodsz, a résen ömlő víz kirúgja alólad a lábadat. Befelé a kezdő is jöhet, megússza savanyú korttyal meg ijedtséggel, de egyébként. Az se nehéz, az ismerősnek gyerekjáték, még felül is kijöhet. Erővel, bátran, esetleg újra-újra kezdve. Egyszerűbb alul, a folyással. Meredek fejes a betongyűrű aljáig, onnan némi kormányzással az örvény kivág a szájtól öt-hat méterre. Ott már nyugalom van.

Egyetlenegyszer jött rendőr, sose piszkálták őket, csak ez kekeckedett velük. Ki tudja, honnan bújt elő, mert Ondris csak azt látta, hogy fölírja a jónépet. Egyedül ő maradt a csőben, a többiek idejében elhúzták a csíkot. Benn ült a vason, amikor észrevette, hogy mi a helyzet. Megrémült, és úgy belevágta magát a mélybe, hogy mindkét könyökéről lejött a máz. Jó húsz métert ment víz alatt, de nem ért túl rajta, éppen előtte bukkant föl. Érezte, hogy valami nincs rendben, mert a keze mintha elzsibbadt volna.

Amíg kikászálódott, a lehorzsolt bőr és hús helyén sírni kezdtek az erek, s bő patakokban folytak végig a karján. Különös, először meg se nyikkant a seb, tán egy perc is beletelt, míg megindult a vér. Az egyenruhás megsajnálta, azt mondta neki, hogy ha nem rohan haza, fenéken billenti. Hetekig

nem merete megmozdítani a karját, úgy összeszáradt a hatalmas heg.

A fuldoklás a legjobb szórakozás. Ha valaki nem tudott úszni, mégis eltávolodott a betonpadkától, megjárhatta. Bal felől bombatölcsér sötétlik, föltehetően a háborúban keletkezett. Mélyebb volt, de a Körös behordta iszappal. Az ember kellemetlen ingó talajt érez a lába alatt, ha lemerészkedik az aljába. Akinek ismeretlen még a kutyaúszás is, egy pillanatra meglepődik. Aztán ki hogy. A sekély parti rész után váratlanul jócskán bemerül a finom corvini vízbe. Nyel, nyel, káromkodik, fuldokolni kezd. A kisebbeket ki szokták húzni, a felnőtteken nevetnek, mert előbb-utóbb kiérnek a szélére.

A kopasz fodrászné esetét elfelejtették már, pedig akkor még a helyi lap is foglalkozott vele. Tudott úszni, be is jutott nagy boldogan a csőbe, de amikor megunt a szivárványcsinálást, ríni kezdett, mert a vizecske nem engedte ki. Toporzékolt, sikongatott, mégse sikerült. Azt érte el, hogy senki se mert érte menni, még a férje sem. Kötelet szereztek, azzal rángatták. Egy-két méterig ment is, aztán mindig elengedte, és félelmetesen üvöltve visszaúszott a vashoz.

Órákig könyörögtek neki, míg végső elkeseredésében, minden mindegy, elhagyta magát, azok meg kihúzták. Úgy lógott a kötélén, mint valami hulla. Kiterítették, férje a lábánál fogva akarta kirázni belőle a vizet. Erre az asszony fölébredt, és csúnya szavakat használt. Mért nem úszott be hozzá, hagyta volna elsvadni a szenvedéstől. És belökte az urát a napfénytel teli Körösbe.

Ma már egészen más a zsilip. Megváltozott, akár a pázsit. Tábla a parton, tábla a falon, fürödni tilos, tilos lenézni, tilos

bemenni a csőbe, tilos fára mászni, tilos a zsilipház tetején napozni, minden az. Talán akkor is tilos volt, ám ki kérdezte. S hol az új nemzedék? Bérházban, tűzfalak közt, mai telepi, corvini telepi rengetegben. Ha víz kell, ott az uszoda, a Balaton, ha erdő, ott van arra a Mátra, ha kell valami, ülj vonalra, menj, keresd meg. Pedig itt is van, még most is. Sokan meg is találják. Új kölkök, új vagányok.

A zsilipen a városból egyvalami látszik, a nagytemplom tornya. Dél van, harangoznak. Ebéd lesz lassan mindenütt. Vargáné azzal kérkedik, hogy nála a dél az dél, és nem három óra, mint Kovácséknál. A gyerekeknek pontosan otthon kell lenniük. Máshol ráérnek még, egy körül elég, ha hazamennek. Az ebéd, az az utánozhatatlan corvini ebéd mindenhol sül már, fő már, s az asztalra kerül. A corvini asszony, a corvini anya egyet sajnál, hogy magát nem étheti föl a kölkével, akit pedig naponta ver fájin corvini vesszővel. Sodrófával, vagy ami éppen kéznél van. A corvini asszony boldog, ha a gyereke azt mondja, édesanyám, mind a három-négy, mert akkoriban még annyira tellett. Máskor ritkán.

A káromkodás, az nagyon bántja. Elég, ha az ura szidja az Istent, nem kell akkor még a gyerek is. Milyen rosszulesik neki, amikor a fia azt mondja a barátjának, a kurva anyádat. A zsilipen hallotta. Szomorúan nézte, te is olyan leszel, mint az apád, úgy fogsz beszélni. Mert a zsilipen van homokozó-részleg is, sekély vízzel. Az úszni nem tudók és a felnőttek napoznak, úszkálnak itt. Amolyan majális ez. Nekik ez az ünnep. Amikor vasárnap már délelőtt kijöhetnek ide családostul, kenyér közé tett sült hús az ebéd, s Körös-vízzel öblítik le. Milyen boldognak érzik magukat. Igazuk van. A gyerekek vágyakozva néznek, néznek a cső felé. Mikor mehetnek már ők is oda.

A vihart a gyerekek a folyosóról figyelték. Az elején persze be kellett húzódnia a lakásba, mert a szél, a víz, a jég becsapódott a gangra. Amikor csillapult, kijöhettek a konyhából, s onnan nézték az elvonuló felhőket, a villanyos lecsapásokat. Találgatták, hova térhetett nyugalomra. Az idősek történetekkel rémítették az ifjakat. Az eső hullt, a jég már elállt. Esett a víz a többi esőre. Az árkokban és a hirtelenjében hegyi pataknak kikiáltott kerti utakon, járdaszélen, valamennyi laposban ömlött az ég legújabb áldása, ki az útra, a vízgyűjtők felé. Megtörtént, hogy térdig jártatok benne. Még záporozott a maradék, már sütött a nap, s ti kint rohangáltatok. A vízzel együtt ti is elvontatok. Gallyakat téptetek, sárgolyók röppentek egymás felé. Kellemetlen vége lett a hancúrozásnak, ha ablakon, tegnap meszelt házfalon, esetleg káráló asszony hátán locsant szét a lövedék. Rohant az árral ki a nép a pázsitra, ellepte a tenger, egybefolyt minden, a szegény nádas hajolt csak fölé nekikeseredetten. Teknők kerültek elő. A nagyobbak deszkával, kézzel eveztek a beláthatatlan széles tóba. Apraja-nagyja odagyűlt elnézni a fiúk merészségét meg az újdonságot. Tenger a Holló utcában. Mint amikor én az Adrián... S tényleg az volt. Nagy hallal, hajóval, hullámmal, kikötővel. Péternek eszébe jutott, hogy tengerész akar lenni.

De hát többnyire ritkán volt felhőszakadás. Mindenesetre igencsak várták. Békés vidék ez. Már csak azért is, mert Békésben van. Egy jobb eső akkora élmény, mint Rióban a karnevál. Hetekig róla beszélnek, hogy milyen jól jött, vagy hogy ez aztán betett. A termésről, a meccs elmosásáról, halálos villámcsapásról, a kellemes ladikázásról, a kapálásról, mert hogy mi lesz a kukoricával. A betakarítás, bizony, lényeges, az aratás, különösen, ha megdől a gabona.

Vihar után, meg anélkül is, apró hajókat sodor az ár, tép a szél, borít téglá verte hullámgyűrű. Dióhéjból, dobozból, deszkából, szakadt ingből, madzagból, tollból. Kisebbek-nagyobbak, kinek milyenre futja. De mind egyként értékes, corvini gyermekszerelem.

Még a legjobb játék a tollak versenye. Ahogy beléjük kap a szellő, mint igazi vitorlás hajók röpködnek dőlten, egymást előzgetve. Néha megállnak, forognak, parthoz ütődnek, azután újra nekivágnak a végtelen útnak. Míg el nem nyeli őket a távol, sárba nem ragadnak vagy szét nem áznak.

Tollak. Milyen sokféle van. Kacsá-, liba-, tyúk-, gyöngyös-, pulyka-, pihetoll, hosszú toll, ilyen toll, olyan hajó. Esetleg fejdísz. Valamire mindig jó. Pecabotra, édesanyjának kalácsot kenni. Kopasz kuttyát szurokba mártani és tollat dugni az alfelébe, mint a könyvben.

Kitalálták, hogy olimpiát kell rendezni. Nagy halom nádat szedtek, ebből készültek az akadályok, a különféle építmények, a díszítés, a jelképes díszemelvény, előtte lobogó zászlóerdő. Két csapat, a Holló és a Réz utcai csapatott össze. Időmérő órát is szereztek. Kora reggeltől éjfélig. Az ünnepélyes megnyitó után természetesen focival kezdtek. Magyarország röhögve verte Uruguayt; könnyebben, mint a rádióban. Gyorsfutás, akadály-, távol- és magasugrás, súly, gerely, vívás, Körös-úszás, kétmérföldes mezei szaladás, sárhajigálás, birok, cselgáncs s bemutató jellegű pankráció. Este hús-, szalonna- és halsütés kurjongatással, toronyórt ijesztgető tűzzel.

Délután Ondris Szalaiékhoz ment, sötétedésig náluk töltötte az időt. De hogy? Fogót játszottak a háztetőn, és amikor ő

lett, olyan vadul rohangált, hogy egyszer Ferit már-már utolérte, s az L alakú ház bádogból készült összekötőjét egyetlen ugrással akarta elintézni. Ugrás volt a javából, annyira, hogy jobb lába tövig szaladt a cserepek alá. Alatta Julcsa néném csodálkozva vette észre, miféle láb lóg ki a plafonból. Keresztet vetett, ordítani kezdett, és uzgyi, ki az udvarra. Mi az anyátok picsáját kerestek ott, mondta, és káromkodott. Ondrist sírva hozták le, nekik is fájt előre a verés.

Csontban nem esett kár, csak az inak szakadtak le néhány helyen. Szegény Ondris azóta is emlegeti, nem érdemes a háztetőn futóversenyt rendezni.

De az apacsos, az ment. Különösen estefelé szerették. Ki-ki elbújt a szeretőjével valahová, aztán ha rákerült a sor, vágatva igyekezett megelőzni a hunyót, majd ipiapacsot lihegve ledobolni a falon. A szerető az szerető marad, persze hozzáérni nem mertek. Legfőljebb gondolatban. Abban aztán nagyon.

A szúnyogok ellen szárított bambuszt égettek. Lassan fogyott, mint a szalonna, nagy füstöt gerjesztett, a kellemetlenkedőket úgy-ahogy elkergette. Meg aztán férfias dolog, olyan férfias érzés volt bambuszt égetni. Füstölt a bambusz, nőtt a hamu, játszott a gyerek. Este volt, késő lett.

Ő, mint ősz

István és Ondris együtt nőtt föl. Nincs titkuk egymás előtt, elmondják, kibe szerelmesek, a pázsiton elsőnek egymást választják a csapatba. Nyáron ez a nagy ragaszkodás alig vehető észre, hisz általában bandába verődve lógnak, csatangolnak. Őszre azonban megváltozik minden.

Az ősz, azt hiszem, azzal kezdődik, hogy iskolába kell menni. Más változás egyelőre alig van, hisz a nap még forrón tűz, a víz változatlanul fürdésre csábít; legfőljebb annyi, hogy több a gyümölcs, s a járdát sűrűbben kell söpörni.

Ha ősről beszélnek, minden befőzés idetartozik, még ha augusztusban történik is. A befőzés nem lóverseny, az már ősz, hulló falevél. Paradicsomládát kell cipelni, fortyogó szilvalekvár int a fakanállal, múlt évi maradéktól átkos üvegek meredeznek a gyerekre. Darót, tengeri, kútvíz belé, s tiszta lesz, mint az ég. Mint az őszi lég onnan a körgátról.

István és Ondris egy suliba, osztályba, padba jár. A tanítójuk is azonos. István focista lesz. Ondris rakétatervezőnek készül. Együtt legeltetik a disznóikat. Mindkettő ugyanazt akarja. Amit az egyik mond, fölgyújtja mindkettejük képzületét.

Ondris sárkányt épít, István spárgát lop hozzá, s fölváltva vezetik az égre. Különösen ilyenkor hasonlítanak egymásra. Amikor lesik a sárkányt. Ők is, meg a sárkány is. Hintázó testével, zizegő farkával, feszülő zsinórjával.

A nyár náluk a gondtalan játék, az ősz a tervezgetés kora. Mi lesz, ha befagy a tó, ha eljön a tavasz s az új nyár. S véletlenül az is eszükbe jut, mi lesz aztán. Az őszi ég erre is jó. Szerelemgyújtásra. Hadvezér, föltaláló, valami nagy ember. Ki-ki kedve szerint, milyen jó. Bízna, mert ilyenkor ősszel olyan az ég fölöttük.

Az iskola elég unalmas. A természet mindig leköti őket, így inkább itt kinn tanulnak, tanulják az életet.

Őszre két-három legényre csappan egy-egy banda. A legkisebbek elegendő a véres összetűzésre. Harc minden lépésért. Ez itt ezé a társaságé, az meg amazé. A vitatott területen ajánlatos óvatosnak lenni, mert hamar hókon nyomnak. Ilyen a körgát, s azon túl minden. A nádas, a kubik, a Bohn-gödör, a kiserdő.

A kiserdőben az olajfákat látogatják. Méregetik, mikor ehetik már a bogyoit. Mire megcsípi a dér, mire igazán jóízű lenne, csak elvétve lehet találni. Vége már akkorra a corvini szüretnek. Székszorulás nyaggatja hetekig őket.

Csónakra szállnak, behajózzák az egész környéket. Szigeteket, ismeretlen földet fedeznek föl. Új világ tárul a szemük elé, évről évre messzebbre jutnak, s most a vízi élet, a nádas ezer titka s remélt veszedelme. A vízisikló nem más, mint csörgőkígyó, persze tényleg elég félelmetesen tud az ember karjára tekeredni. Nyelvöltögető tempóját nem szeretik, ki tudja, hátha valóban mérges. Volt már rá példa.

Kedves hecc, amikor egy-egy ladik felborítja a másikat. A közeli cigányfalu lakói a parton egymás hasát fogják, úgy röhögnek. A legények persze szintén a vízben vannak, tán éppen most húzzák a mélybe a szomszédasszonyt, jaj, lelkem, cigányom.

Egyes körökben elvadul a szellem. A gyümölcslopás tetőfokára hág. Érik minden, szabad a vásár. Esténként temetőárokban, falhoz lapulva vagy már az utcasarkon jóllakottan lebzselve találja őket a Hold. Figyelik, mikor érdemes indulni. Valamelyik facsoporthoz vagy haza. Van, aki csak hazamén. Ondris kívül marad, az utat figyelni és fél. Érdemes ilyen aprósággal vesződni?

Amikor a nád már elég száraz, sok kellemes síp készül. Dalamat szednének ki belőle, nem sok sikerrel. Talán mert azt hiszik, hogy ők találták föl.

A család sűrűn jár Szalaiékhoz. Kártya, sakk, egy kis saját termésű itóka, patikus szeszével erősített szirup, sütemény, s ünnepnap vacsora is. A kölyökhad, éjszaka nemkülönben, az udvaron, utcán meg a kertben. Egyikük a pajta tetejéről kukorékol, a másik meg göröngyöt dob a gyümölcsös végén álló házra. Élvezi, ahogy durran-koppan a cserép, csahol a kutya. Valami moccan, berohannak a házba. Most meg ott verik a lovak hátát, fogytán a felnőttek türelme, de mit tesz az, ha egyszer jókedvük van. Nevetni csak szabad. Puffanás. Föltehetőleg a szomszédnak nem volt humorérzéke, mert valami nagyobb tárgyat dobhatott a háztetőnkre. Az öreg Szalai szerint villámlik. Ők persze nagyon jól tudják, mi újság van. Elcsattan az első pofon, jól tetted, mért nevetnek ki. S elsül az ő keze is. Bömböl az egész ház. Amit otthon kapsz, azt hiszem, megemlegeted.

Egyedül szerettek csatangolni. Zsombékról zsombékra lépve járták a lápot. Süllyedt a zsombék, merült a cipő, de minél jobban siettél, annál hamarabb lettél nyakig sáros. Ki kellett puhatolni, milyen biztonságos a soron levő fűcsomó. S míg ki nem értél, végig így tartott. Elhamarkodni fölösleges. Ha ügyes voltál, száraz lábbal értél át.

Például a szigetre. Eredetileg össze volt kötve a szárazfölddel, de szétverték a töltést. Láthatatlanul rejtőzött a buja zöldben, megközelíteni csak ladikkal vagy gólyalábon lehetett, és természetesen a már említett zsombékos úton.

A sziget nagyobb fele rét, déli részén enyhe lejtéssel a víznek ereszkedve néhány fa s bokor ölelkezik, rengetegszagot ter-

jesztve. A sátor, a vigvam, a ház a kettő találkozásánál állt. Két fa törzse, nádfal, sásszőnyeg. Négy-öt ember simán elfér benne, akár állva is. Sétálni azért nem lehetett. Itt rejtőzött a három kis vagány. Miklóst nehezen engedték el, Ondris meg inkább a könyveivel bajlódott, így Istvánra maradt minden.

Ha háború lesz, és megtámadják az országot, körülbástyáztuk a pázsitot, ez lesz a mocsárvár. Ki gondolná, hogy itt rejtőzik a környék rettegett szabadcsapata. Esményi hely, jobb nem is akad a vidéken.

A bokrok lenyúltak a vízig. Utat vágtak, ragyogó horgásztanya. Éjszakánként sokáig füstölt a tűz, s hangjukat hosszan verte vissza a túlparti kerítés.

Amikor eljött a köd, befellegzett a meccsnek is. Azelőtt legalább a pályára járhattak, edzést figyelhettek, izgalmas városi rangadót fütyülhettek végig, fúj, bíró, hülye bíró. Behúzódtak a tribün árnyékába. Pénzettek, gomboztak, verekedtek. Ondrisék két lépésről nézték, s mindig annak drukkoltak, aki veszésre állt. Sajnálták, hogy a pénz megint ahhoz a bitang Bojtárhoz kerül. Ügyesen vetette a tízfillérest, esetleg a forintost, ha arra ment. Mindenkit kifosztott. Miklósék csak sziszegtek, amikor összecsórt negyven fillérük is elhagyta őket. Néha megfújtak egy-két pénzdarabot, ilyenkor azzal a reménnyel dobtak, hogy visszavágnak. Hogy nekik sosincs pénzük, ha meg van egy kevés, az is oly gyorsan kereket old.

Még a gombozás az ment, könnyebb volt beszerezni a hozzávalót. Varródobozból, ruháról kerültek a harisnyába. A nagyok elnyerték a kicsik mindenét, volt aztán nemulass. Az anyukák hajukat tépték, és odajöttek visszakövetelni az ünneplő öltöny kulcshelyzetű gombjait. A csirkefogók cinikus

mosollyal szedték elő a nevezetteket, többé nem játszanak gyerekekkel.

Aztán mindennek vége lett. Pocsár mindenütt, hideg, nyirkos idő, semmit sem lehet csinálni. Bebújtak a szobába, kártyázni tanultak a felnőttektől. A hatvanhat komoly játék, az iskolában óra alatt is keverték, a tanárok nagy-nagy ijedelmére, mert hogy mi lesz ezekből, ha már most így kezdik, ők ilyet sose tettek.

Az ős furcsán megy a télbe. Nincs olyan határ, mint az iskola. Már novemberben is lehet tél, igazi zimankó, néha meg februárig várni kell, Corvinban se jég, se hó, disznótor is csak félve.

T, mint tél

Tél. Amikor jég borítja a csatornát, a Köröst, hó takar körgátat, fát, házat. Amikor dermesztő hideg van. Rendes ember csak akkor megy ki a szabadba, ha más megoldás nincs. A gyerekek nem rendes emberek, nekik ez majdnem olyan, mint a nyár.

Tanulni alig kell. Hosszú szünet, s remélhetőleg jó darabig szén se lesz. Teljes hónap szabad, méghozzá a javából. Ondris is csak este tanul, amikor leveti az átázott göncöt.

A kályha mellett melegszik gatya, harisnya, bakancs, kesztyű, korcsolya. Reggelre minden száraz, kezdődik előlről.

Már hatkor otthon van a család. Új könyv kerül elő. És milyen finom ez a pirítósz kenyér. Fokhagyma rá, s a zsír megolvad, olyan forró. Ha odaég, még jobb.

Ezekon az estéken rádiót is hallgattak. A keresztapa világvevőt varázsolta a néprádióból. Hogy csinálta, nem is sejtették. Még rövidhullámon is szólt. András szerint mind egyformán hazudik, majd ő megmondja, mi a nagyobb igazság. Amikor recsegett, lejjebb csavarták. Nem mintha így nem hallotta volna a fél utca. Sokan persze komolyan vették, vagy ezt, vagy azt.

Könyv és anya. Mindenki, akit szeretett, erről beszél. A hazáról. Ha az édesanyja befejezte a dolgát, még a regényeknél és költeményeknél is szebben mesélt a magyar hazáról. A szeme csillogott, átszellemült arca és hangja megfogta őt is. Haza és anya, ugyanazt kezdte jelenteni, mint még annyi más fiúnak. Van-e csodálatosabb, mint ez az érzés? Szülőföld, Corvin.

A tél. A tél az, amikor fehér minden. Fehér az ablak a jégvirágtól, ilyen az út, amikor jólesik valami sötét foltra nézni, amikor a szemnek megnyugvást jelent a távoli koszos göré, amikor a sápadt sasmadár az egyetlen, aki mozdul a vége nincs határban. S nem tudjuk, hogy az ott delelő kútágas vagy állva fagyott varjú. Amikor a lehelet egybefagy, verébbel teli az árok, s a macskák inkább egérre vadásznak, mint rájuk.

Sokfajta tél van. Tél. Amikor a hó úgy fúj, hogy a szegény baka azt se tudja, mi is ő, hótörlesz-é, avagy mégsem. Amikor csönd van éjszaka, s csak az ebek vannak az ajtón kívül. Amikor tél van. Tél van vasárnap délelőtt is. A fák mozdatlanok, a hótakaró szelídnek mutatja magát, a keréknyom fölött szánok siklanak, s nem kapaszkodik senki utánuk. Ünneplőbe öltözünk, kezünket imára kulcsoljuk, s az jut eszünkbe, hogy mi lenne, ha a pap bácsi egyszer mise előtt úgy istenigazából leinná magát.

Mikor van tél? Amikor fél pillanatig az egyik fülét, aztán meg a másikat takarja a svájcisapka. A kucsma drága. Azért nem veszünk, kisfiam, mert belemennek a bolhák. Nem jó az. Nem is kell a gyerekeknek, nem szereti a bolhát. Elég, ha a dunyha alatt csípi. Néha már akkor is vakarózik, amikor pedig nincs is ott semmi. Valami azért csak lehet.

Az öreg pipát töm. Nem szól, meg se nyikkan. Nem úri dohánt szí, ő maga vágja. Évekig egy szót se szól, harákol. Amikor meghalt, a kis Kanalas gyerek egy kettesért eljárta a rókatáncot.

Éjjel hullott vagy fél méter. Lapáttal esnek neki. Út kell a kúthoz, a jószághoz, a kamrához, s rendőr nélkül is tudják, hogy út kell az embereknek. Út mindenhová.

Út a hó alatt. Adná az Isten, hogy akkora essen, amitől a házak is eltűnnek. Alagutat vájnak, a felszínen semmi sem látszódik. A hó megtartja a meleget, gatyára vetkőznek az utcán is. Szabad ég nem lenne. Minek az. A kútban megolvadna a jég, az orrukról leesnének a jégcsapok. Tán még a fák is virágba borulnának. Galamb bűgna, s a leányoknak rózsát adnának. Anyának gyöngyvirágot. Örülnének ottan neki.

A részegek merre lehetnek? Nem dülöngélnek biciklijükön, nem fekszenek hajnalig az árokban, és nem óbégatják tele az éjszakát. Mintha ilyenkor nem inna a részeges ember. Iszik az, nem kell félni. Termett annyi, hogy újévig valahogy kihúzza. Aztán meg ott a kocsmá, mérnek ott, kérem. Ami marad, hazaviszi, jó lesz holnap. Az asszony forralt bornak lop egy-két kupicával. A részeg ember most csendesebb, mert ott a párja. Nem úgy van az, mint jobb helyen. Az asz-



szony odaszó, ha a fiatalúr túlzásba viszi. Szereti ő is, együtt isszák meg. Csak múljon már el ez a ronda tél.

Télen sokat ábrándoznak a gyerekek. A csillogás, ha előjön a nap, elvakítja őket. A Földön vannak, vagy valami távoli csillagon, nem értik. Olyan fura minden. Mit érezhetett Ondris, amikor az ablakából azt vette észre, hogy a jégen tűz van. Az egész nádtermés ott ropogott. A víz ide-oda hullámozott körülötte, de vész mégse lett. Körbetáncolták, hejehujáztak, döngették a maradék jeget. Kezüikkel fölfelé kapkodtak. Nem értette, mi van. Messzi szigetek bennszülöttei tobzódhatnak így. Mintha részeg volna. Nézd ki az ablakon. Látod, a barátaid, dorgálja az anyja, s újabb borogatót tesz rá.

A Mikulás nem túl érdekes. Karácsony aztán igen. Betlehemesek jönnek pénzért. A szülők a régi jó világot emlegetik, amikor narancsot meg szentjánoskenyeret ettek. Szalonnával, jegyzi meg, azazhogy jegyezte meg, míg élt, a rosszmájú, mindig okos vén tengerész, mert ilyenkor nem állta meg szó nélkül. Az íze még most is a számban van.

A fenyőfát a spájzba vagy a fáskamrába rejtik. De hát ki nem veszi észre. Az ajándék a ruhásszekrény polcáról kerül elő. Meglepetés, az aztán van, ha nem is a kívánt időben.

A Jézuskának hamar vége szakadt. Egyszer véletlenül fölébredt, amikor anyjáiék a fát díszítették. Nem cirkuszott, nem is érezte magát becsapottnak, ilyesmire hogy gondolt volna, csak aztán valahogy kevésbé lett érdekes az egész.

Egyszer nagyon megharagudtak rá. Akkor már tizenhárom éves volt, veszett kedvű jampi lett belőle. Kitalálta, milyen

meghökkenést vált majd ki, ha az utolsó pillanatban veszik észre, hogy eltűnt az ajándék. Kissé rosszul időzített, mert túl korán vette magához a neki szánt Verne-könyvet. Az anyja rítt, mint a szopós malac, az apja megfogadta, nem kap többé semmit sem. A mama se tudta elviselni, hogy vége az ő gyermekkorának is. Hiszen talán egyedül ő hitt néha azokban az angyalkamesékben. Azóta egyre szegényebb a karácsony. S nemcsak az ének hiányzik. Ki is?

Egyszer nagy baj történt a római katolikus templomban. Esti misére, meglehet, vecsernyére gyűlt a nép. Megszállta az ihlet a Botyánszki családot is, és Szalaiékkal egyetemben kivonultak. Ünneplőben mindenki, az én gyerekem rendszeren jár. Kalap, esernyő, meg ehhez hasonló, ami elmaradhatatlan a jobb népektől. Márpedig ők tisztességes corvini család. Aki így megy a templomba, csak az lehet. Az Isten meghálálja.

Botrányba fulladt. Valami megszállta a kölyköket, mert rémítő mocorgás támadt az első, gyerekeknek hagyott sorokban. A pap nagyban palástolta bosszúságát, legalábbis ő nem pissegett. De ha egyszer olyan mókás volt az öreg, ahogy pocakját a szószék peremének támasztotta. Mi lesz, ha legurul. És a kacaj tényleg gurult. Ez már föltűnő lett, megrángatták őket hátulról, tartsd a pofád, az anyád keserves, menjünk csak haza. Aztán amikor negyedórás pukkadkozás után mégis fölemelték a fejüket, a kopasz fejét nem lehetett kibírni.

Micsoda szégyen. El kellett hagyni az arénát. Mert az esperes is megunt, kezdte rájuk meresztgetni a szemét. Bandi sógor odarohant, levert egyet az Ondris gyerekeknek. A Szalai srácok is megkapták a magukét. Jenő attól félt, hogy eltört a farcsontja, katonadolog.

A Szalai fiúk állandóan verekedtek. Ha együtt kellett menni valahová, az egyik előrement, a kicsi messziről követte. Ha valamelyik megállt, leült a másik is, az istennek se voltak hajlandók egymás mellett lenni. Nem fértek össze. Mindkettő hajóskapitány akart lenni, és nem tudták, hogy több de-reglye is van.

A kolbászt viháncolva hozták haza a füstölőből. Röpiült a szánya, perdült, farolt. Amikor hazaértek, az apjuk botot vett elő. Eltűnt két szál vastag, corvini vastag! Hát az tényleg nagy érték, aztán mégse került meg. Föltúrták az út menti árkot, évekig haragban voltak a hentessel, mégse lett meg. A buszmegállónál néhány pasas ácsorgott, egy rohadt szót se szóltak.

A disznótort nagyon nem szerették. Anyáék feszt veszedtek, ebből mi legyen, nem az, az hová kerüljön, tettél a katlan alá, van elég víz az abáló alatt, fokhagymát ki vág, nyomás vízért, vidd ki a vödört, és ez és az. Vízért aztán jól elmentek, ebédig a Körösön csúszkáltak. Sokan voltak, várni kellett.

Még délben megfelelt a finom savanyú-leves, de estére már csak a bor felé ácsingóztak. Abból aztán nem kaptak, a gyerekek befőtllé jár a sült kolbászhoz. A mandolinon nótá indult, valójában a legszebb ünnep volt. Karácsony? Angyal-ének. Szilveszter? Jókat röhöghettél a hangszóró mellett. De a toros vacsora utáni hangulat.

Reggelig tartott. A fél disznó biztos elment. A bendőbe meg kóstolónak. Rokonok, barátok, mindenki együtt volt, aki csak számított. Öt-hat fogás után kimerült az asszony-nép is, meg a zabálók is, kártya s újabb bor került az asztal-

ra. A mandolin most már magabiztosan szól, s a felnőttek mennyi szép öreg dalt énekeltek.

Sok minden volt télen. A legkellemetlenebb a mandulagyulladás. Amíg ki nem vették, minden évben ráment két-három hét. Ez volt a legrosszabb. Láz, unalom, elgyötört test, labdacsok, hőmérő, kanalas orvosság. Nyakig betakarózni, vizes ruha.

A pázsiton hóból, jégből két falat építettek. Vízrel locsolták, akár a hógolyót, amit gúlába készítettek. Akit eltalált, hát. Nem is nagyon történt meg, mert biztos menedék volt a bástya. Össze se kellett húzódni, másfél méter magas lehetett. A réseknél, akár a várkatonák a lőréseknél, megvárhatták azt a pillanatot, amikor ki lehet emelkedni. A lövést a legrosszabb esetben a fal bánta. Vigyázni ilyenkor kellett, mert ha a peremet trafálták el, az ott levők üvöltözhetnek. Közel-roham alatt tilos, megtette a frissen gyömöszölt havacska is. Akinek nem tetszett, jeget vett föl.

A jégen, hol a pályát jelölték, ruha puffant, vér serkent, bot röpiült. Aki kori nélkül jött, jó volt mezítláb is, így rövid pályán még veszélyesebb hokis. Általában ők győztek, a mezítlábasok voltak az erősebbek. Valami nekik is kellett.

Amikor már szinte tavasz lett, a jég még jól bírta. Repedezett, olvadt, a hólé ráfagyott, több réteg állt egymáson. Ha beszakadtál is, a másik még megtartott. Ez volt csak a vad szórakozás. Addig ugráltak, míg aztán a jég tényleg betört alattuk. Egy lépés, ott még tiszta a levegő. Ha érezni, hogy már megnyílik, ugrás tovább. Ott a legélvezetesebb, ahol szakadni lehet. A partnál olvadt hamarabb, az utakat, a még keményebb part menti részt nevezték útnak, szóval az uta-

kat teljesen tönkretették. Jégtáblán evezni, milyen lenne, ha nem hulla jó.

A tél eleje se kutya, mert a jég még tiszta, jól lehet látni a repedéseket. Egy-két ujjnyi, ha rámész, elpattan. A kanálison úgy is át lehet csúszni, hogy bár mögötted recseg-ropog az egész, vészesen hajlik, többnyire mégis átér az ember. Kényelmetlen, ha a végén nincs lendület, leragadsz, s már el is nyelt a hullám.

Nyakig szakadni, az aztán a jó muri. Pedig többnyire derékig sem ér. Mégis hányan kerültek jég alá, hisz csak egy rosszul irányzott csúszás, s már el is tűntél. Ha meg úgyis benne vagy, mindegy, hadd nevéssenek a szárazon, sétálsz egyet a habokban. Ahogy lépsz, úgy szakad. Ha tényleg nyakig ér, kicsit más tészta.

A gát amolyan Himalája. Fölcipelik a szánkót, és csussz, már lenn is vannak. Hárman-négyen rákapaszkodnak, egyedül csak a nagyok mernek. Ráhasal a mienk Ondris, célba vette a Havas alján elterülő kubikot, és hopp, már föl is borult. Különbén jó szórakozás néhány mérföldet röptülni. Szerencséje volt, csak vagy száz métert ment, azt is csőcsacsi nélkül. Beakadt valami tegnapi szakadásba, s csúszott, csúszott szembe a lefagyott tábláknak. Leszedett mindent kézről, arcról, térdkalácsról. Hogy aztán otthon mit kapott!

T, most meg mint tavasz

A tavasz ott náluk a Körös. Ha fölolvad a fagy, a föld megbír, kiskabátban, sálban lepi el az emberiség. Mert mondanom sem kell, Körös nemcsak a Körös, a partja is. Mielőtt elmerülne a kavics, nyolcszor is eldobja magát a tarajaktól. A víz

zöldellni kezd, a hosszú szürkeség után egészen megfiatalodik. Leveleznek a fák, a partot beborítja a legújabb fű.

Úgy érzik, megjött. Amikor a kuruttyolás a ház falán is átrágja magát. Igen, a békák hozzák. Biztos jel, micsoda zúgás. A messze került corvini emberöltő után is ezt hallja a legszebb álmában. Mert álmukban itthon vannak, a szomorúfüzes, vadvirággal teli, kedves hidakkal átfogott, platánsoros, gesztenye-ligetes Körös-parton.

Olyan, mint a szerelem. A fák ágai kezdenek összenőni, s nem is hosszú hetek múltán elérik egymást. A fahíd tövében vízililiom, fönt a lombtetőn gerlepár szerelmeskedik. A fák alatt, ha csönd van, ha eljön a sötét, kéz a vállon, s a másik, ki tudja, honnan, a lányderékon.

Milyen különös a levegő. A mezei meg a hegyekből érkező szellő hozza. Szíved tágul, szerelmed nő, s azt hiszed, ezért élsz. Kifekszel a rétre, melletted vizesárok brekeg, s arcodba tavaszi csaják hullanak. Zsákszámra gyűjtitek, állítólag beveszik a patikában. Inggel, sapkával kergetitek a kis zizegőket. Ha nem fér a markotokba, gyufáskatulya lesz a raktár. A zsebek is megtelnek, az arcok, ezek a bámulatós gyermekképek kivirágzanak. Rózsák, pünkösdi rózsák nyílnak. Orcátlanok, ezzel sem elégednek meg. Mit nekik ez a lég, amihez csak a nyáreste fogható. A nedves hajtásokból újabb nádsípok készülnek. Búgnak, kepelnek, finoman recsegnek gerlék, gólyák, gyerekek.

A tavasz milyen más. Ondris is elveszti a fejét. Istvánnal és Rózsival végigkergetik a Köröst egész az első fahídig. Lábuakat lógatják a még hideg vízbe, a hídként szolgáló fatörzs egész csapat gyereket megbír, fröcskölnék, górálnak. Teg-

nap óta azon jár az esze, miképpen szorongathatná meg Rózsit. Rózsinak már a melle is alakult, ilyenformán. Takaros, csinos kislány, nekem való. A fél kerület szerelmes belé. Miki egyszer elköpte, hogy ha Rózsi lenne a felesége, egész nővégyárat kellene vennie. Amikor hazafelé bandukoltak, Ondris kemény támadásba kezdett. Először csak szövegel. Hogy ez már elviselhetetlen, az enyém leszel. Jöjjön csak be ide a bokorba, megpróbáljuk. A leány kissé megijedt, a másik fiúhoz menekült. Szorosán átölelte, méz innen, te. Más se kellett Ondrisnak, dulakodni kezdett. Az árok felé cibálta a szende, tizenkét éves lányt, a barátja meg visza. Végül elbögte magát, épp ez kellett a máskor eléggé érzelmes gyereknek. Ahelyett, hogy vele pityergett volna, erősen fölhergelte magát. Érti ő eléggé a szerelmet, mit teketóriáznak. Ha nem lenne köztük ez a kurva István, hogy mondtad, kurva, és bevágott neki a pajtása. Fölmászott a partról, könnyű olyan szeretőt fölszedni, akinek az apja lop. A pánik teljes lett, felváltva menekültek egymás elől. Hazáig kergették egymást. Hamar bekötik a lányom fejét, me-rengett a muter.

Miki arról nevezetes, hogy szerelmes levelet írt Rózsinak. Az a félnótás öreganyja találta meg. Ej, mondtam én, kétségte-len. Megmondta a könyv, tizenhét éves korában három gye-reke lesz. Aztán egy sem lett, hihi.

A tavasz a kutyaakasztás hónapja. Ilyenkor szokás aklot szét-szedő disznó karikázására használt kötéllel a nyárfá derekára húzni. Öcsi fölmászik, vastag szöveget ver belé. A kutya tom-bol, visít, káromkodik, még meg is fulladna, már nem sok kell hozzá, ha Szalai bácsi elő nem rohanna a szalmahúzó-val. Érdekes, a kutya milyen nehezen akar megdögleni. Tán félórát is csüngött, még sincs komolyabb baja. A szőr ugyan

lejött róla néhány helyen, de még csak meg se fulladt. Nem jó hóhérok lesztek, és közējük vágta az ólajtót.

A kerítéstördelés még ügyesebb foglalkozás. Nagyon kell tudni futni. Nappal kiszemelik a házat, reggelre kelve nézi a gazda, hol itt a léckerítés. Mert ugye eltűnt. Ha nem is vi-szik el mindig az egészet, a ház eleje általában üresen marad. Milyen jól ég a száraz deszka, a pázsit újra tündököl. Csön-de-sebben, meghallják a szomszédok. Égő husángok röpködnek, megkergültek ezek? Akkor vannak bajban, ha a kerítéstelen-ségre ítélt ház tulajdonosa a sövény mögött végzi a kis- vagy a nagydolgát, s meghallja a tördelést. Hú, de kell ilyenkor szedniük a lábukat, mert az efféle ember a legveszedelme-sebb. Szedik, szedik, ám néha ez is kevés, mert éjjel az árok is mező, és holnap már Békészki bácsihoz, a corvini csodadok-torhoz biceg a ficamos illető.

Később csalánt szedtek, békalencsét halásztak, a kenderáz-tató annyi mindenre jó. Később nem szívesen jártak erre. Azt mondják, itt fulladt meg Jóska, emlékszel még rá, nya-valyatorós volt, egyszer a jégen jött rá. Valamit akart a deré-kig érő vízben, s megint elkapta a roham. Pióccával volt tele, amikor megtalálták, de gondolták, hogy ő az. Az áztató vize elmosta a vonásait.

A Dajkakertből behoztatok valamit. Általában hőscin-cért meg szarvasbogarat, de előfordult, hogy valami fityfe-ne bevette magát a bőrötökbe. Igazság szerint hol kullancs, hol tövis, őz arrafelé annál kevesebb volt. A Dajkakert kü-lönben sem volt túl vonzó, valami rémes történetet rebes-gettek. A háború után nagy Tarzan-örület volt, két legény odáig merészkedett, hogy tényleg teljesen elvesztette az eszét. A dajkakerti ösvény fölél fészket építettek, indából kötél, és

amikor legközelebb arra ment egy öregasszony, egyikük le-  
dobta rá magát. Elvágta a néni torkát.

Pünkösdkor kitört a lóverseny. Egy kereskedősegéd fölbiz-  
tatta András bácsit, hogy biztos tippet tud. Meg is tette a  
7-est győztesnek. Az utolsó száz méterig valóban a 7-es volt  
az élen, de hát nem arra adják a pénzt, mert a végén csak  
ötödik lett. Még hogy ötödik, de kitört, s épp a fia fölött ug-  
rotta át a korlátot.

Bábolnáról, Mezőhegyesről meg egyéb lovas helyekről jöttek  
a lovasok. A pejkokat nem volt hova tenni, az istállós há-  
zakhoz kötötték be őket. A kapura krétával kiírták, hon-  
nan hány darab. Többet aztán nem engedték a gyerekeket  
semmiféle lóversenyre. Pedig olyan diós cukrot máshol nem  
lehetett kapni.

Istvánt meg Ondrist együtt küldték ki a zsidpiacra. Hasz-  
nált ruha, cipő s egyéb limlom éktelenkedett a rongypokró-  
con. Ünnepkor ez a pokróc került szőnyegnek a szobába, bár  
akadt náluk szegényebb is. Ondris egyszer megjárta. Két ci-  
gány kérdezte, mennyiért adja ezt a koszos bakancsot. Egye-  
dül maradt, mama elment szétnézni, a szomszédok gúnyo-  
san figyelték. Nekik ez szakma, nem úgy, mint Ondriséknak.  
Kivágta magát, mit ad érte? Hallotta ő ezt másoktól is, mi  
mást válaszolt volna. Hogyhogy mit adok, semmit! Ilyen sze-  
rencsétlen embert még nem látott, hát nincs annak az áru-  
nak ára? Szidta, mint a lovát szokta, Ondrison nevetett az  
egész ócskapiac. Kofák, zsidárusok, kutyák, galambok, cor-  
vini gyerekek. Sírní kellett volna.

A tavasz azonban tovább tartott. Költeményt szavaltak, sá-  
toros ünnepen diadalkapuk alatt meneteltek, miegymás.

A Körös megváltozott, tiszta lett a vize, s néhányan fürödni  
szöktek az iskolából. Estefelé valami különös virág nyílt vala-  
merre, mert hetedhét utcában érezni lehetett. Idegen, dél-  
szaki illata volt, valami ismeretlen. Másnap hiába keresték,  
nem találták sehol. Pedig volt. S nyár lett újra, észrevétlenül,  
de nagyon bátran. A Körös súgta meg.

A Pázsit, ott volt, hol már nincs, volt egyszer egy pázsit.

## Bözsike a Zsilipen

A gyerekek beszöknek a fürdőbe, ő mégse teheti. Az ura se nagyon ér rá, egész nap dolgozik, hogy jól tartsa a családját, legfőljebb vasárnap ül kerékpárra, s irány a Fürdőhely. Ő meg... Míg ezek lubickolnak, otthon teszi a dolgát. Mennyi munka van három ilyen eleven gyerekre!

Aztán csak eljött az az idő, hogy Bözsike is mehet úszni. Hát úszni nem tud, de hát fürödni. A fiúk hétköznap beszöknek a fürdőbe, akkor ő úgysem ér rá, de most már vasárnap együtt mehetnek. Férj, feleség meg a lurkók. Nem a strandra, cipész családjának az drága, ott a munkásnépnek a Zsilip!

A Zsilipre jó ideig csak a gyerekek jártak. A felnőttek ilyesmire korábban nem értek rá. Vagy csak egyszerűen nagyobbak a gyerekek, a szülők jobban ráérnek? De hát nemcsak Frankó Bözsike családjá telepszik le a Zsilip előtti gyöpre, a hársak árnyékába. Vasárnap alig férnek el, annyian vannak. Szinte többen, mint a fürdőben.

Persze a fürdőt sem kell félteni, vasárnap az is megtelik, nem is érdemes odamenni, csak fizethet az ember. Akkor, ötvennyolc körül a Körös-parton még nem volt kint a tábla, hogy *Fürdeni tilos!*

Néha azért hétköznap is megjelentek a Zsilipen a felnőttek, többnyire asszonyok. Mosták a szőnyeget a zsilip padkáján. A víz hiába lett szappanos, sebesen továbbfolyt, eltűnt, a Körös így sem lett olyan mocskos, mint mostanában.

Mondom, jó ide vasárnap kirándulni. Ilyenkor senki sem mosott szőnyeget, a pecások kijjebb húzódtak, vasárnap a családoké lett a Zsilip. Bözsike is milyen boldog, végre pihenhet. Napozik, sütteti fonnyadt testét, boldogan lesi a hancúrozó gyerekeket, ne ússz olyan messze, ne károm-

kodj, gyere, letörüllek. A gyerekek ezt nem nagyon szeretik, de hát hagyják, édesanyjuk jól érzi magát, pihen a kedves.

Nézi magát, s elszontyolodik. Hol van már a régi Bözsike! Csorvason tán ő volt a legszebb. Harmincöt éves, de már műfoga van, a gyerekei kinevetik, ha éjszakára pohárba teszi. Amikor a szövetkezetben a nyereséget fizetik, a férje inkább a felsőrészkesztő lányokat forgatja meg, már fényképezkedni sem szeret, valahogy olyan csúnyán néz ki ezeken a mai képeken.

– A fényképezsek tehetnek róla – biztatja a párja, de hát nem lehet őt becsapni.

Istenem, napozhat.

– Édes istenem, végre egy kis nyugalom.

Valamikor errefele is sétált Pistával, a Zsilipen túl, a Pisoralmánál már nem zavarta őket senki. Hogy szerette őt! Milyen jó volt a fák alatt andalogni, Pista átölelte a derekát, csókolgatta a fülét, jaj, de jólesett!

A nagyfiam, nézd, milyen stramm kölyök! Szerelemgyerek, nyolc hónapra született. Hogy tud úszni! Az anyjának azt mondta, hogy koraszülött, de hát nem úgy nézett ki, három kiló húsz deka volt, és a család azt fújta: kár volt fehér ruhában esküdni.

Lóg a melle, mint aki fél tucat gyereket szoptatott. Igen, öt volt, Erzsike és Ferike sírjához ki kéne menni, megnézni, milyen, nem kell-e rendbe tenni. Milyen szép, egészséges babák voltak! Most lenne két lánya és három fia. Ha lett volna gyógyszer, ha nem lett volna háború.

Hát ezért szüljön az asszony, hogy így megcsúnyuljon? Megéri?

– Misi hol csavarog?

Misi már megint eltűnt. Odament a Zsiliphez, és még a végén beugrik! Látja a többitől, elrontják az utcakölkök. Atyaisten, milyen magasról ugrálnak abba az örvénybe!

– Menj érte!

Így jó, Misi már Pityuval lubickol, Pityu tanítja úszni. Nem mintha kéne, Misi jobban szeret maga boldogulni, s ahogy kaparja a vizet, már fenn marad. Össze is vesz a bátyjával, melyik úszik jobban. Közéjük kell vágni.

Hogy ő nem tud úszni? Pista se tud, pedig ő a Maros mellett nőtt föl. Frankó Bözsike hol tanult volna meg, Csordáson? Ott még Körös sincs.

Mosógépet kellene venni. Azt mondják, azzal sokkal könnyebb, nem készül úgy ki a keze meg a dereka. Ha így haladnak, sikerül is, Pista sokat dolgozik. Nem iszik, nem dohányzik, még azt a pénzt is neki adja, amit itthon keres meg. Jó ember, hiába, mondta anyuka.

Egyszer anyukát is ki kéne hozni. Nyaraljon már ő is! Valami beutalóról beszélnek, de hát kinek van arra ideje? Olcsó, azt mondják, alig kerül többbe, mint ez a Zsilip, de hát hogy mehetnének ők üdülőbe? Mi lesz a kocával? Mama nem jó házpásztor, még megetetné valami hülyeséggel, vagy este jutna eszébe, hogy reggel sem adott neki moslékot.

Ez a kislány... Mintha magamat látnám. Ilyen lehettem. Milyen eleven, hogy fröcsköli a vizet!

– Csak a karóig mehetsz!

A karón túl már veszélyes, még elviszi a víz. A múltkor is majdnem belefulladt az a fodrászné.

– Igazítsd meg a nadrágodat!

Pista mindig olyan nadrágban jár, hogy rossz nézni. Kilóg mindene. Nem szégyelli a gyerekek előtt. Figyelmetlen vagy.

A néprádiót is ki kéne cserélni. Ha a gyerekek dolgozni fognak, házat építünk a Körös-parton. Már kinéztem magamnak, van egy üres házhely a Bajza utca sarkán, ott aztán elférnénk mindnyájan. Én is dolgozni megyek, annyit keresünk, hogy emeletes házat építhetünk, a gyerekek odahozhatják a párjukat. Csak megérjem az unokákat.

Az orvos le akarja vágni a mellemet, hogy mi lesz ebből?! Csak nem rák?

Bözsike, szeretem, ha így hívnak.

Hát ez a Pityu! Nem engedi, hogy Pityunak hívjuk, mondjuk Pistának! Újabban csak erre hallgat. Nahát, az én nagyfiam. Anyuci, anyuka, édesanyám, jó, hogy ők meg így hívnak.

Sose hittem volna, hogy ilyen szép gyerekeim lesznek.

– Gyerekek, uzsonnázunk!

A takaró megtelik a családdal, finom zsíros kenyér paradicsommal, paprikával. Vasárnapi ebéd helyett. Valamit ezzel is megspórol.

Úgy esznek, mint a farkasok. Mind az öten olyan jó étvágyúak! Nem csak most, mindig. A víz teszi, vagy a nap, hogy a vasárnapi Zsilipen megteszi ez is? Még Misi is nekiesik, pedig ő csak a kolbászt szereti. Jól kiugrálta magát. Édeseim.

A nap itt korábban lebukik, a magas fák mögül mind gyöngébben süt. Időben haza kell érni, éhes a jószág.

– Szedelőzködjetek!

Föl a kerékpárra, úgy, fürdőruhában, mind az öten, s Bözsike egy hétig megint álmodozhat, hogy csak ilyen maradjon az idő, jöhessünk a Zsilipre!

A Zsilip környéke elcsöndesedik, már csak néhány vagány ugrál. Holnap a fiúk megint itt lesznek, de hát Bözsikének más dolga van.

– Lehet így fürdeni? – kérdi a mellét vagdosó orvostól.

– Hát...

Nekik nem mondom meg. Nehogy megijedjenek, olyan kicsik még. Mit tudják, mi az élet.

A Zsilip?

A Körös hangtalan folyik tovább, úgy tesz, mint aki nem tud semmiről. Pedig neki megsúgta, hogy az élet milyen szép.

A Körös? Hazudik. Lánykoromban azt súgta, hogy az élet csupa szépség!

A Körös-parti temetőben a cigánnyal még elhúzatta:

– Temető a Tisza, mikor kivirágzik.

Jaj, istenem, a Körös vize ide is elér! Csontjaihoz odaszivárog, és örök szerelemről regél. Zsíros kenyeres csabai boldogságról.

A gyerekek meg mintha sejteni kezdenék.

## Viki néni röpködő vasfazeka

Mindig azt mondta, nem udvarolok én, édesanyám, senkinek, Vikit fogom elvenni. A harmadik házban laktak, a Hosszú utcában volt a házunk. Hívó volt, az apja pap, ő is az lett, én meg katolikus. Olyan szép fiú nem volt sehol, ő volt a legszebb. A Farkas nem volt szép. Tamásnak meg én voltam a legszebb. Biztos csak mi láttuk ilyen szépnek egymást, mert aki szeret, a másikat látja a legszebbnek. Lehet, hogy másnak nem volt ilyen szép. Most már csak nektek vagyok szép, látod, hogy kiszikkadtam. Több a ráncom, mint ahány esztendő vagyok.

Tizenhét éves voltam, amikor megjósolta a cigányasszony, hogy milyen lesz az életem. Azt mondta, nem az fog elvenni, akit szeretek, és nyolcvanhárom évig élek. Honnan tudta előre? Még a végén teljesen beválik, jó, ha azt a két évet kibírom. Olyan görbe a lábam, hogy a malac elszalad alattam. Valamikor nem volt ennyire görbe.

Az uram mindig hintóval jött ki hozzánk a tanyára, ez nagyon tetszett az anyámnak, hogy én is azon fogok ülni. Hát aztán, igencsak keveset ültem én hintón, annál többet dolgoztam. Megrakták a két karom, és hetente háromszor gyalogolhattam a csabai, gyulai piacra. Tamás a két kezén hordott volna, nem lett volna más dolgom, mint főzni, mosni, takarítani. A vesém egy szalagon csüng azóta, úgy kicipekedtem magam. Négy gyereket ezért nem tudtam megszülni, Manya meg Anna azért maradt meg, mert föl vitt az uram Pestre.

Ríni engem senki se látott, aki látott, rég eltemették. Ríni sose értem rá, tenger könny maradhatott bennem. Ha fáj valamim, ecetes borogatást tettem rá, néha a szívemre, ha már nagyon fáj, a mandulámat is én vágtam ki. Úgy megda-



gadt, hogy alig kaptam levegőt. Fogtam az uram borotváját, és kivágtam, mennyi genny folyt ki belőle! Utána az orvos nem akarta elhinni. Hogy még az is pénzbe kerüljön?

Apósomoknál nem szeretett senki, ott meg az anyja is szívesen látott volna. Az apja hívó lányhoz kényszerítette. Eljött hozzám az anyjával. Amikor mentek haza, odasúgta az anyja nekem, hogy adjak neki akármilyen kendőt titokban, akkor már meglenne az eljegyzés. De én félttem anyámtól, csúnyán tudott kiabálni. Ha odaégett a hús, mert közben kiment a kertbe, fölkapta a lábast és kihajintotta az ajtón, a haját tépte, visított, aztán meg elásta az egészet. Ha a mai eszemmel lettem volna, nem érdekel, hogy otthon mit morognak, elszöktem volna vele. De hát akkor még nem voltam ilyen fölvilágosodott.

Látod ezt a kontyot? Ehhez fodrász még nem nyúlt. Nem is igazi konty, csak így fölkapva a fejem búbjára. Az öreg szarufésű még elgereblyézi a maradék szürke hajam, marokszám jön. Igazi konty ebből már sohase lesz, pedig nézd, eddig ért, és a búza se volt sűrűbb. Hát ide jut az ember.

De azért túl buta se voltam, mert amikor Szentkúton jártunk, ez a fészület onnan van, mindenki megcsókolta a pap kezében Jézus Krisztust, én meg láttam, hogy előttem mennyi vén banya nyálazza össze, brrr, lehajoltam, mint ha kioldódott volna a cipóm, elmentem mellette. Nem volt annak semmi köze az Istenhez, csak egy darab száraz fa az egész. Sose szerettem az ilyesmit. Isten láthatatlan. És csak egy van, nem külön hívónek, katolikusnak és zsidónak. De amióta a lányom meghalt, alig múlt negyven, templomba is ritkán járok. Minek járnék, ha semmi értelme, mennyit könnyörgtem érte! Megszakadt bennem valami? A szívem is egy szalagon csüng, a hitem is. Pedig mennyit jártam én a templomba! Legalább akkor nem kellett cipekednem. De hát ha az ember hiába gyónja meg a bűneit, hiába imád-

kozik. Inkább én haltam volna meg, miért nem engem vitt magával a Kaszás? Minek élek is én már, hogy az ember eltemesse a lányát. Nem volt elég azt a négyet elkaparni? Ha meghalok, az uram mellé tegyetek. Majdcsak megbékülünk, megleszünk valahogy.

Tamás is jelentkezett katonatisztnek. Akkoriban bármelyik parasztember elmehetett iskola nélkül is tisztnek. Ő is elment hát, talán mert engem annyira szeretett, de elég hamar vissza is jött. Egyszer egy kultúrotthonba volt hivatalos a többivel, és csúnyán berúgott. Amíg józan volt, nem mondott soha olyat, ami miatt kicsaphatták volna, most aztán megeredt a nyelve. Szidni kezdte az egész rendszert, Rákosit, Sztalint, merthogy otthon elvitték a nagybátyját, ráfógták, hogy kulák. Azután pedig kihajigálta az emeletről a kommunisták képeit. Alig tudták lefogni. Szépen hazatranszportálták, fölrakták egy kocsira, és visszahozták ide, Kígyósrá. Azért nem bántották, mert részegen szidta az urakat.

Ő most éppen nyolcvankét éves. Meghalt a felesége, két nagy családja van, anyja-apja se él. Gondoltam már arra, mi lenne, ha elmennék hozzá, megtréfálnám. Biztos jól elbeszélgetnénk. De buta voltam. Nem mertem boldog lenni. Az uram negyven éve temettem el, lett volna rá idő. Nem mentem utána. Jöttek mindenféle vén szarosak, úgy elkergettem őket, hogy az utcán köszönni se mernek. Nekem csak Tamás kellett volna. Most se látna csúnyának, ráncos öregasszonynak, mert aki szeret, az nem úgy van ezzel, mint más. Nemrég üzent a hűgával, hogy tiszteltet. Mondta róla még akkoriban a lánytestvére: sose szerette a feleségét, mindig engem emlegetett. Csak velem lett volna boldog.

Mindig buta voltam. A háborúban vettem ezt a házat, bejöttünk Csabára. Ha tudtam volna, hogy a földet elveszik, inkább megvettem volna az egészet, mert csak a fele az enyém. Micsoda ostoba voltam, most se föld, se ház. Itt csak

marakodnak az emberek, kié az udvar, kié a másik kertjébe hajló körte. Csabán megtanultam én is kiabálni. Lehet, ha Tamás itt lenne, sose kiabálnék.

Adni kell még a tyúkoknak, leforrázni a darát, szétszedik a disznók az ólat, csak ne szaladna át a lábam közt a malac. Farkas huszár volt az első háborúban, érdekes, neki nem volt görbe a lába. Én lovon se ültem, mégis olyan karika. Az ember minél öregebb, annál kerekesebb a lába. Talán a cipekedéstől lesz olyan, mint a kocsikerék. Gurulnék már a temetőbe.

Vele boldog lettem volna. Amikor hazajött, eljárt Pestre, a gyárba, aztán meg itthon dolgozott, a gépállomáson. Leszem mindig a traktorokat, hátha valamelyiken ő ül, de nem, egyikén se láttam. Hamar lekerült arról is, a szíve átvette a gép ütemét. Ha már nagyon rázott a traktor, a szíve majd kiugrott, úgy vert. A húga mondta, hogy le kellett szállnia róla. Ügyes keze volt, a traktorállomáson lett szerelő. Így aztán már hiába mentem ki az utcára.

Lassan teljesen elmén az eszem. Most se találok a nyugdíjamat, valahová eltehettem. Még szerencse, hogy itt a kislányom. A múltkor meg elütött egy motor. Én csak át akartam szaladni a kövesúton, és nem nekem jött? Még szerencse, hogy hazahoztak, nem a kórházba. Itt akarok megdögleni.

Vajon Tamás eljön-e a temetésemre? Ha tudnám, hogy eljön, még ma vihetnétek.

## Mehet, fiúk!

(A Mózсна hlopци nótájára)

– Most már nem egyenlítenek ki! – sóhajtott föl az állomáson.

Unyatyinszki, a félszemű bádogos a vonatig kísérte a pestieket, s amikor elindult a gyors, földobta smicisapkját, most már nincs baj, nem lehet baj, marad a kettő-egy.

Pedig épp a város másik végiben lakik, a Kastélyi temetőnél, a Körgát előtt. Persze van kerékpárja, így nem akadály ez a távolság. Csak fölpattan reá, bekap valami hajtóvizet, s irány a meccs, az Előre-pálya. S Unyatyinszki még tudja, miért szolt így a bíró az Előre első NB I-es meccsén:

– Mózсна hlopци!

Láza kezében megállt a laszti, de Unyatyinszki értette, miért szól tótul ez a biztos, hogy magyar bíró. Szegedi, vagy hova valósi. Lehet, fiúk, mehet. Emlékszik még a régi szép időkre.

Hajjaj, Unyatyinszkit nemcsak a futball érdekli, kijár minden kézilabda-mérkőzésre is, bár már az sem az igazi. Hol van már az az idő, amikor a csabai lányok adták a magyar válogatottat, s még nagypályán! Hol van az már, a gyerekek el sem hiszik.

De nemcsak a sport, legalább ennyire mindenféle művészet. Svészner, tudod, az a lakatos, Uhrin, az a vegyész, tudod, aki majdnem fölhalálta a hajnövesztőt, meg a többi iparosember csak beül az Iparba, a Halászbába, a Gulyásbába meg a többibe, s meghányja-veti a világ dolgait. Hogyne, az is izgatja őket, miért nincs igazi szélsője az Előrének, de mondom, más is. Hogy Hruscsov mért mondott le, de az is, minek ez a mai művészet, mit akarnak ezek a nagyképzű nyugatmajmolók. Tiszta nyugatmajmolás, én mondom neked, ki érti ezeket az absztrakt képeket, Jancsóról ne is beszéljünk. A múltkor lát-

tam a tévében, hát hogy az micsoda nyegle alak. Semmi komolyság, semmi realizmus, hol vannak ezek Kodálytól.

Anti, az a szajnai költő, máskülönb en asztalos a ktsz-ben, no meg a lakatos Prébelszki is egy húron pendül vele. Ugyan ritkábban járnak meccsre, mint Unyatyinszki, de meccs előtt meg után, meg általában megtalálja őket. Sokszor belenyúlik az éjszakába is az ő jó kis eszmecseréjük. Nem járnak össze, az igaz, ezek az ivócimbora s művészetpártoló iparosok valahogy nem járnak össze, legalábbis otthon nem, inkább csak így, a kocsmákban. Na, mondja sokszor Unyatyinszki is, te vagy a költő, nem ezek a modernek, mert még a klasszikus Petőfi, meg hogy is hívják, Arany, az igen, a *Toldi estéje*, az igen, megérti az ilyen egyszerű ember is, de hogy ezek mit művelnek. Kész röhej, ezeknek a bíró biztos nem mondaná, hogy mózsna hlopci!

Amikor azt mondja, hogy ezek, nemcsak a mai művészekre érti. Sokszor, amikor azt mondja, ezek, Kugyela, ez a gyáva bőrös arra inti, hogy halkabban, nehogy meghallják, mert ilyenkor a politikusokat csúfolja. Ezek, mit akarnak ezek, mit tudnak ezek, ezek a senkik, fölkapaszkodtak az uborkafára. Mi vagyunk a munkásemberek, nem ezek.

Persze Unyatyinszki ritkán foglalkozik a közélettel, csak néha kitör belőle a politikum. Különösen akkor, amikor fizetés van, s a vártnál kevesebbet kap. Hogy olyankor hogy veri az asztalt! Jobb félrehúzódni, semmi közöm hozzá, még elvisznek.

– Jártál te már a Munkácsy utcában?

Még nem, s nem is akar. Úgyhogy inkább a meccsen szokott ricsajozni, ott lehet, senki sem szól érte, kedvire kidühöngheti magát.

– Mózsna hlopci, mi az, hogy mózsna hlopci, egyébként is más hlopci; gúnyolódik a bíró?!

Unyatyinszki ilyenkor dühbe gurul, alig lehet lecsillapítani. Még hogy mi az a mózsna hlopci, hát hol él az úr, mért ne mondhatná így a bíró, csak kedveskedni akar! Csak

nem Bukovinából szalajtottak? És már nyakon is csördítené, ha engednék. Mert különben elég művelt gyerek ez az Unya mester, úgy, mint szinte valamennyi társa. Olvasnak ők újságot, szidják is eleget, hogy már megint mit nyilatkozott a Volán, hazudnak, hány járat kimarad meg késik, szemtelenség!

Unyatyinszkit ilyenkor úgy kell lefogni, képes lenne pofozkodni. De hát ami sok, az megárt; kiabáljon kedvére, de a verekedésből nem lesz semmi, még az ellenfél megóvja a meccset, s akkor minek rúgtak a fiúk egy hármast? Ne vigyük túlzásba, lejjebb az agarakkal.

Mózsna hlopci, még hogy mért mer így beszélni. Szégyelli tán, hogy ő is tót?!

Ez más Unyatyinszki, mert volt kapus Unyatyinszki is. Más család, csak névrokonok. Az a MÁV-ban védett.

Meg még akkor szokta mondani, hogy ezek, amikor kikap a csapat. Ezek megint bundáznak, ezeknek semmi se elég, nem dolgoznak, mégis mennyi pénz zsebre vágnak, de a foci, az aztán nem megy, csak a csalás, van pofájuk lefeküdni? Nem létezik, hogy már a Diósgyőr is megkialapáljon bennünket, azt mondják, tavaly ígértek nekik egy vagon csabai vastag kolbászt, és hogy nem kapták meg, most jól megboszszulják! Még hogy ötöst kapni.

Anyira azért nem csapongó gyerek, mint Anti. Ha nem inna, semmi baj se lenne vele, csak az a bibi: úgy megtelt, hogy egyetlen pohárka elég, s hótrészegnek látszik. Igazából nem részeg ő, csak olyannak néz ki, hát mikor iszik ő annyit, mint Prébelszki? Soha, mondom, soha.

Este, sőt éjszaka lehet őt a legkönnyebben észrevenni. Napközben más is tolja a kerékpárját, ám hogyha éjfél tájban dülöngélő kerékpárt látsz, biztos, hogy Unya bácsihoz tartozik. Bármilyen részeg, mégse ül föl rá, csak tolja, no szogatja, vezess már haza, biztos mert valamikor lova volt, s hosszan beszélget a tánciskolából hazatartó fiúkkal. Hogy

élvezik! Olyan jókat mond, egész jól áll neki ez a részegség. Kész kikapcsolódás. S nemcsak az inasok szeretik, a gimnazisták is örömet leállnak vele, másnap is emlegetik, milyen jókat mondott az a marha Unyatyinszki. A sok beszélgetéstől annyira kijózanodott, hogy mégis fölkapott a kerékpárjára, s végigrikoltotta az utcát: Már nem egyenlítenek ki.

Csak az a baj, hogy amikor mégis dolgozik, nézni is életveszélyes. Úgy himbálózik a létra tetején, úgy szereli föl az ereszt, hogy kész rémlátás. Az utca kölyke odagyűlik lesni, mikor pottyán le, de olyan még nem volt, Unyatyinszki még sosem esett le. Valóságos csoda ez az Unyatyinszki, az istennek se hullana le, a teherkocsik se gázolják halálra, s amikor az árok alján szenderül, hiába lepi be a hó, nem léteznek, hogy megfagyjon. Marha szerencséje van, ha nekem ilyen szerencsém lenne, beütne az ötös.

Unyatyinszki csak egyet sajnál, a lovakat. Még hogy a művészet, a közélet meg a sport, ugyan, de a lovak, hol vannak a lovaim? Az fáj neki a legjobban, hogy virsli lett belőlük. Még hogy a földjét elvették, Isten neki, másét se köszönték meg, neki különben sem volt száz holdja, csak tizenöt, s azt is a felesége hozta, de hogy a lovaiból szafaládé legyen... Micsoda lovak voltak, ahogy nyerítettek! Megszólaltak, én mondom neked, megszólaltak, olyan értelmesek voltak; több eszük volt azoknak, mint nekem, ilyen lőrét meg nem ittak volna, kiköpik, ha ilyet merészelek eléjük tenni.

Ezt a Körös-vizet se innák már.

Na jó, már nem egyenlítenek ki.

– Te, nem ők vitték el a lovaimat?

– Tartsd a szád, gondold meg, mit beszélsz!

Lovas kocsit sose kerül, a szekér mellé kerekez, belékapaszkodik, hadd húzza őt is, vontatja magát, gurul, gurul hazáig, s bámulja a lovakat. Mózsna hlopci, mós, kicsikéim, ti még értitek. Ezek, ezek már nem, hogy az Isten erre meg arra.

Fölszabadult Erdély a magyarság zsarnoksága alól, igen, ők így mondták, jól nyugatra tolták a határt. Amennyire csak lehetett. Aradon is túl, Iratoson túl, majdnem az Óperenciáig. S ha már szabadság, legyen szabadság! A szabadságharcosok tizenhárom szobrát, a tizenhárom vértanú emlékművét villámgyorsan eltüntették a fölszabadítók. Mivel hóhér egyszer már végzett velük, alig tiltakoztak. Még csak a fejüket sem emelték föl, még csak a szemébe se néztek a fölaggató meg keresztüllövő sintéreknek. De az a Kossuth, mekkora bitang! Sehogy sem boldogultak vele a fölszabadító rómaiak. Kötelet a nyakába, ha már egyszer, kétszer, ezerszer megúszták a kötélnélkül, s ökrökkel kezdték talapzatáról döntögetni Aradba. Ám az ökrök sem bírtak vele. Ők sem voltak jobb gyepmesterek Haynaunál. Mi mást tehetek a fölszabadító, végre Európát a nyakunkra szabadító, a barbár, ázsiai hunn hatalmat dák-római – európai – román civilizációval felváltó megszállók, nekiestek a szobor talpzatának, onnan fordították ki sarkaiból a maradék Kossuth-világot. Adtak neked, Arad. Kellted neked. Én megmondtam, mondta ő. Úgyhogy a színmagyar Kisiratos azontúl, azóta szinte megszakítatlanul a fölszabdaló Dorobánc-hadtest nevét viseli. S lesi viselős hasát: mikor apad, mikor búvik már elő belőle a bölönbika, aki fölcsinálta.

Amikor Gergely bátya hazajött a testvéreivel, Cukrász Molnár Antal kirabolta. Romány határőr-egyenruhába öltözött, elvett Gergely bátyától mindent. Leszedte a ruháját is, gatyába ment vissza. Az óráját, az volt a legnagyobb érték. Amikor itthon voltak együtt, a hat Kurtucz neki akart menni

Molnárnak, apád nem akarta. Pista, Gergő, Feri, Béla azt mondta: Megesszük! Apám, mert ő volt a leghiggadtabb, a legidősebb, magyarázza Jani bátya fia, ellene volt. Ötvenhat táján jöttetek először haza, igen, akkor. Pedig nagyon megverték volna.

1945 márciusában Gyulán honvédszászlóalj szerveződik, majd újabb parancs: föl kell állítani a határportyázó őrsöket, mert igen nagy méreteket ölt a csempészet. Ami a városnak jó, hiszen így egy sor hiánycikkhez jut a nép: só, élesztő, gyufa, petróleum kerül be így az országba. Aradról szovjet segítséggel kaptak ezt-azt a gyulaiak, de a feketézés nem szűnt meg. Különösen kelendő volt a határnak ezen az oldalán a magyarádi kisüsti.

Amikor apád negyvenben átszökött, először Batonyára vitték, a gyűjtőtáborban kémelhárítók faggatták. Hogy hívják? Kurtucz Mihály. Szóval oláj. Magyar! Édes fiam, akinek ilyen neve van. Hogy hívják az anyád? Kis Sarusi Borbála. Hát az szép magyar név, elhiszem, hogy magyar vagy! Innen Debrecenbe vitték, újabb kémelhárítók nyaggatták, nem menne-e vissza vonaton szentképet árulni? A hátulján magyar jelszavak vannak. Akkor két napot az apácáknál töltött, majd Losonc következett. Losoncon valami csetnik egy házból lőtte, lőtte a magyarokat, sok embert lelőhetett. Elfogták, a bal kezét elevenen levágták, és a másik kezébe adták, ezzel írtak vele keresztet a házfalra. A véres keresztet apád is látta. Aztán jött Bakonyoszlop. A székelyek fejszével kergették meg a svábokat, a falubeli lányok miatt ugrottak össze. Előbb a kocsmából, aztán az egész faluból kikergették a svábokat a székelyek. Vad gyerekek voltak! A táborban csalogatták apádékat, álljanak be katonának, akkor megkapják az állampolgárságot. Már majdnem jelentkezett repü-

lősnek vagy ejtőernyősnek, már nem emlékszem pontosan, hogy sorolta, de a vége az lett, még 1945-ben is hetente járt a csabai rendőrségre, hogy megmutassa magát. Hontalan volt, felügyeltek rá, hontalan magyar: Magyarországon. Úgyhogy maradt szegény apád a táborban, ahova lengyelek is jöttek. Egy grófnőnek megtetszett, de aztán kivitte a táborból egy csabai borbélymester, kezességet vállalt apádért. Így került Bakonyoszlopról ő is ide a határ mellé. Közel anyámékhoz.

Átmentem Gergő bátyádhoz Lévésre. Negyvenöt karácsonya volt. Bátya Misával meg Bélával negyvenben ment át, Jani után ő volt köztünk a legidősebb. Gergő negyvenben Otlakán volt katona, mert behívták koncentrárra. Amikor kettévágták Erdélyt, mi odaát maradtunk, bátya puskástul átszökött Magyarországra. Nagyon keresték, jöttek Iratosra apámékhoz, hol a fiuk? Marika akkor már megvolt, ángyi Dombegyházán várta, Lévésön telepedtek le. Előbb Dulovicsnál, majd Jakabfinál laktak. Kaptak osztáskor egy-egy hold földet, befogták magukat negyvenötben az eke elé, így lett esztendőre kenyérük. Akkor úgy döntött, hazajön! Félt a romantól, de csak hazakíváncozott. Elsőre a zsírt vitte haza a hátán.

Gergő bátyád magyar katonaként került ki a Donhoz. A Don-kanyarban megsebesült, hazakerült, kórházban ápolták. Nem is ment vissza a frontra, idejött a gránic mellé, átellenbe. Lévésön tanyán élt a családjával, negyvenháromban megszületett Ilonka is. Egy konyhán hatan, hat család. Hát, cselédházban. Ahogy átértem, ott volt már Béla is, Misa is, Karácsonyra együtt akartak Kisiratosra hazajönni. A falu alatt elénk állt két román granicsár, sorba leszereltek bennünket. Elvették a karórát, pénzt, mindent. Részegek voltak. Volt velünk egy ember, kérte, jöhessen velünk.

Mért ne? Utána mondta el, hogy váradi, oda tart, menekül, SS volt.

Addig elkerülte az amerikaiakat, oroszokat, most az oláh. Kis pisztolyt szorongatott a zsebében, hogy ha hozzáérnek, lelövi őket! De reszketett, mint a nyárfalevél. Nem került sorra, mert Gergely bátyámnál volt egy üveg pálinka, maga főzte, a hátán is vagy húsz liter. Odaadta nekik az üveg pálinkát. Azok meghúzták, összerázkódtak. Na, erre mindent visszaadtak, órát, pénzt, csak a liter pálinka legyen az övék. Apádat otthon a kutyája fogadta.

Muki, agárkutya, apukátok Mácsáról hozta, amikor ott volt borbélysegéd. Amikor Konstancáról betegen hazajött, ahogy meggyógyult, apánk ott kerített neki mestert, tudod, ő oda-  
valósi. Misa a kutyát a gróftól kapta! Nagyon szerette. Amikor negyvenben elment, hetekig nem láttuk, a határban kereste apádat. Amikor még itthon volt apád, adott pénzt, hozzak húst Klepétől, a mészárszékről, kürtösi román volt. Anyám megfőzte jó paprikásnak, apátok egy szelet kenyeret mártott a zsíros lé javába, és Mukinak adta. Amikor negyvennégy karácsonyára hazajött, a kutya öt év után a nyakába ugrott.

Ötezer lejt kellett adni a granicsárnak, hát, mindenkinek ötezer lejébe került. Az ötezer lejért egy liter bort lehetett kapni. A granicsár ott állt, tartotta a sapkáját, mi hánytuk bele a lejt. Ahogy a gyalogút átér a határon, mindjárt beléjük botlottunk a sötétben. Volt, amikor hetvenen mentek át, egyszerre hetven ember dobta bele sorba az ötezret.

Volt csempészet a háború után! Az első háború után apám, most én. Volt, hogy huszonöt kiló sót vittem a hátamon, egy

ló árát kaptam érte. A pengő jó pénz volt, a zsidó megvette. Volt, aki kocsi-val hordta a sót. Ha a granicsárt megfizetted, bármit átvihettél. Csorba Német Jóska húsz lovat hozott át Magyarországra fényes nappal. Nem volt ló Magyarországon, elvitte a német, az orosz, kellett a parasztnak.

Eleinte egyáltalán nem volt granicsár, az ment, aki akart, aztán negyvennégy végén visszajött egy granicsár. Rabolni járt át Magyarországra. Cukrásszal, Cukrász Molnár Antival.

Negyvennégy szeptember 13-án léptek be a magyarok Kisiratosra. Tizennégy napig voltak bent, szeptember 28-án jött az orosz. Előtte éjszaka ment ki a magyar. Itt a Csatornaparton beásták magukat, ágyúkkal voltak a magyarok. Na, mondta édesapám, Isten irgalmazzon a falunak, ha a magyar itt veszi föl a harcot, a földdel egyenlővé teszi az orosz a falut. Aztán éjjel elvonultak.

Elment a magyar, jött az orosz. Volt nálunk egy gyengeelméjű, Burga Gazsi, Szellelki. Nem tudott rendesen beszélni. Csak makogott. Bejött az orosz, az utcán kérdi tőle: Van itt német? Az meg csak nevetett, mindig ilyen volt. Erre az orosz megharagudott, belelőtt, harminckét golyót eresztett bele az orosz! Az volt a szerencséje, hogy mind a harminckettő egy helyen ment át rajta. Átlőtte a tüdejét, de addig ápolta a családja, hogy fölépült.

A Török-tanya, Kevermes és Dombegyháza felé, tizenkétszer cserélt gazdát. Két magyar honvéd géppuskával, gránáttal állította meg az orosz.

Huri, huri, huri! Ezt kiabálták. Bejöttek a kastélyba, ezek a bukszus mögé bújtak, aztán adj neki! Mindenkit lelőttek, aki

akkor a tanyaudvaron volt, több mint ezer halott volt! Sür-gönyöztek a parancsnokságra: Gyertek, itt meg tudjuk fogni az orosz! Azok a parancsnokságon azt mondták: Mit akar-tok, a német pucol, majd ti meg bírjátok tartani az orosz! Meneküljete, míg nem késő.

Hazamentek, kevermesiek vagy lévésiek voltak, levetköztek, aztán várták, hogy jöjjön az orosz.

A szomszéd, Uretyán Viktor tudott oroszul, az orosz fronton szolgált. Egyszer jött két orosz, barisnyát kerestek. Apám rej-tette előlük Annus nénédet, a kéménybe bújtatta. Szép erős lány volt, megpocskolták volna. Ott volt a szobában a vas-villa, fejsze, hogy elzavarhassa az oroszokat. A két oroszral átment Viktorhoz, mondja neki: Baj van, Viktor, ezeknek nő kell! Azok azt hitték, azért jöttek ide, mert itt kapnak nőt. Én vittem a sötétben apám után a villát, tizennégy éves gyerek voltam. Aztán apám meg Viktor leverte őket a földre, a géppisztolyt elhajintották a kert végibe, összevissza verték őket. Amikor észhön tértek, elpucoltak! Szőkevények voltak, az oroszok lelőtték volna őket. Bementek Daróchoz, a ci-gányoknak is nagy lánya volt, ők is jól megverték őket. A Su-lyok gyerekek három orosz vertek agyon Marosvásárhelyen, amikor azok rá akartak menni a húgukra. Az anyjuk anyám testvére, innen vitte el a férje Vásárhelyre, a székelkekhez.

Feri rosszul emlékszik, vélekszik Béla bátya, én nem voltam ott, amikor apád meg Gergő bátya elé ment. De az igaz, én is hazajártam, amíg lehetett, többet, mint apád. Mi akkor úgy voltunk: eljöttünk, negyvenbe eljöttünk, mert nem akar-tunk román katonának menni, de csak hazahúzott a szí-vünk. Jobb volt itt élni, itt nem bántották az embert, amiért magyar, de hát ott maradt a szülői ház, a család, minden,

csak Kisiratos maradt az otthon. Ott voltunk gyerekek, on-nan hoztunk ideára is feleséget. Kisiratosról Magyarorszá-g-ra kíváncztunk, innen meg vissza. Olyan ez, öcskös, mint a hanyattúszás. Az unokám jár Szögedében úszóedzésre, azóta tudom, hogy van ilyen is, hanyattúszás. Hát. Úszik, úszik az ember előre, de közben a szemét nem tudja levenni arról, amit a háta mögött kellene hogy hagyjon. Hogy aztán ami-akor teheti, hazarepüljön. De haza már nem hanyattúszva jön a szegény iratosi menekült. Sprint, vagy hogy mondja a lány-unokám.

Kezdetben nem volt határőr, se magyar, se román, csak né-hány kóborgó román. Negyvenötben hallom, lezárják a ha-tárt, éppen otthon volt egy hónapja a fiam, Bélus. Egyéves, annyi, mint te voltál. Mentem volna érte. Lévésen, a sar-ki kocsmában volt a találka, a faluközpontban. Ahogy a fa-lu alá értem, látom, bekerítették a románok! Megindultam vissza, arra még szabad volt, kukoricásból kukoricásba ro-hantam, úgy értem át.

Az volt bennem: nem fognak el! Ahogy átértem, rám fogja a puskáját a magyar határőr, addigra előkerült. Mit keres itt kend?! Mondom neki, de csak kendez, így beszélt velem. Mit visz kend? Tán hogy csempész vagyok. Három liter pálin-ka volt a tarisznyában, magam főztem. Kínálom, meghúzza: Hú, ez finom! Meg hogy bitang erős. Na, intett, odajöttek még egy-ketten. Azt mondják, hazavisznek! A falu széléig kí-sértek a töltésen, a román nem mert odajönni. Akkor oda-adtam neki még egy litert. Apámnak így is maradt. Neki vittem, nagyon szerette szegény.

Másnap éjjel jöttem át, visszafelé, a határon, Bélus a nya-kamban Mezőhegyesig. Apám már elrendezte a határőrrel,

háromezer lejbe került, jól ismerte az öreg, üzleteltek. Meg-  
egyztünk a román határőrrel, hol jövök vissza, másnap ő ott  
fog várni. Tán még ma is engem les, ha le nem szerelik. Na,  
várhatott. Mert azt mondtam neki, hogy a gyereket vissza-  
viszem az anyjának, mert hallottuk, hogy nem engedik már  
ezt a járkálást, és már jövök is!

Aztán az ötvenes években mentünk először haza. Azt a  
Cukrástt tényleg megvertük volna, ha apád nem húzódo-  
zik. Nagyhangú ember volt, de ha verekedni kellett, félre-  
állt. Ő már nem volt paraszt, úr lett belőle, iparos, közülünk  
egyedül. Neki több esze volt. De látom, ő se ment vele sokra,  
végül csak elvitte őt is a kaszás.

Utánad én még átszöktem, toldja meg ángyi, a szeptembe-  
ri búcsúra hazamentem. A románok megállítottak bennün-  
ket, nem engedték, hogy továbbmenjünk, visszazavartak  
bennünket. Voltunk vagy tizenketten asszonyok. A géppus-  
kát leállították, még ma is látom! Hogy most lelőnek min-  
ket. Nagyon megijedtünk. Nekem hirtelen eszembe jutott,  
hogy a háború alatt innen nem messze, Remetén a romá-  
nok kihajtottak száz férfit, asszonyt, gyermeket az erdőbe, és  
lelőtték őket. Református falu, régen tiszta magyar. Ma fe-  
le magyar, fele román. Ahogy mondod: addig lőtték őket,  
míg a fele bele nem döglött, el nem pucolt. Ahogy ott ezek  
a grancsárok leállították velünk szembe a géppuskájukat,  
azt mondták, menjünk, de nehogy még egyszer összetaná-  
lozzunk! Nem is mertünk volna újra nekivágni, de volt egy  
nagyszájú asszony velünk, ha ő nem olyan bátor, eszünkbe  
se jut, hogy visszaforduljunk. Az nem ijedt meg, azt mondta:  
Lófasz a picsátokba, azért is hazamegyünk! És másnap már a  
búcsúban tanálkoztunk a tegnap esti határőrrel. Kérdi, hogy  
kerülök ide. Szidtam a férjemet, hogy ott hagytam Magyar-

országon, azért jöttem haza, mert rongy ember, itthon aka-  
rok maradni! Még az is kiszaladt a számon, azért nem me-  
gyek sehová, mert nekem ez a hazám! Még tetszett is neki.  
Persze románul beszélgettünk. Aztán vissza. A határon, már  
odaát, Lévés felől volt egy tanya, oda mentünk be. Az ass-  
zony félt, azt mondta, menjünk innen, de az ember nem en-  
gedett! Ő tudta, hol lehet átmenni, mikor jön a járőr, segí-  
tett mindenkinek. Úgy volt vele, hogy le van szarva a határ.  
A tanyát azóta elbontották.

Nagyanyátok, Farkas néni nem akarta elhinni, amit apátok  
magáról mondott. Hogy milyen szegény családból való. Nem  
tudott róla semmit, azt mondhatott Misa, amit akart. Mesz-  
sze van Kisiratos Csabától. Öreganyátok negyvenhatban át-  
jött hozzánk. Aki nagyon akart, még akkor is át tudott szök-  
ni, Farkas néni meg nem volt ijedős. Átjött, hogy megnézzé,  
igazat mondott-e a veje. Apánk kint ült a szomszédokkal a  
ház előtt, a kispadon. Mondta, kit keres, kicsoda. Nem félt,  
tán még a grancsárt is letorkolta volna. Nem ijedt meg, ke-  
mény asszony volt. Így ismerte meg a családjukat.

Többet nem jött, aztán már nem láttuk. Csak beköszönt,  
szétnézett, a szomszédokat is kikérdezte, hogy biztos legyen  
a dolgában, aztán aló mars, már ott se volt. Apádon nem  
látszott meg, hogy parasztgyerek, hogy milyen nincstelének  
a szülei.

Azt már csak tőletek tudom, hogy bátya Csabán nem szeret-  
te a kutyákat. Nem engedte meg nektek, hogy hazahozzatok  
egyet magatoknak.

Látszott apátokon, mennyire nem akar hazagondolni, meny-  
nyire csabaivá akar lenni. De azon a Karácsonyon csak



hazaszökött, hogy megnézzé, él-e még anyánk, nem verte-e szét a háború a házunkat. Aztán, ahogy lehetett, évente jött. És bizony, öcsi, amikor ötvenhárom után először hazajöttek, az állomáson vártam rátok, a kolhoz kocsijával mentem elétek, öcsi, ember létemre potyogtak a könnyeim. Anyámra gondoltam, hogy várja Misát. Apád is, téged is Misikámnak hívott. Kis Sarusi mama alacsony volt, széles arcú, mandulaszemű, tisztára mongol.

Öcsi, mi is olyan összevissza vagyunk, mint a trianoni határ. De, tudod, azon az estén megláttuk valamennyien az Aranybárányt. Azon a negyvennégyi Szentestén.

Dé din kolo, túl, átal. Arad? Az nem Románia, az dé din kolo. Az túl van, átal. Túl a hegyen, Kárpátokon. Konstancán mondta apádnak egy román embőr a harmincas években.

Jani bátya, Gergő bátya, Pista bátya elment, nyugodjanak békében, Misa bátya azt hitte, mindenkit túlél, ő volt közöttünk a legegészségesebb, volt az, hallod, száztíz kiló, nyugodjék békében: februárban temettük. Béla bátyád belerokkant a kolhozba Kovácsházán, Feri bátyád a gyárba Aradon, ki tudja. Ki sejtí, melyik követi testvéreit. Azt mondják, Feri nagyon beteg. Csabán, apád temetésén megivott két liter kisüstit. Meg Annus nénéd, jaj, az a drága, mázsás súlya alatt meg-megbicsakló bokájú egyszem Kurtucz lány! Árvai Jánosné, jaj, a szülői ház, tata építette az első háború után, édes jó Istenem, ahová apád haláláig, 1984-ig, az utolsó pillanatig hazajárt, a végén rákban fetrengve taxival, mostohafiával vitette magát Kisiratosra, Annus húgához, hogy lássa, nincs semmi baja, jaj, neki semmi, meggyógyul és jön újra disznót vágni, hadakozni, Kurtucz-mód ricsajozni. Már nem bírt lábra állni, de menni akart Iratosra.

Hallja, Misa nagy csabai lett. Hallja, az igen. Azért húzza neki a harangozó Békéscsabán is, nemcsak Kisiratoson. Mert bár Csabán temetik a ligeti római katolikus temetőben, azért félreverik érette az otthonit is. Két lélekharang szól akkor nyolcvannégy februárjában a legöregebb Kurtuczért: a bécsabai meg a dorobánci. Biztos mert az öreg, apád, utolsó heteiben is haza-hazakalandozott, a Kisgyöpön, az Érparton, a Kekecsön, Nagyfaluban, vagy épp a Templomuccán boldondozott hat testvérel, hatvan unokatestvérel, hatszáz falujabeli cimborájával.

Öcsi, ugye milyen nevetséges a hanyattúszás. Jobb, ha le se írod.

A kisiratosi templomban hétről hétre magyarországiért is mond misét a pap. Odaát, túl került kisiratosi magyarért. Aki a határ túloldalán – nem dé din kolo, de túl, Magyarországon – hunyta le Iratoson kinyílt szemét.

Apád mindig parancsolni szeretett, ha kimentünk a faluba, nem állt meg előttünk senki, apád meg én sorra vertünk mindenkit.

Tudod, Öcsi, ha '40-ben olyan fejlett a világ, mint amilyen ma, ha olyan nagy szövetségese a magyarnak a román, hogy a kedvéért a magyar állam nem fogadja be a menekülteket, akkor te ma amerikai magyar lennél valahol Nevijorkban. Mert akkor apád nem jöhetett volna az anyaországba, nem telepedhetett volna le itt, közel a falujához. Mert ha apád most indul neki a határnak, hogy elég, ebből elég, elég volt a román fasizmusból, el innen!, akkor Magyarországon is át kéne szöknie, s csak valahol Ausztriában állhatna meg, menekültlágerban! Hogy ott megkérdézzék tőle: hova, cimbor,

hova? Amerikába? Ausztráliába? Afrikába? Japánba? Hova, ha egyszer Haza nem mehetünk! Ha egyszer bennünket a Haza nem fogad, visszaad!

Erről mesélj egyszer, fiam.

Regélik itten, Csanádban-Békésben, Csonkaaradban, meg amottan, túlfelől, a gránic másik oldalán a magyarok, mi történt a huszadik század – ó, a huszadik század! – húszas, harmincas, negyvenes éveiben a Csanádtól-országtól elszakított Kisiratoson, az ő egyetlen, maholnap teljesen elfelejtethető, mert nevetséges, semmibe vett gyermekkorukban, ifjúságukban. Teremtőm, ne hagyj el, ne hagyj el őket! Ámen.

## Kagall Velencében

Canale di San Marco, Isola di San Giorgio Maggiore, hajjajaj, San Francesco della Vigna, olvasd, édes Istenem, a Szent Márk tér, a Szent Márk-székesegyház, a Canal Grande, grandiózus, mindezt megmutattam Verának is, Icának is, Katit nem hozhattam el, mielőtt rákos lett, megígértem neki, hogy elhozom Velencébe, lagúna, Lidó, hajjaj, Kati rákos lett, látod, ezt úgy hívják, hogy lagúna, tudod, azelőtt nem sokkal megígértem neki, hogy bepótolom az elmaradást, utólag velencei nászútra viszem, szerintem utólag kétszer annyit ér, elhozom ide, Venezia, Atyaúristen, Velencét látni és meghalni, mindig ez volt az álmodtam, na persze nem a nászút kel-lős közepén, erről álmodtam éjjel-nappal a csabai Búza-piaci műhelyben már inaskoromban, azok a filmek, hol vannak a mai filmek azoktól a régiektől, Chaplin, *Egy éj Velencében*, ha jól emlékszem, minden, trallala, az olasz melódia, trallala, meg ez a csónakázás a kanálisokon, gondola! Most arra nincsen pénzünk, ne is vedd észre, gondolj arra, hogy te is benne ülsz, csak egy kis képzelet kell hozzá, és már repülsz is, ez az olasz temperamentum, mindig ez volt a legvonzóbb, ha valaha elhagytam volna a hazámat, csakis idejöttem volna, hogy hagytam volna el, se negyvennégyben, se ötvenhatban, pedig én elmentem volna, de Kati azt mondta, marad, nem megy sehova a négy gyerekkel, nem, így már nem lehetett, a mindenem volt a család, maradtam, de Katit nem tudtam elhozni Velencébe, túl hamar meghalt, akkoriban kezdtünk úgy élni, hogy na, már futja velencei nászútra, persze nem a fiatalnak, hanem a felnőtt embernek, mint amilyenek mi vagyunk, ugyan, nyugdíj, ne is törődj vele, felejtse el, hogy nyugdíjasok vagyunk! Nem, nem ez számít, a szívünk, hogy

a szívünk ifjú, hogy lobogunk fiatalosan, mint negyven éve a tánciskolában, emlékszel? Ja, ez itt a Sóhajok hídja, Vera majdnem beleesett a vízbe, tudod, egy kicsit kövér és legurult a lépcsőn, jaj, sose szerettem, hogy lehet egy ilyen zsírpacni mellé feküdni, valósággal undorodtam tőle, igazad van, felejtük el, befeküdt az ágyamba és kész, elvetette velem magát, jajaj, ez a szépség, ez a Tintoretto, Quattrocento, Trecento, Cinquecento, egyik szebb, mint a másik, Leonardo, Raffaello, Veronese, Tiziano, Canaletto, szinte kívülről tudom az egészet, hol vannak ettől a maiak, Picasso, röhej, ez még jobb, nézd ezt a Madonna-arcot, hol tudnak ilyen a maiak, itt a prospektusban, ezek csak összevissza firkálják a rajzlapot, nem, mindig ezért rajongtam, amikor szabóinasnak álltam, tudod, Kvaszhoz a Búza-piacon a kóser kocsmá mellett, már akkor föltámadt bennem a művészi érzék, én mondom neked, különb művész lettem volna, mint ezek a modern festők, nem tudom, mitől modernnek, attól, hogy nem lehet érteni őket? Röhej, én mondom neked, röhej, ezeket mind el kéne hozni ide Olaszországba, Róma, Nápoly, Velence, mindenütt voltam már, minden képtárat láttam, én mondom, a legjobb az IBUSZ-szal jönni, az aztán minden jó helyre elviszi az embert, ha nem tudsz is olaszul, akkor is boldogulsz, látod, így nehezebb, ha nincs idegenvezető, tolmács, csak kínlódik az ember, igazad van, én akartam egy kicsit spórolni, persze te kifogtad, én már kétszer jártam Velencében, több Velence, ígérem, nem lesz, úgyhogy egész jól megértem őket, szinte mindent meg tudok nekik magyarázni, meg különben se kell sokat magyarázni, látod, jó, hogy rám hallgattál, nyolc éjszakára, a velencei nászútra szobát foglaltunk Csabáról, látod, micsoda fejlődés, hogy lehetett volna a fiatalunkban ilyen csinálni, csak úgy rendelni velencei panziót, persze félpanziót, mert az olcsóbb, ebédelni jó a kolbász, nem egészséges a túl sok főtt étel, én állítom, a csabai

kolbász után ezek a taljánok is megnyálnák a szájuk szélét, naná, esetleg az uraknak, most már mi, munkásemberek is megtehetjük, csak befizeti az ember és kész, meg se áll a vonat Velencéig, szóval Katit is elhoztam volna, de ő szegény elment, mielőtt összejött volna a pénz egy kis velencei utánásútra, szegény meghalt. Amikor Verát elvettem, szóval elvett engem, nagyon el voltam keseredve, nem találtam a helyem, ez meg levett a lábamról, nem elvetette magát? Könnyű az elkeseredett özvegyembert lekapni a lábáról, elbizonytalanodtam. Hogy mért nem kerestelek meg? Mert őszintén szólva elfelejtettelek egy kicsit az elmúlt negyven évben, hol van már az a régi tánciskola, Gavenda, hány lányt megforgattam, nem járhattam végig a volt táncosnőimet, Hölgyeim, melyikük kacsója szabad? Úgyhogy Vera, ővele hozott össze a balsorsom, a családomat utálta, nem engedte be a gyerekeimet a lakásba, öt évig bírtam, aztán, tudod, már meséltem, elköltöttem tőle, de akkor, amikor elvettem, úgy voltam: még csak negyvenhárom éves vagyok, jogom van élni, jogom van Velencéhez! Amit elszalasztottam, mert abban a nyomorban, ami itt a háború előtt volt, hogy mehetett volna egy szabósegéd Velencébe nászútra, legföljebb a moziban megcsodálhattuk a velencei hangulatot, na akkor befizettem Verával egy olasz körútra: Velence, Firenze, Siena, Róma, Nápoly, Pompei, láttam a katonát, tudod, aki teljesen épen megmaradt, olyat én máshol, Capri, nem bogyó, sziget, Assisi, az, Ravenna, és vissza Velencébe újra, hajajaj, ilyen jó az emlékezetem, minden úgy megmaradt bennem, tíz nap volt az út nélkül, tíz nap Olaszországban, aztán haza, én mondom neked, csodálatos volt, még ma is emlékszem az első velencei szállodára, ahol laktam, negyvennégy évesen a negyvenéves Verával: Terminus Szálló, fürdőszoba a folyosó végén, állandóan be volt zárva, de őszintén szólva észre se vettük, nem fürdeni mentünk Velencébe, egész nap andalogtunk a városban,

csak egy kicsit lett volna szebb Vera, na jó, akkor most nem, de, gyalog meg vaporettóval, hajaj, a vaporettó, az olasz ének, én mondom, Verdi a legnagyobb, ha tehettem volna, operaénekesnek megyek, nem szabóinasnak, de hát tudod, hogy volt az a régi világban, a fiatalok ezt már nem tudják, akkor se lehetett mindenki operaénekes, néhányunknak meg kellett fogni a szabóollót, na, tudod, ettől lettem én a szakma művésze, meg lehet nézni, milyen az az öltöny, amit Faragó Jóska szab és varr, nem annyira a ktsz-ben, mert a ktsz-ben csak egy-egy részlet az enyém, már nálunk is beütött a szalagrendszer, tiszta Amerika, én mondom, ez a legrosszabb az egészben, mert még hogy bezavartak bennünket a szövetkezetbe, hagyján, de akkor még ráadásul ezt is elvegyék tőlünk, az alkotás örömét, na nem, kifogtam rajtuk, otthon feketén műhelyt nyitottam, Verától éppen ezért váltunk el, mert ő, tudod, érettségizett, úgyhogy játssza az eszét, tisztviselő, egy nagy senki, az, itt nyugodtan mondhatod, nem hallják meg, és nem tetszett neki, hogy otthon is dolgozom, otthon olyan rumlit csinállok. Jönnek a páciensek, le kell ültetni a klienseket, azokkal el kell beszélgetni, méretet venni, minden, mennyi idő az, meg ha valaki dohányzik, nem rúghatom ki. Vera azt mondta, azért választott, mert nem rondítom össze csikkkel a tisztaszobáját, na erre a vendégeim csak rágyújtottak. Az egyiket elzavarta, a másikat nem engedte be, amikor próbálni jött, na erre legorombítottam, látod? Az ott a Szent Zakariás-templom, na igen, aki harmadszor, és akkor csúnyán összevesztünk, megmondtam neki a szemébe: ne nagyzolj, te is éppen olyan proligyerek voltál, mint én, te is a tehén seggétől jössz, úgyhogy ne tartsd túl magasra az orrod, mert beleesik az eső! Ettől kikészült, mert ezzel akaratlanul arra céloztam, hogy milyen ronda. Nem is tudom, hogy történhetett, hiába, aki úgy elkámpicsorodik, mint én, amikor Kata meghalt, szegény; na akkor

Vera nekem ugrott, koszos szabója, vidd innen az ollóidat, nem hagyom bepiszkítani a szobámat a vendégeid szaros cipőjével, mocskos pipájával, durva beszédével, hülye politikai vicceivel! Nem és nem, nagyon szereti a rendet, mindig jól benyalt nekik, nem értettük meg egymást. Igaz, én úri szabó lettem, de nem írhatnám szabó! A szemébe mondtam: a pénzem elszeded, a pénzem kell, de a munkával járó piszok nem kell? Akkor elégedj meg a fizetésemmel! De abból nem futja se Velencére, se irhabundára! Mert én olyan férfi vagyok, a nászút utáni télen irhabundát vettem neki! Láss, milyen egy úri szabó. És ez is kevés volt, csak a ba, a piszkálás. Elköltöztem tőle. Na, már megint a Rialtó, eltévedtünk, végigbeszélem Velencét, néha azért a tájra is figyelj, hajaj, ha én ezt legalább harminc évvel hamarabb megtehettem volna! Nászútra Velencébe hozni a páromat, nem, örültem, ha nem kaptak el, amikor titokban disznót vágtunk, nemhogy, ajaj, én mondom neked, ez a Kádár-rendszer, sose volt ilyen jó dolga a munkásembernek, hogy egy úri szabó Velencébe mehessen nászútra még nyugdíjasan is, egyszerűen fantasztikus, na járt Velencében régen is a magyar: az úr! De nem a paraszt, nem a proli, a ktsz- meg a tsz-tag, sokan nem érzik, micsoda fejlődés, de hát mindig voltak elégedetlen emberek, én mondom, ezt nézd, amikor leváltottak a művezetőségről, mert párttagot találtak a helyemre, nagy disznóság volt, mindig rosszabb munkás volt, mint én, és én szervezni is jobban tudok, na amikor Péter kitúrta, a helyemre furakodott, persze nekem csak hat osztályom van, neki érettségije, ez igaz, de hol van ő még így is hozzám, sehol, nem olyan nagy koponya, csakis azért tettek vissza a szalagra, mert annak idején nem léptem be, hát igen, letettek, ez nagyon fáj, de egy darabig még bent voltam a szövetkezet vezetőségében, és egyszer fölálltam: százezer forintos év végi jutalmat javasoltam az elnöknek, mert jól vezette a szövetkezetet! Csak les-

tek, ez a Faragó, hát ez nincs megsértődve? Mért lennék, megérdemli! Na aztán nemsokára nyugdíjba mentem, és az elnök adott egy kis munkát, havonta másfél ezer a nyugdíjhoz, ebből futja most Velencére. Amikor Verát elvettem, még vezető voltam, később rájöttem, csakis ezért kellett ennek az úrhatnám cselédlánynak, mert lány korában Kígyóson Wenckheimnál volt szobalány, aztán meg adott nekik, azonnal belépett, láthatod, mi lett belőle, az anyját nem látogatja meg, mert ő olyan koszos lakásba nem teszi a lábát! Így beszél, még akkor se ment el, amikor haldoklott, hiába üzent érte, a temetésére se. Nem akarta besározni a szép új csizmáját, amit tőlem kapott, na akkor kész, nekem ebből elég, velem is így fog bánni, ha megöregszem, fogtam magam és elköltöztem, Ica befogadott. Óvónő, olyan kedves volt. Csalogatott, már rég csalogatott, hagyjam ott Verát, ne hallgassam tovább a piszkálódásait, nála meglelem a nyugalmam, én meg, húsz évvel fiatalabb nálam, hiába, aki korban hozzám illik, nem való hozzám, nekem fiatalabb kell, így kerültem Icához. Látod, ez itt a Merceria, a velenceiek Váci utcája, na akkor menjünk másfelé, erre nem futja, csak a végén, ha spórolunk, majd otthon, siessünk, ha nagyon éhes vagy, máskor inkább hozzunk magunkkal a sétálásra is, elfáradtál, szegény, reggeltől estig, na itt ülünk le, az Isten erre meg arra, mindjárt megmondom, mért nem hoztál, csak azt ne mondd, hogy nincs, mert mindjárt szétrobbanok, nincs, még hogy korog a gyomrod, tele a szatyor a Bartolini úrnál csabai vastagkolbásszal, oldal szalonna, hát ezért vágtam úgy a télen, hogy fussa Velencére is?! Százötven kilós disznót akartam vágni, de nem, legyen csak kétmázsás, kell a nászútra! Én mondom, ez a harmadik velencei nászutam, több nem lesz, hatvannégy évesen többet már nem is remélek az élettől, Istenem, ennyi nászút, és mind Velencébe! Az elsőt, szóval amikor Verával jártam először erre, csak átmentünk

Velencén, egy-egy éjszaka oda-vissza, aztán végig Olaszország, de akkor megfogadtam, ez így nem megy, ha még egyszer újrakezdehetem, mert már az elején éreztem, nem biztos, hogy ez sikerülni fog, akkor csakis Velencébe jövök! Icéval már csak Velencébe jöttem, vele öt nap, fokozom az élvezeteket, ezért lett most nyolc, hogy kifejezzem, mennyire örülök, hogy hozzám jöttél. Hajaj, a Doge-palota, ezt nézd meg, ne legyél már olyan éhes, bírd ki, majd este, estére visszaérünk, holnap hozzá egy stanicliba' kolbászt, szalonnát, tán még paprika, paradicsom is maradt, úgy hoztam, hogy végig elég legyen, csak kenyeret kell venni. Mondtam én, milyen olcsón meg lehet úszni Velencét, szinte pénz se kell hozzá, mármint hogy líra. Az ember otthon megveszi a vonatjegyet, a szobát nyolc napra, aztán itt ehet annyi finom csabai vastagot, amennyi beléfér! Hogy egy kis ezt-azt még megennél? Erről nem beszéltél, majd otthon, bizony isten, elviszlek a Vavra cukrászdába, annyi süteményt ehetsz, amennyi beléd fér! Szóval ott hagytam abba, hogy Ica elcsalt, hozzáköltöztem, de előtte már nem adtam haza, csak a fizetést, a mellékesből csak mutatóba adtam, a többi be a bankba, az én nevemre, mert amit eddig amúgy megkerestem, Vera betette a takarékpénztárba a kettőnk nevére, na annak bottal üthettem a nyomát, nem is számítottam rá, túljártam az eszén, amikor elváltunk, már volt huszonháromezrem, amiről nem tudott, na akkor új életet kezdtem Icéval, majdnem három évig éltünk együtt, azt hittem, megfogtam az Isten lábát, azt, olyan jól éreztem magam ebben a házasságban, Ica éppen az ellenkezője Verának, filigrán, csöndes, simulékony, szóval nőies, olyan, amilyennek egy nőnek lennie kell, hát ez úgy jött velem öt napra Velencébe, hogy jobb, ha nem szólok róla egy szót se, de én mondom, szóval hiába, mi is másképp lennénk, ha nem lennénk mindketten nyugdíjasok, hiába, elszállt fölöttünk az idő, de tíz éve, amikor Icéval idejöttünk,

még azért más volt, meg hát, igaz, ő sokkal fiatalabb, na ne durcáskodj, nem akartalak megbántani, nekem te éppen a legjobb vagy, az eddigiekkel jól megjártam, senkivel föl nem cserélnék, de hát ami igaz, igaz, csak más dolog az, ha egy ötvenöt éves férfi egy harmincöt éves asszonnyal megy Velencébe nászútra, azt meg kell hagyni, ne haragudj, de ehhez hozzá kell szoknod, én ilyen őszinte ember vagyok. Meg kell hagyni, az egy hét alatt alig léptünk ki a szállodánk ajtaján, az ablakból mutogattam neki Velencét, hogy nézd, úgy az ablak fele a városra nézett, úgyhogy mutathattam neki, lásd, erre vittelek volna, ha nem vagy olyan édes, és már rám is borult, na jó, ezt hagyjuk, igen, én mindig ilyen nagy kópé voltam, meg aztán te is voltál a férjeiddel nászúton, ha jól tudom, én már a harmadik vagyok, hát, az ember néha azt se tudja, melyik gyerek kié, összekeverem, amikor neved napjára eljönnek, mindegy, mind szeretem, úgyhogy, szóval akkor alig láttunk valamit Velencéből, ajjajaj, azt nézd, végre valakivel nyugodtan sétálhatok a velencei utcákon, tereken, hajaj, most jut eszembe, maradt a zsebemben egy zsömle, még Pesten vettem, nem kéred? Na jó, ezt már kibírjuk, ne is gondolj rá, csakis arra, hogy ez itt Velence, meg hogy a nászútunk, meg hogy lehet ennél csodálatosabb? Istenem, ha én ide húszévesen eljuthattam volna! Biztos festő lettem volna. Persze a fiam már ezt is megteheti, hallottad, ja, még nem mondtam, a gyerekeim azt mondták, hogy ők ilyen cirkusz-ból nem kérnek, nem jönnek el a vacsorára, amire a családot várjuk a nászút után. Ilyen hálátlanok ezek a mai fiatalok, az ember föláldozza értük a fiatalságát, a legszebb éveit, aztán amikor öregedni kezd, na nem én, ezt csak úgy mondom, mert csak gondolj bele, hogy néz ki az átlag hatvannégy éves magyar, már ha egyáltalán még életben van, nézz rám, kutya bajom, leszámítva az epém, a májam, a vérnyomásom, na nem panaszkodom, ne így kezdjük ezt az új életet, hálátlanok

a gyerekeim, ezért fölösleges gyereket nevelni, mondtam is az unokádnak, fiam, ne is törődj vele, mert elsírta magát, amikor kiderült, hogy úgy kikaparták az orvosok a fiatal felesége méhét, persze még lány korában, hogy soha többé nem lehet gyermekük, én mondom neked, fiam, te jársz így a legjobban, ti, mert így szinte évente mehettek Velencébe nászútra, hajaj, nem gyerekekkel kínlódnai, az embereknek se nappala, se éjjele, beteg a gyerek, ápolni, nem akar tanulni, letolni, visszapofázik, hát szájba vágni. Hajaj, nekem nem is a legrosszabbak a gyerekeim, de a múltkor is Károly majdnem leszúrt, na jó, hagyjuk, hogy mért? Mert azt találtam mondani, hogy az anyjukat sose szerettem! Azt mondta, ne hazudjak, meghazudtolt, mert akkor hogy bírtam ki vele huszonnégy évig, meg hogy akkor a négy gyerek kitől van, ez már több a soknál, így sértegessen a saját fiam, ez a kis taknyos, igaz, húsz kilóval több, mint én, gondolhatod, mint egy bika, én kilencven vagyok, amikor egy kicsit fogyasztok, szóval majdnem pofon vágtam, de a kezében volt a kenyérvágó kés, éppen meg akarta szegni a cipót, ő is remegett, én is, majdnem baj lett, láttam a szemén, de forrt az én vérem is, még hogy a fiam engem leba, legorombítson, otthagytam, de megmondtam neki: énhozzám többet ne jöjjön, kitagadom! Persze ezek is akkor hagyják cserben az embert, amikor rákényszerülünk egy kis segítségre, mi lesz öt év múlva, ne érts félre, nem ezért hoztalak Velencébe, ne butáskodj, tényleg nem számításból, szeretetből, te nagyon kedves asszony vagy, nagyon, én mondom, aranyos, de ezek a képek itt ebben a házban, Verával itt is jártam, az IBUSZ bevitt bennünket, ennyiből jobb az IBUSZ, na akkor inkább elmesélem, mit láttunk ebben a képtárban. Egyenesen fantasztikus, Tintoretto, erről jut eszembe, igyunk ebből a szökőkútból, meg a többi, Kagall is, vagy Kagallt máshol láttam? Mindegy, Tintoretto és Kagall, az az igazi, bár Tintoretto a jobb, Kagall

csak úgy-ahogy, ő már modern, de az ő képeiből még ki lehet valamit venni, röpködnek, röpködnek, de tudom, hogy mik röpködnek a házak fölött; szóval szép tájképek, olyan pontosak, hogy semmi se maradt le róluk, szinte hallom az erdő suhogását, érzem a ruha redőjét, a felhő, ahogy kavarog, én mondom, ez a művészet, meg azok az arcképek! Mintha élénének, az ember már-már megszólítja őket, Uram, itt balra kell fordulni? A sok-sok piazza, hidak, egyszerűen csodás! Ne félj, én megszerveztem, ja, hogy visszafelé hol fogunk aludni? A Keletiben, nagyon jó az, hány embert láttam ott éjszakázni, este beér a vonatunk, hajnalban indul Csabára a legelső, nem érdemes arra a pár órára szállót kérni, az ember mondjuk beér Pestre este kilenckor, tízre lekaszálódik a vonatról, tizenegyre odaér a szállóba, éjfélre elalszik, háromkor meg ébresztő. Na nem, ezért nem fizetünk ezer forintot, kibírjuk a Keletiben, szépen lefekszünk a padra, ha meg a rendőr elzavar, majdcsak megmagyarázom neki, hogy mi most nászutasok vagyunk, Velencéből, biztos megérti, ő is lesz még fiatal, hahaha, nem jól mondtam? Fiatal, mi vagyunk Velencében a legfiatalabb nászutasok, nézd azokat a hippiket, tisztára, mint a kisebbik fiam, nem, nem ő akart megverni, a kisebbik csöndesebb, inkább az anyja, majd megismered, ha hazaérünk, elsőnek ővele próbálok megbékélni, ő a legtürelmesebb, majd meglátod, szép öregségünk lesz, szép, hát nem fantasztikus ez a Velence? Gondoltad, hogy eljutsz ide, és akkor ráadásul velem?! Az után, a háború után, amikor a te nászutad elmaradt, meg elmaradt valamennyiünk nászútja, Velence, te csoda! Na, akkor most már én is megéheztem, egy kicsit szaladjunk, vigyázz, lépcső, víz, az isten, na jó, úgy, nehogy már a karomba vegyelek, nem bírlak, nem vagyok én már húszéves! Icát nem én hagytam el, én harcoltam érte, de hát hiába, elment egy másikkal, amikor engem leváltottak, egy nálam két évvel idősebb faszingerrel meglé-

pett, valami doktorral, szóval ez is mutatja, hogy nem azért, mert én túl öreg lettem volna hozzá. Ja, kérem, ha neki doktor kell, mért nem szólt hamarább, de tudom, neked így is megfelelek. Jó, jó, én holnap kivinnélek gondolával a Lidóra, de annyi pénzünk nincs. Ha tiszta lesz az ég, majd megmutatom, merre van, úgy is káprázatos. Na hallod, amit megtakarítunk a hasunkon, abból kapsz színarany nyakláncot! Mindent megkapsz tőlem, Velencét, akármit. Csodálatos, egyszerűen csodálatos ez a Velence; ha nem magam látnám, el se hinném. Elba, elba, na jó, a nászúton nem káromkodom, szóval elrontották az eddigi feleségeim az eddigi házasságaimat, de ne félj, ez más lesz, ez már örökre szól, na akkor most mi is következik, ja, a vacsora.

## Joli Iluskája

...Ebben az ágyban halt meg Kata néni, én ápoltam, a gyerekei rá se néztek, de amikor meghalt, jöttek, elvették volna tőlem a tanyát, hogy ők az örökösök! Azt mondták, büdös az anyjuk, nem tudnak vele egy fedél alatt élni, idehúzódtam hozzám, na, nekem nem volt büdös, nekik én is büdös lennék, kilöktek volna az országútra, ha hagyom magam! Hülye vagyok, de amúgy nem vagyok hülye, ismernek jól a tanácsnál, nekem adnak igazat, azt mondták, Joli, itt minden a magáé, ha pörre mennek, akkor is maga nyeri, Batonyán is azt mondták, az édesapjuk faszát, ebből nem esznek, ez nem Rákóczi-örökség, ehhez semmi közük, ez Farkas-vagyon, Arankám, te tudod a legjobban, mi közük van hozzá, már csak hárman vagyunk Farkasok, nem hárman, öten? Alig maradtunk, azt mondta Batonyán a jegyző, amikor bejegyzett a birtokba, ez a magáé, Joli, az anyja magára hagyta, még szerencse, hogy utoljára rendelkezett, akkor tudták meg, amikor az anyjuk meghalt, hogy anyám a földet Kata néniére, a tanyát rám írta, na a földet az Isten lova... elvitte a téesz, csak a tanya maradt meg, egy kis kerttel, udvarral, háztájival, annak aztán a felit a gyerekek örökölték, de amikor a kukoricát megfélezzük, nekem a negyedit adják. De bármit tesznek ellenem, nem mennek semmire, megélek! Hajaj, mindenem van, disznó, nézd, Arankám, két szép süldő, tavaly tízezret kaptam a hízókért, ez fáj nekik, hogy pénzem van, mindenem, ha tudnád, mennyi van a bankban, arra fáj a foguk, emiatt szidnak a hátam mögött, mert nem adom oda nekik! Az anyjuk nem kellett, de most az örökség kellene, nem, az fogja megkapni, aki az utolsó pohár vizet adja. Nem tetszik nekik, hogy a szomszédom segít, amikor egy hónapig a csabai kórházban

voltam, etette a jószágot, azt mondják, a vagyonért, hogy rá fogom írni, nem azért teszi, a másik szomszéd, nézd, az ott, mindennap kenyeret hoz, az meg ivóvizet, van itt minden, Bagó egy kilométer, nincs messze a bolt, sokszor magam megyek, de az emberek kímélnek, ilyenek vagyunk mi tanyasiak, amúgy ótlakai tanya, az, Bagó tiszta román, alig van magyar, Tökfalú már inkább magyar, meg tót, itt a tanyákon inkább mi vagyunk. Szoba-konyha, minden, jó erős vályog, ez aztán eltart sokáig, jaj, nem bírom az emeletet, Aranykám, én többet nem megyek el a te negyedik emeletedre, hiába, a hetvenötödikbe léptem, nézd, a jószág, harminchét tyúkom van, tegnap tizenhét tojt, ez fáj nekik, az, hogy nem viszem nekik, a múltkor adtam Marisnak harminc tojást, vittem egy kakast megpucolva, a legszebb kakasom volt, a két karom majd leszakadt, aztán ez a hála, többet én nem, hogy mindent vigyek hozzájuk. Öcskös, ilyenek, azt mondják rám, bolond vagyok, bolond Orbán Jolán! Apám Ilonkának keresztelt, a góré, látod, március elején is félig kukoricával, ez fáj nekik, itt minden van, öcsém, ezt nézd, Arany, tele a kamra, még van fél szál kolbász, Feri hozta, nagyon rendes, nekem disznóságot nem szabad ennem, nem, nem vágok disznót, ha lehetne, le tudnám, megfizetem az embereket, pénzért mindent elintézek, minden van itt! A kutat nyolcszázért fúrták, úgy is néz ki, Kata néni, hadd el, szerezte ezt a kútfúrót, nem elég mély, ihatatlan a vize, a szomszédban hatezerért jó vizet fúrtak, kár volt, de hát a spórolás! Sajnálta, én meg ráhagytam. Ebben az ágyban halt meg anyám, ő is, Kata néni, nem elhordták volna a tanyát? Csak ezt a lakatot, zsák mogyorót, egy kis diót, itt van most is egy zsák dió, kemény héjú, inkább betüzelem, amikor meg húzták a kéményt, azt mondták: Na, ez éppen jó lesz! Maguknak, arra gondolhattak. Hogy majd kitúrnak az anyai házból, jött Maris ura a fejszével, hogy betöri az ajtót, elé álltam, a fejemre tettem a kezem, Jóska, ide,



ezt vágd szét, ha olyan betyár gyerek vagy, na elpucolt, elrestellte. Kata néni bent feküdt az ágyon, két éve halt meg, már akkor kezdték, hogy itt minden az övék! Én meg mehetek az országútra, az első út jobbra, azon elmentek, ott a Farkas-tanya, ahol nénéd született, lebontották, Vandlik vette meg, már nincs meg, jaj, egyik szavamát másikba őtöm. Kata néni azért tudták eltemetni, mert én félretettem a pénzéből! Azt hitték, nem tudom, miből temetik el, elhallgattak, jót nevettem. Na, engem lesz miből eltakarítani, nézd a szekrényemet, mennyi ruhám van, anyám is ebben az ágyban halt meg, mielőtt meghalt volna, azt mondta: Joli, te tiszta életű vagy, sose menj férjhez, nem neked való, te az anyai szómat sose lépted át, nem való neked egy lator se, nem, lator nem kellett, mert vittek volna, kértek, hajaj, hányan, nem kellett. Harangozó Matyi nemrég megkeresett, itt rítt a küszöbön, hiába hívtam, nem jött beljebb, mondom ne ríjál, késő, de csak potyogtak a könnyei, ahogy elvette a kezét az arcától, látom, folyik le, három hónapig együtt élt egy nővel, erre én azt mondtam, nem, mehet Isten hírvél, nekem ilyen ember nem kell, inkább sose megyek férjhez, nem is lettem asszony, ez a bajom, az orvos azt mondta, maga tiszta életű, nem nyúlok magához, volt valami női bajom, nem, azt mondta, akkor nem, mert ilyen nőt még nem látott, nem nagyon, énhozzám emberfia nem, a főorvos se, azt mondta, ezért vagyok beteg, mert nem jött változás az életembe, ebbe örültem bele, megháborodtam, annyira azért nem, hogy ne tudjam, az örökség kellene, ne félj, Csucusu nem engedi be őket, kicsi, de úgy ugat, lator nem kell, jaj, ne is említsd, Rózsiéknak van épp elég bajuk, a lányuk otthon van, nem dolgozik, az emberét most vitte vissza a Kék fény a börtönbe, egyedül neveli a gyerekét, de közben lator jár hozzá, jaj, van azoknak is elég, kijutott szegény Rózsinak, pedig olyan szépen nevelték mindhárom gyereküket, aztán lásd, mind a három csinált valamit,

mint te is. Anti összetörte magát a motorján, velem akarták kifizettetni, kölcsönadtam neki a büntetést, máig nem kaptam vissza, na aztán hogy vegyek Antinak új motort, majd ha megbolondulok, tiszta életű, ezt mondta a főorvos Csabán. Látod, mindenem van, csak asszony nem lettem, rám fogták volna, hogy női bajom van, hogy lenne, mondtam, amikor tiszta életű vagyok, így aztán az orvos, nézd, tévé, rádió, a kávéfőzőm felrobbant, nem baj, forró vízzel leöntöm, hol a szűrő, jaj, amikor úgy felzaklattak Kata nénéd gyerekei, egész nap nem tudtam a helyére tenni a széket, itt álltam a konyha közepén, és nem tudtam, hol a helye, ide tettem, oda, nem tudtam, hol van, hova kell leraknom, nem voltam rá képes, csak remegtem, mint az ilyen vén hülyék szokták. Van egy nagy kan macskám, ideül az ölembé, Mici, Micikém, mondom neki, az meg simogat a mancsával, cirógatja az arcomat, nem karmolna meg! Olyan nincs, érzi az állat, nézd, Arankám, az ablakban Matyi, japán kakas, ezt szeretem a legjobban, most is engem les, benéz az ablakon, jönne, mint Harangozó Mátyás, esztendeje halt meg, hogy rítt, amikor meglátott, hogy bosszúból vette el a feleségét, engem kellett volna, jaj, öcsikém, nekem csak a munka, ez a baba az én kislányom, Iluska, ringatom, fésülgetem, szép ruhát varrok neki, ez a mindenem, nagyon szeretnek itt engem, a busz megáll, fölvesz, letesz, ha Bagóban van dolgom, jól mondod, Bagófalva, Farkas nagymamám a szobában halt meg, kifagyott az ablak, azért áll a víz a szoba földjén, huszonötezret adtam, hogy téglával aláfalazzák körbe a házam, a bank adott, hogyne adott volna, mennyit áldoztam én erre a házra, aztán kellene, Isten lova, ebből a kis pénzből, kétezer-négyszáz a nyugdíjam, tavaly félretettem tízezret, az egyháznak adtam, a plébános is nagyon szeret, nagyon tisztelnek, amiért olyan sokat teszek az egyházért, most is hímzek, oltárterítő lesz, benne van a nevem, O, mert Ilona vagyok, O-ban az I, de járok a szombatis-

## Joppojmaty

tákhöz is, nem ver meg érte az Isten, kocsival jönnek értem, öcsikém, legközelebb elviszel Okányba, Balogh Béláékhoz, nyolc évig szolgáltam náluk, itt az esküvői fényképük a falon, nagyon szeretnek! Nemrég csomagot küldtek, milyen finom cipő, szoknya, minden volt abban, írnak, megírták, hogy sokat gondolnak rám, hát, volt vagy kétszáz hold földjük, szép idő volt, jó volt náluk szolgálni, oda vigyél el, utoljára még meg akarom őket nézni, biztos szeretettel fogadnak, azt írták, Farkas nagyanyám is innen vittük a temetőbe, a sírja még megvan, ha fölszikkad, kiviszlek, be van kerítve, dédanyád mindig azt mondta: Te meg Erzsike hasonlítotok rám a legjobban! A szemünk olyan fekete, jaj, anyád, ne emlegesd, mert, nyomorék vagyok, mégis megélek, nem szorulok rájuk, az hiányzana, ez fáj nekik, az, hogy nem engedtem, amikor húsz disznót akartak idehozni! Otthon minden csupa virág, virágoskert a porta, itt akarnak disznót hizlalni, nálam, nem, mondtam, itt nem, tartsatok otthon húsz disznót, olyan a házuk, mint a patika, idehozták volna a húsz disznót, tán még hogy etessem is, abból nem esznek, bármilyen nyomorék vagyok, azért nem hagyom magam, és eddig a Jóisten megsegített, hála Istennek jól vagyok, csak egy kicsit hülye vagyok, becsuknának a tébolydába, ha az övük lenne a tanya, nem, ez Farkas-vagyon, a lábam összezsugorodott, nem hajlott, a sarkam feljött ide, Szent Antalnak könyörögtem, tudod, ő a védőszentünk, kinyújtotta. Dicsértessék, öcsém, mindörökké, húgom, Isten álgya. Az édesapjuk faszát, a vagyon kellene, de beteg anyjukra rá se néztek, Kata néni meg idehozta volna a nyakamra az urát, tizenöt éve külön vannak, egybefolyt a vén lator taknya, nyála, de még idehozta volna, hogy arról is én gondoskodjam! Na, mondtam, Joli, ebből nem esznek, és elzavartam a latort. Nemrég az is elment, nyugodjék békében, mindenki nekem ad igazat, csak amikor háborgatnak, jaj, a szemed, mintha anyádat látnám...

Sokat álmodom velük; álomban orosz katona vagyok, vagy fogoly, magyar katona sose. Hiába, öt évig voltam lágerban, nem tudom elfelejteni, ma is velük küszködöm.

Amerre a nap lement, mutattuk: Nézd, mi van arra? A haza.

Vagy hatvan százalék ott maradt.

Amikor vittek bennünket fogságba, megérkeztünk az első állomásra, az volt kiírva: Tancia. Na, hol vagyunk, milyen országban? Az állomás körbe volt szarva. Na, mondtam, akkor ez Oroszország.

Református pap is volt velünk, ványai. Egy karácsonyeste velünk imádkozott, valahogy megtudták, elvitték. Nem jött vissza, többet nem látták Ványán se. A háború után Gyuláról oda költöztünk.

Kazánban kérdezték, ki tud kútgyűrűt csinálni? Jelentkeztem, én tudok! Mester nem vagyok, de láttam, apám hogy csinálja, mért ne? Mellém adtak húsz oroszt meg egy tatárt, Bogdánnak hívták, mintha magyar lett volna. Nem magyar, ő tatár, mondta. A húsz orosz meg úgy volt orosz, hogy egyik se értette a másikat, amikor oroszul beszéltek. Joppojmaty, és köpködték egymást.

Csináltam nekik olyan kútgyűrűt, hogy a mérnök nagyon megörült. Amit az oroszok csináltak, mind összeomlott. Én gurítom az első, hű, de féltem, hogy nekem is szétporlik! Se az, se a többi. Persze kétszer annyi cementet tettem bele, mint amennyi kell, de biztos akartam lenni. Bedöglött, ki tudja, milyen cement lehet. Nekem sikerülnie kellett.

Szaratovban is voltunk. Mesélték, Sztalin idejött, amikor Moszkvát támadta a német, innen irányította a harcot.

Szaratovhoz akkora rész tartozik, nagyobb, mint Magyarország; azon a környéken németek laktak. Hét és fél millió németet tettek vagonokba, irány kelet! Elvitték őket, mert biztos várták a németet; mi lett volna, ha azok egyesülnek.

Ott meg kőműves voltam. Húztam a falat, nézem, nem dől rám. Nagy szó volt, mert a többi sorra leomlott. Egyszer csak érzem, valaki átölel, szorongat erősen hátulról, fogdossa a farkamat. Nő volt, a nacsalnyik, tizennyolc éves orosz lány, az ölelgetett. Lehívott a pincébe, és csak szorított magához, rángatta a farkamat. Ez túl puha, nem elég kemény, mondja, mert sehogy se akart felállni. Magyaráztam neki, hogy se tejet, se fehérkenyeret nem eszem, nem csoda! Ahogy mi élünk. Elszaladt, kecsketejet hozott, s ha fehérét nem is, de jó szelet friss feketekenyeret! Hú, sose ittam addig kecsketejet, nem szerettem; és belém erőltette. Igyál, katona, magyar katona! A magyar katona mind megitta, de sehol semmi. Akkor a pincében elszaladt előttünk egy patkány. Rámutattam, mondtam neki: Uccu neki, fogd meg! Kösd utána madzaggal a farkamat, talán a patkány beszalad vele a pucádba! Már hogy ebből csak így lesz valami.

Úgy tetszett neki, hogy elmondta a társainak, együtt nevték, milyen a magyar katona.

Akkor mi nagyon le voltunk eresztve. Nem állt fel senkinek! Egyszer mellettünk háromszáz asszony kaszált, nem szedték össze, csak vágták. Mi a folyó túloldalán dolgoztunk. Fogják magukat, vetkőzni kezdenek, és bele mind meztelen a vízbe! Őreink ránk parancsoltak, vessünk le mindent, fürdjünk mi is. Látni akartak egy kis különlegességet, hogy mi majd kétszáz ott a folyóban nekiesünk a háromszáz meztelen orosz nőnek. Az asszonyok szerették volna, hancúroztak velünk, birkóztak, de a pöcsünk meg se rebtent, mi az neki!

Egyszer kaptam a lapockámba egy fél tenyér gránátzilánkot. Hátranyúltam, mert éreztem valamit, hát folyt le a

vér a kezemen. Máskor meg hallom, süvít a bomba, huszonöt kilós volt. Az volt a szerencse, hogy az ember meghallotta, ha jött az orosz bomba. Hú, mondom, ez engem keres, földhöz vágtam magam. Szerencsém volt, mert a lábamnál ért földet, nem talált telibe, ott csinált lyukat, engem meg betakart. Vagy három hónapig meg se tudtam szólalni, az arcom rángatózott. Egy idő után elmúlt.

Én mindig úgy voltam, nyomorékan nem megyek haza! Az ember egészségesen se ér sokat, hát még úgy. Egészségesen se veszik semmibe az embert.

Volt a kórházban egy német repülőtiszt, Stukával, azzal, Messerschmitt Stukával járt. Egyszer támadtak, és ahogy le hűz, zuhan lefele, hogy leérve kiereszse az áldást, ő meg huss, felszállhasson, érzi, nem bír visszajönni! Hogy belerohan a földbe. Csak kijött valahogy abból a zuhanóbombázásból, de a szíve felőli oldalon a haja kifehéredett. Nem volt teljesen egészséges.

Szaratov, Uljanovszk, ilyen városok voltak arrafelé. Nyolcszázán laktunk a bunkerban, a föld alatt. Ez volt a jó, mert a legnagyobb fagyban is volt ott valami kis meleg. Kint az orrunkat fókaolajjal kenték, nehogy lefagyjon, a lábunkon meg csizma, de vastag, pokrócból; olyan, mint a lópokróc. Sokunknak lefagyott mindkét lába. Azokat vitték haza előbb, akik nagybetegek voltak. Volt, aki otthon evett egyet, meghalt.

Három priccs volt egymás felett. Német, olasz, román, magyar, még lengyel is volt köztünk. Azt mondták ránk: Bandita! Banditának hívtak bennünket az oroszok, hogy Na, te bandita, gyere csak ide!

A faház rosszabb. A fagerendák közt kenderszösz, abban a rengeteg serke! Ahogy az ember a faházban meglátta a tetveket, azonnal elment a kedve. Lehetett már akkor akármi-lyen kedves a vendéglátó.

A vonaton volt egy lyuk az ajtónál, annál hugyoztak, szartak. Se takaró, se semmi nem volt. Amikor megjöttek, egy vagonból tíz halottat is kivettek. '45-ben jött három-ezer-nyolcszáz magyar fogoly, talán kétszáznyolcvan megmaradt belőlük. Orvos? Ha volt köztünk egy állatorvos, azt ki-nevezték a láger orvosának. De többnyire az se volt.

'44–45 telén olyan hideg volt, hogy két méterre átfagyott a föld. Nem lehetett sírt ásni. Se egyes sírt, se tömegsírt. A halottakat, az éhbetegség vitte el őket, kivettkék az udvarra. Úgy álltak ott, egymásra téve, mint a farakás. Amikor összegyűlt egy kocsira való, néhány embert beöltöztettek; fölítették a halott foglyokat a teherautóra, és kivitték jó meszszi-re. A mezőn ledobálták őket, de akkor már ott is voltak a farkasok, az utolsóval sietni kellett, nehogy őket is széttép-jék. Harminc-negyven kilós emberek voltak, csont, ín, bőr, a farkasok szétcibálták őket. Lerágták róluk a semmit.

Itthon Gyulán akkoriban, ahogy az öcsém meséli, '44 végén a kórház orosz hadikórház lett. A katonák levágott kezét, lábát fölnyalábolták, lovas kocsi vitte ki őket a Körös-partra, kifördította. Kuttyák cipelték szanaszét, vitte a víz. Csak akkor ijedtek meg, amikor a városban feltűnt egy kuty-a, szájában kéz, ember keze, lába.

Itt Varsádnál mentek Romániába a németek. Amikor elrobogott előttünk egy német tank, a gyerekek kiálltak, öcskös tizenhárom-tizennégy éves volt, és kinyújtott kézzel ordították: Heil Hitler! Megálltak, leszállt az egyik, mosoly-gott, nagy darab csokoládét adott. Más se kellett a gyulai magyar kölyköknek, jött a másik, hát annak is: Heil Hitler! Az is megállt, megsimogatta a fejüket, csokoládét nyomott a kezükbe.

Azt mesélik, '44. október 6-án itt Gyulán egymást lőt-ték a szovjetek. Bejött hozzánk is egy orosz, anyám szegény halálra vált. Német?! Mindenütt németet kerestek, minden-

hova benéztek; nézhetek, persze hogy nem találtak, így az-tán békén hagyták anyámékat. Az egyik csapat már átöltö-zött a magyar katonáktól elszedett ruhába, amikor a másik még németet keresett. Meglátták az oroszok a másik utca-sarkon hangoskodó magyar katonaruhás csapatot, lövöldöz-ni kezdtek.

Egyszer őrt álltam, foglyokat őriztünk, jött sírva egy nő, golyó van benne, segítsék. Kiengedtem a kapun, kerítés mö-gött voltak, szóltam a társamnak, vigyázzon helyettem is, én meg félrehúzódtam a nővel. A pucájánál a hajlatban tényleg ott volt egy golyó. Késsel kipiszkáltam az ólmot, cigarettát adtam neki, mehetett vissza. Sajnáltam. Német nem tette volna meg.

Na, mondok inkább valami vidámabbat!

Vittem egy cigányt a kórházba. A piacon mentünk át, kért, vehessen valamit. Közben odasündörgött hozzám egy fiatal nő, hozzám dörgölözött, nem tudtam volna elzavarni se. Nem is akartam, négy hónapja nem basztam. Na, mon-dom, ezt megbaszom. Három csontcsillagomról gondolta, kap tőlem valamit, cigarettát. Szakaszvezető voltam; őrmes-terként szereltem le, nem sokra mentem vele.

Hazafelé, hogy leadtam a cigányt, jött velem a nő, de hó volt, nem fektethettem bele. Mit tesz isten, előredőlt, hogy adjak neki hátulról. Egyszer, kétszer; harmadszorra érzem, hogy valami meleg, de mit számított, annál jobb! Amikor kivettem, könnyögni kezdett, hogy Pán, pán, ez Kijev körül volt, Pán, ő csak egy kicsit akart fingani, mégis nagy lett be-lőle... Hógolyóval lemosta, rendes volt, hogy mehettem vol-na úgy vissza. Ilyen kicsire összezsugorodott.

A halottak számával csaltak. Kevesebbet jelentettek, így több ennivalót kapott a láger. A fölösleget az őrnagy tette zsebre. Nagy kincs volt a kenyér. Egy-két hétig nem jelentet-te. Hús évet kapott, kényszermunkára ítélték.

Volt velünk a munkán egy mérnök, öt tizenöt évre ítélték. Harminc kilométeres körzetben oda ment, ahova akart, azon túl sehova. Valami távoli városban lakott, itt nem volt senkije. Politikai volt; nem csinált semmit, ráfogták. Mindig éhes volt, olyan éhes, hogy potyogtak a könyvei. Azt mondtam neki: Ide figyeljen! Írjon nekünk több munkát, a jutalomból kap egy fél kenyeret. Húzódózott, aztán ráállt, azzal, hogy segítek neki. Jó, én leírom, mit csináltunk, ő csak átmásolja cirillbe. A negyven emberemet négyfelé osztottam, és nagyon tettük a munkát, hű, hogy dolgozunk! Messziről úgy látszott. Olyanok voltunk, akik már csak valami könnyű dologra jók, vagy arra se, és úgy lett: elsőre száznyolc százalék! A különadagot patikaméreggel tisztességesen elosztottuk, hogy mindenki kapjon egy kis szeletet, fél kenyeret pedig a mérnöknek vittem. Nem akarta elhinni, ölelgetett, sírt, és azt motyogta: Te vagy az Isten, nem Sztalin! Mert Ő nem ad kenyeret... Halkan mondta, hogy ne hallja meg senki. Az oroszok egymástól is félték, képesek voltak lelőni egymást, csak hogy ne kerüljenek bajba.

Kérdezte, mi voltam a háborúban. Tudtam, hogy az orosz a páncélosokat utálja a legjobban, rávágtam: Páncélos! Joppojmaty! Köpködött... És hány tankot lőttél ki? Hát, mondom, nem tudom pontosan, nem számoltam. Negyven, negyvenöt...? Joppojmaty, hiszen te akkor nagy katona vagy! Az, mondom, és te mi voltál? Gyalogos, mondta a mérnök. Na, mondtam magamban, én meg gránátvető.

Ott éreztem, kint az orosz fronton, annyit ér az ember, mint a hangya! Po málo, kevés, ordított az őrnagy, Po málo! Kevesellte, hogy aznap csak tizenöt halott volt. Hogy három hétig vételezhessen még utánuk. Megérdemelte a hús évét. Várospancsnok volt, meg a kórház parancsnoka, lágerparancsnok. Azok buktatták le, akiknek kevés jutott.

Vérszomjas lettem. Amikor lelőtték mellettem három bajtársamat, és éreztem, én következem. Addig lőni se akartam, de akkor vérszomjas lettem.

Aztán nehogy megírja az újságba! Nem oda való, nem olyan világ van. Majd egyszer könyvbe, mert valaki biztos megírta azt a naplót! Micsoda útleírás.

Aztán ha megírja. Annyit ér, mint falábnak a borogatás.

## Addig vertem, míg meg nem gyógyult

Édesapám asztalos volt egy tök faluban, ahol nyolcszáz lélek élt. Gellénháza Göcsejben, katolikus falu. El tudod gondolni. Szegény ember fia voltam.

'24-ben születtem Nován, akkor járási székhely volt Zalában, ma Lenti, főszolgabíróság volt ott. Ott szült az anyám, oda vitték be. Egy testvérem volt. Édesanyám meghalt, lett egy féltestvérem.

Tizenhárom évesen sommás lettem, summás. Áprilisban elmentünk, november valahanyadikáig oda voltunk. Végigjártam a Dunántúlt. A pannonhalmi apátság birtokain dolgoztam, Bakonyjákó, Városmajor, Pápa környékén. Zalában nem volt sommás munka. Télen erdőirtás, a favályúból éltünk, apámmal vályúkat csináltunk. Tavasszal elmentünk.

A községhatár ezerholdas, egy-két hold se jutott egy emberre. Ráadásul agyagos föld, jórészt erdő. A Széchenyi grófoké volt az erdő. '41-ben halt meg édesanyám. Hat hónap alatt nem kerestem annyit, hogy megoperáltathassam. Golyvás volt, bazedovos.

Apám első világháborús rokkant. Dum-dum golyóval belelőttek az olaszok a hátába, attól rokkant meg. Nehéz az asztalosmunka. Rokkát, koporsót, bútort, ajtót, ablakot; mindent megcsinált. Mindenhez kellett értenie, mint minden falusi iparosnak. Szegények voltunk. Így aztán nem sikerült anyámat megoperáltatni.

'42-ben elhatároztam, megpróbálok rendesen megélni. Levente-segédoktató lettem. Kassára hívtak be, ott volt a képzés, onnan Kolozsvár mellé, Szászfenesre vittek a székely hadosztályba.

Hívtak bennünket. Ki az isten ne örült volna Erdély visszafoglalásának?! Nem önként, de... Ha nem megyek önként leventeoktatónak, akkor is elvisznek, úgyhogy mindegy volt.

Apám szociáldemokrata volt, emiatt rokkantságit nem kapott, se útkaparónak állami szolgálatba nem mehetett. '42-től '45-ig voltam katona a háborúban, tüzér tizedesként Jugoszláviában estem fogságba.

A frontra '44-ben kerültem, magyarországi fronton voltunk. Jött ellenünk a román, erre mi megindultunk. A román Aradig futott. Amikor jött az orosz, akkor meg mi futottunk, túl a Tiszán álltunk meg. Aradtól Lajosmizséig menekültünk, ahol a páncéloscsatában megsebesültem. Félig fölgyógyulva újra beosztottak. Legutoljára Polgárdi–Somogyoszob. Nagyatád után Jugoszláviában estem fogságba. '45 márciusában.

A tábori tüzéreknel voltam. Lovainkat lelőtték repülővel, ágyúinkat elhagytuk, a Tiszán lóval úsztam át! Én nem tudtam úszni, a ló úszott, én meg kapaszkodtam.

Volt a Horthy-féle proklamáció. Örültünk, ölelgettük egymást. Amikor Szálasira kellett esküdni, néhány nagyszájú mondta a hangszóróval, mi morogtunk. Ki tudja, ki mit morgott a bajsza alatt.

A fogságot a Volga melletti erdőlágerban kezdtem, erdei fakitermelő láger volt, Novodevice. Innen Kujbisevbe kerültem.

Amikor '44-ben sebesülten otthon voltam szabadságon, egyugyanazon időben volt az édesapám Murakeresztúron vasúti hídórségben szakaszvezető. Amikor otthon voltam, egyik alkalommal nem volt nálam az igazolás, a szabadságos levél. Igazoltatott egy nyilas szolgálatos; az öreggel összeveszttem, mert nem akart megismerni. Elvettem tőle a puskáját, hogy ne itt hóbörögjön, menjen ki a frontra, ha ilyen nagy hős! Ott mutassa meg, mit tud. A csendőrök még az ágyban összeverték, az őrsön újra megruháztak. Bevittek Zalaeger-

szegre. Szerencsére egy tiszttel, vitéz Hegyi Zoltán zászlóssal találkoztam, akivel együtt sebesültem meg. Elvette a papírt, hogy átvett. Nála töltöttem a többi napot, vele mentem vissza a szabadságról.

Elég számár, őszinte gyerek volt a zászlós. Egyszer azt mondta, maszlag, hogy az oroszok azért lőnek, mert mögöttük hajtják őket a tisztok! Nemsokára mi leszünk így... Legéppuskázták, azt hiszem, a németek. Nagyon félték már akkor a katonáink. Azt mondták nekünk, véletlen volt. Tudtuk, hogy szándékos. Váltás közben lőtték le a németek.

Foksányba vittek. Előbb Celldömölk. Elhittük, hogy aki nem háborús bűnös, hazamehet. Aztán irány Napkelet.

Az erdei lágerban fát vágtunk. Rendszeren, teljesítménybe dolgoztunk, kézzel fűrészeltünk. Három-négy hónapig voltunk a Volga-parti erdőben. Hol mahorka, hol cigaretta volt a bérünk, hol meg csak kiírták, ki hogy dolgozott. Őrség szinte alig volt, csak munkavezetők. A lakosság csupa asszony. Amennyire utálták a németet, annyira szerettek bennünket. Gyerekként fogadtak bennünket, gyerekeik helyett.

Az erdőláger után Kujbisev, ott volt a központ. Kujbisevben csináltak egy belső antifasiszta képzést. De az egész lágerből talán csak húszan voltunk. Utána elvittek Kabanovkára, az Urál felé Kujbisevtől. Az antifasiszta iskolában már olyan volt a hangulat, hogy ránk nagy feladat vár az új Magyarországon.

Kujbisevben aki dolgozott, az jól élt: a gyárban megkapta a kosztot, és megkapta a lágerban is a porcióját. A gyárban ugyanazt adták, mint a szovjeteknek!

Kabanovka közelebb az Urálhoz, tanyaszerű hely az Urál előtt, Kazány után. Nemesi kastély lehetett. Előtte Utában szálltunk ki a vonatból, ott voltunk két napig. A kabanovkai kórház, volt kastély, három-négyszáz méter hosszú épület, közepén a kapuval. Ezer német volt az ezerszáz ágyas kórházban,

magyar harminc, harmincöt lehetett. Vagy tizenöt orvos, felszer dolgozott itt. Azok a foglyok kerültek ide, akiket a lágerben nem kezelhettek. Komoly műtéteket végeztek: lábműtét (lefűrészelték, akinek lefagyott), agyműtét. A zöm legyengülés, vitaminhiányos étkezés és fagyás miatt került ide. Próbáltak zöldet adni: csolánlevest, mindent próbáltak. Olyan növényt bejuttatni a szervezetbe, amelyben vitamin van.

Azért lettem kórházparancsnok, mert amikor megkérdezték tőlem, mire használtam a fegyverem, azt válaszoltam: Lőni! Lőni vele azt, aki ellen küldtek. A többiek hazudtak összevissza, mentették volna az irhájukat, én őszintén megmondtam az igazat. Ezért nevezett ki parancsnoknak az orosz.

Ez kórházláger volt. Azokat hozták ide, akik várhatóan két-három hónapnál később gyógyulnak. Itt voltam '46 októberétől a hazajövetelig kórházparancsnok. Úgy vittek oda, hogy a láger fogolyparancsnoka leszek. A többség német, de volt magyar, román, mindenféle. Nyolcszáz-ezer volt a beteg.

Aki nem volt túl súlyos, itt maradt, dolgozott. Zömében súlyos volt. Itt történt meg, hogy valakit addig pofoztam, míg nem evett. Haza is jött.

Fásult volt. Főleg azért, mert amikor a Nagy Imre-féle (azt mondod, Nagy Ferenc? mindegy) kimenetel volt, mi már vagoníroztunk. Arról volt szó, hogy megyünk haza! Összecsomagoltunk. Erre vissza! A magyar miniszterelnök kint maradt Amerikában... Hogyan higgyenek az oroszok azoknak, akik ott maradtak? Ha akkor mi megfogjuk, agyonverjük.

Kabanovka valami nemesi kastély volt nemes nélkül. Nézd, az emlékkönyvbe az orosz „Kastély”-t írt.

Az orvos nem magyar, a fogoly orvosok a lágerokban voltak. Itt a legkevesebb tizenkilenc, de volt harminc orvos is. Rettenetesen jó sebészek voltak, amputálást milliószám végeztek. Akinek a lába elfagyott. A fatalpú bakancsban

elfagyott, elfertőződött a foglyok lába. Válinkinak hívták, mintha teveszörből lett volna. Préselt szőrcsizma, a legkurvább hidegben is meleg volt. Ha talpa is volt, mehetnél.

Szabályos nyilvántartást vezettek, kit hová, melyik parcellába temettek el. Nagyon rendesek voltak.

Visszafelé rengeteget segített, hogy a politikai tiszt velem egy évben, egy napon született, és abszolút egyformán gondolkodtunk. Ő volt a vonat hivatásos parancsnoka. Százados, Szergej volt, de hogy milyen Szergej?

Hazafelé én voltam ennek a szerelvénynek a fogolyparancsnoka. Nagyon rendesek voltak! Mindenből tiszta ruhát kaptunk, tiszta fehérneműt. Abszolút korrektek voltak. Mindent elhozhattunk, amit szereztünk. Persze naplót nem volt szabad vezetni, hazahozni se, nekem sikerült. A kujbisevi antifasiszta képzés végén kerültek be az emlékkönyvbe az első bejegyzések, budipapírra. A végén beköttem.

Volt, aki útközben eladta a ruháját, általában itatra kellett. A lágerban nem volt pia.

Hazafelé már élvezték.

A legborzalmasabb az volt, hogy Csapnál átjöttünk a határon, és valamiért megállt a vonat. Az addig kordában tartott társaság... Látták az emberek, a sín mellett végig almát árultak... Egy részéért fizettek, a többséget csak elszedték. Nem volt a legszebb.

Ott álltak a vonat mellett sorba, árultak. Az erőszakosabbja föl is lökte őket: Alma!

Szeretettel akartak fogadni minket, de hát a mohóság.

Félig érthető! Félig nem. Ahogy én kibírtam, hogy nem ettem egy almát sem.

Aztán hazakerültünk. Megalakult a párt öt fővel, vagy hattal, Fitos György nevezetű régi elvtárs volt az MKP gellénházi párttitkára vagy elnöke, nem tudom. Aztán hogy hazakerültem, én lettem a párttitkár. Zalaegerszegre bevo-

nultam háromhetes pártiskolára. Azután jött a választás, már harmadikok lettünk Gellénházán. Első a kisgazdapárt, második a parasztpárt. Rosszul mondom, mi voltunk a másodikok, a parasztpárt lett a harmadik. Ebben aztán aranyos volt, hogy apám volt a szocdem párt elnöke, én meg a kommunista párt titkára. Ő azt hitte, hogy most már ők lesznek az urak. Hogy a mérsékelték győznek.

Tulajdonképpen így is lett volna, de a húgomnak a megyei instruktor udvarolt, és nekem elmondta a lány, mit akarnak a szociáldemokraták. Én minden jót átvettem előlük, megcsináltam, amit ők terveztek.

Az öregek voltak a szociáldemokrata pártban, velünk a fiatalok tartottak. A legtöbb földje nálunk egy gazdának huszonnégy hold volt, a többi szegény, zömük két-három holdas. Közben Bázakerettye után Nagylengyelen olajat találtak, az emberek oda kezdtek dolgozni járni.

'47-ben a párt javaslatára Szombathelyre kerültem az államvédelmi hatósághoz, és ott voltam '50. júniusig. Amikor a zalaegerszegi gyógyszerári központhoz kerültem ellenőrnek, odavaló a feleségem, patikus, '52-ben Nyíregyházára akartak küldeni igazgatónak, nem mentem. Erre Egerbe kerültem ellenőrnek.

1952-ben Egerből berendeltek. Fölpattantam a motorra, azzal mentem Pestre. Úgy átfáztam, hogy a megdermedt ujjaimmal nem tudtam a sliccemet kigombolni: behugyoztam! Negyedórát késtem, emiatt azzal fogadtak: Nincs órája?! Tényleg nem volt óram. Beültettek egy kocsiba, csak Öcsödön mondta meg az elődöm, hogy én leszek a Békés megyei gyógyszerárak igazgatója. Hiába nem akartam vállalni, nem volt mese. A családom meg Zalában mit sem sejtett. Én meg itt aludtam a csabai irodai fotelban.

1950. július 28-tól, a patikák államosításától '52 decemberéig öt igazgató volt Csabán. Még azt se tudták, mit csi-



nálnak, már meg is fúrták őket. Akinek volt egy barátnője, azonnal befeketítették! Erkölcse... A Szovjetunióban nem volt ilyen. Ott az ember azzal csinálta, akivel akarta.

A háborúban sok ember elpusztult, sok nő volt egyedül. Nem csoda.

Két gyerekem van. A lányom a moziüzemi vállalat KISZ-titkára, a fiam gyógyszerész. A múltkor kérdezték tőle, mért nem lép be a pártba? Azt válaszolta: miért, mi hasznom lesz belőle? Apámnak mi haszna lett, hogy most így bánnak vele?

Nagyon megharagudtak rá. Magyarázhattam, látjátok, ez a vége. Ha mi elmegyünk, ki fog fegyvert ezért a rendszerért? A fiatalok elpuhultak, ők nem, akkor ki?

Ahelyett, hogy minket jobban megbecsülnének.

Hatvankét évesen pártfegyelmivel kell nyugdíjba mennem. Mert rászóltam a párttitkárra, mért késik.

Mért, mért kérdeztem; mert amikor előtte odaálltam reggel, aki elkésett és én kérdőre vontam, miért nem jön be időben, hátramutatott, ott jön a párttitkár! Ha neki szabad.

És erre fegyelmet akasztanak a nyakamba! Hogy nem haladok a korrallal, elavultak a módszereim. Túl diktatórikus.

Meglátják, nélkülünk mire mennek. Mert azt találtam védekezésül a taggyűlésen mondani, hogy a pártonkívüliek pontosabbak! Ki mutasson példát, ha nem a párttag? Így nem lehet fegyelmet tartani! Meg mást is kifogásoltam.

Nem tetszik nekem ez a túl korai demokratizmus. Szerintem erre az emberek még nem eléggé érettek.

Itt Csabán elvégeztem a hetedik-nyolcadik osztályt, '56–57-ben egy év alatt sorban levizsgáztam a négy gimnáziumi osztályból, kegyetlen nehéz volt, éjjel-nappal tanultam, de leérettségiztem! Aztán később jogi doktorátus, a szegedi egyetemen. Gondolhatod, Szegeden én, hogy utáltak az egyetemi tanárok éppen '56 után. Nem tudtak kibuktatni. Hányat kivágtak!

Lordok Háza. Ezt mondják a házunkra. Mitől Lordok Háza? A megye három vezetője semmit nem kér, ami a háznak kellene, hogy ne mondhassa senki. Háromszobás lakás, semmi különleges. Még hogy Lordok Háza. Meg Szentháromság tér! Megáll az eszem.

Már arra is gondoltam, hogy kilépek a pártból. Ha így bánnak velem. Másnak két-három családi háza is van ilyen korban, nekem semmi más, csak ez az állami lakás!

Ki fogja ezt megtenni a rendszerért? Vérben, szennyben.

Egyébként a fogságban a tisztességes ember járt rosszul. Aki nyilas volt, elszökött! Mert félt. Nekünk azt mondták, hogy hazavisznek bennünket, még Foksányban is. Aztán láttuk a cirill betűs kiírásokat az állomásokon, még akkor is azt hittük, hogy hazamegyünk. Volt olyan, aki amikor átmentünk a faluján még Magyarországon, hazakéredzkedett. Visszajövet nem akarták az oroszok beengedni a táborba, de ő erősködött, hogy igazolás kell neki, ami nélkül nem megy el innen!

Meg se állt az erdőlágerig.

## Brüchlik meg Bruchanek

Brüchlik meg Bruchanek abban az időben született, amikor a bukaresti király csabai látogatására Regátból vonatozták ide a népviseletes románságot, hogy rikolthasson: éljen a mi királyunk, mutassa az antanttiszteknak, mekkora oláh város ez a Csaba, ez a nagy tót fészek. Hogy Csabán mekkora lelkesedéssel fogadja a bennszülött nép a fölszabadító és román királyt. Ugye, a Tiszáig, vagy meddig.

Szóval akkor nagy csönd volt Csabán, kit a vörösök, kit meg a fehérek ijesztettek meg, s ebbe a csabai csöndbe született bele Brüchlik meg Bruchanek. Nem Kulkanek, az a szomszéd. Brüchlikék a Vasút utcán laktak, persze csak így mondják, hogy Vasút utca, mert egyébként már Andrássy út, ahogy nemsokára Andrássy útnak hívják az akkor már Sztalinról elkeresztelt utat, mint emlegetik még Sztalin útnak a mostani Tanácsköztársaság útját. Mondom, itt laktak Brüchlikék, az egész család úgy nézett ki, mint aki ecetes, szóval, igen savanyú ábrázatú egy nép volt mindég ez a Brüchlik, melleleg szabó valamennyi. Bruchanekék meg örök életükben kereskedők voltak, azt lehet mondani, egytől egyig. És eléggé jellemző volt Bruchanekékra, hogy folyton-folyvást vihogtak, így, ebbe a világba született be sanyanya Brüchlik meg röhögő Bruchanek.

Mondom, jókor, ha nem a legjobbkor születtek. Áldott csönd fogadta őket, nem volt itt egy nyikkanás se. Tót, zsidó, sváb, magyar: secko jedno. Értem? Azért mondom. Mondom, különösen azért jött jókor ez a világra érkezés, mert rögtön bevonulhattak, ahogy kitört a mostani háború. Alighogy megkezdődött a második verekedés, az első végeztekor világra jött nemzedék már kémlelhette is a leget: merről jön

a golyó, hogy időben félreléphessen. Mert amilyen ökor, még nekem szaladna. Jobb kitérni.

Brüchlik meg Bruchanek sose érezte magát olyan jól, mint ezen az estén. Itt a behívó! Szedtevette-teremtette, Muszkaországot is bevesszük! Hallod-e, te seggfej, az első fiúk már elindultak kerékpárral neki a muszkáknak, úgy-hogy mi következünk! Csak lövünk, csak lövünk, a végin tölteni is elfelejtünk; csak lövünk, lövöldözünk, a mindenségit! Nem oda, Buda! Egyszer se volt Csabán kutyavásár!

Brüchlik és Bruchanek két elválaszthatatlan barát. Szinte már kamerád. Brüchlik anyukája egy életre eltette magát savanyúságnak, hogy megtudta, viszik a fiát bakának, s bizony nem emberre, hanem embert köll szabnia avval a szurronnyal. Bruchanek bácsi meg csak rotyogott, ugyan már, fiaim, több is veszett Doberdónál! A két fiú bevagonírozott, irány! Ki tudja, hová.

Eltelt néhány esztendő, míg az öregek levelet kaptak Brüchliktól meg Bruchanektól. Kétségtelen, tábori posta jött, de az minden volt, csak levél nem. Ami kevés igaz még ráfért a levelezőlapra, gyorsan áthúzta, olvashatatlan vastagon, a cenzor. Brüchlik tovább ecetesedett, Bruchanek már kibírhatatlan hangon visított, csak egyre bele a háborúba. A feljebbvalók, ők csak úgy becézték őket, hogy senkik, ugrálhattak egyhuzamban reggeltől estig, rá se csesztek. Csak tették a dolgukat: megúszni szárazon, ép bőrrel, vétagot párostul, szóval egyben maradva. Nem is volt valami jó hírük. Ezeknek a búbánatos meg fakutya magyar bakáknak.

Fagabund, fágábund, vagabund! Valahogy így csúfolták őket a német katonák. Ez a fágábund annyit tesz, mint hazátlan, bitang csavargó, nincs hazája, mint a románoknál a bangyen. Utálta is a németet Brüchlik meg Bruchanek, Csabáról. A latrina falát teleakasztották rajzolt németekkel.

Brüchlik utóbb azon törte a fejét, ne nyújtsa-e be a partizán-kérvényt, hátha elősmerik, ugye. Annak, ami.

Mondom, ez így sokáig nem mehetett, néhány évre rá fogságba estek. Haj, de örültek neki! Mehetnek Szibériába! Urálontúl! Hallod, majd' oly jól hangzik, mint a Tiszántúl! Csak a Kárpátokban vetették be őket, addig mindig átvészelték, biztos ők lehettek a tartalék, hogy majd ők, ha majd ők, ha majd Brüchlik meg Bruchanek Csabáról!

Ám hiába vetették harcba őket, csak fogságba estek. Azt mondják, ők voltak az első foglyok. Az elmúlt évben annyi kaszárnyaudvart fölkkúratott velük a jutási pajtás, hogy igazán könnyen ment: átkúsztak az orosz vonalba. Zsupsz, s már benne is voltak. Úgy is mondhatnánk, abban, nyakig.

Jaj, kérem, az oroszok olyan jól bántak mivelünk! Az anyjuk hasában nem volt olyan dolguk. Csak be a dutyiba, enni is adtak, öt deka halat, mindennap adtak öt deka halat, akkora dézsából mérték, mint nálunk a káposztáshordó. Mindennap két deka cukor, húsz deka kenyér, hát még ha grammjával számolom. Én mondom, a kintiek nem éltek ilyen jól. Az egyik mester áldott jó ember volt, fehérorosz ő is, mindennap adott valakinek a kecsketejéből.

Egy Brjanszk melletti kisvárosba kerültek. Először voltak ott németek is, de nem jöttünk ki velük, a fronton még a közkatona is csak így hívott bennünket, magyar katonákat: fágábund, vágábund, vagabund, vagy hogy ejtették. Az valami olyasmit jelent: csavargó, neked még hazád sincs, te senki! Nem szerettük őket, nagyon fönn hordták az orrukat.

Egyszer csak eltűntek a táborból, maradtak magyarok háromszázan, Brüchlik meg Bruchanek. A faluban se laktak többen, pedig a háború előtt kilencezer lelkes volt, csak azok éltek most itt, akik épp akkor a szomszéd faluban jártak. A németek fölgyújtották körbe a városka szélső házait, s ahogy menekültek az emberek, legéppuskáztak mindenkit, senki se ma-

radt életben. Később visszajöttek azok is, akiket a gyárakkal máshová telepítettek, majd a háború után, a japán fegyverletételt követően, a katonák. Akkor már hatszázan lehettek.

A magyar tábori csendőrök is sok disznóságot csinálhattak, mert az elején a nép nagyon nem szerette a magyar foglyokat. Volt úgy, hogy köpködtek. Három év múlva, amikor a tábor a szomszéd vasútállomásra gyalogolt, hogy hazamenjen a társaság, az egész falu velük ment. Búcsúzáskor jobban ríttak, mint Brüchlik meg Bruchanek. Tényleg megszerették őket.

Brüchlik meg Bruchanek lett a mozgatója minden értelmes dolognak. Mindjárt az elején kiállt eléjük a parancsnok, ki van itt lakatos? Merthogy ember kellett a kinti üzembe. Bármiféle iparos mehetett volna, kellett a munkáskéz. Volt ott műszerésztől ácsig mindenféle mesterember, mégse jelentkezett senki. Az a hír járta, hogy otthon nincs, aki arasson, hazaviszik a parasztokat, aki meg szakember, marad. Hát ki akart maradni? Brüchlik meg Bruchanek állt csak ki, a többi aztán nekik esett: megmarhultatok?

Ők jártak jobban. Amazok vághatták a fát méterszám, nekik jó dolguk lett. Brüchlik meg Bruchanek kifogta Amerikát. A fehérorosz asszonyok igen örültek a munkába állásuknak. Későbbben többen is kijöttek iparosemberek a táborból, úgyhogy a végén többen végleg visszajöttek.

Ami igaz, igaz, lassan kiderült, ha nem viszik is haza a földműveseket, csak jobb a favágás. Kitűnő finn fűrészgépekkel dolgoztak, csak odatették a fához, s már nézhették, merredől a rengeteg erdő. Ketten álltak egy fához, s százötven-kétszáz százalékra teljesítették az előírást. Jobban kerestek, mint a műhelyiek, lassacskán azok is visszaszívárogtak. Brüchlik meg Bruchanek is vágta a fát, aztán megint kijárt a városba.

Hogy, hogy nem, gyöngyösbokrétát, színházat, dalárdát, rezesbandát alakított a tábor. Leginkább azért, mert Brüchlik meg Bruchanek azt mondta: márpedig nem külön, ha-

nem együtt eszik a baka és az őrmester! Márpedig a táborban mindenki egyenlő. Egyébként hadifogoly. Ha valamék krumplivirágos kapcabetyár ugrálni merészelt, a fiúk jól megrakták. Lett ott demokrácia!

A tábor parancsnoka azt mondta, dróton belül azt tesznek, amit akarnak. Így lehetett ez a többi táborban is, de másutt valahogy csak megmaradt a régi szellem. Amikor Brüchlik meg Bruchanek műkedvelői a közeli táborokba látogattak, csak röhögtek rajtuk, a tiétek mintatábor! Nem igaz, csak Brüchlik meg Bruchanek kihasználta a lehetőséget. Igazi demokrácia lett a lágerban.

Brüchlik meg Bruchanek beállt az ácsok közé is, amikor az egyik kolhoz embereket kért az istállóépítéshez. Mentek vagy tizenketten. Soha olyan dolguk nem lesz. Csak ettek, ittak meg dolgoztak. Őr se volt velük, ahogy odaértek, viszsament a táborba.

Ahogy leesett a hó, lett vagy háromméteres, mert a kerítés tetején jártak ki a táborból. Már rég hallottak hírt az ácsokról, a parancsnok fölhívta a kolhozot, mi van a fiúkkal. Nemsoká mennek vissza.

Egy hét múlva megint beszéltek rádión, akkor indultak haza. A havat letaposták, járni lehetett már rajta, adtak nekik két szánt. A táborban várták, várták Brüchlik meg Bruchanek bandáját, ám azok mintha eltűntek volna. Az ott úgy volt, semerre se mehettél anélkül, hogy valaki észre ne vegyen, s az őrség már tudta is, merre vették az irányt. Úgy figyelték ott az idegeneket, mint most nálunk a határőrfalvakban. A fiúk Kijev felé szánkáztak, fölszálltak a munkácsi vonatra, s a határon fogták el őket. Onnan aztán se ki, se be.

Munkácsig ment értük az őr, átvette Brüchlik meg Bruchanekékat. Csak fárasztó volt az út, elszundított az orosz fiú, azok meg, amikor egymás mellé ért a munkácsi és a kijevi vonat, nem átszálltak? Persze ez meg ott maradt. Mun-

kácson megint elkapták őket, ugyanaz az őr ment értük, megint elaludt, Brüchlik meg Bruchanek ismét átvezényelte az ácsokat a munkácsi vonatra, ők vissza, haza, amaz meg egy szál maga Kijevig. Harmadszorra a Kijev és Brjanszk közti vonatról tudtak csak megszökni, természetesen átmásztak a másikkra. Amikor az őr Munkácson érte őket, Brüchlik meg Bruchanek csak ennyit mondott: pajtás, most már nyugodtan alhatsz, majd mi felkötünk. Három a magyar igazság, ha harmadszorra se sikerült, még egyszer, negyedszer nem ugrunk meg. Talán még ringatták is a foglárgyereket.

Úgy voltak vele, hogy onnan úgyse szökik meg senki. Meg se büntették őket. Szervezték tovább a parasztszínházat meg a munkásdalárdát, hallgatták a politikai előadásokat, Brüchlik meg Bruchanek, dicséretes előmenetellel.

Ám mielőtt ismét megszökhettek volna, jött a parancs, irány haza! Mármint hogy haza, de hova? Mert az számított, ki hol született. Brüchlik meg Bruchanek tábori egykomáját, az Al-Dunához telepített bukovinai székely gyerkőcöt elébb Romániába vitték, onnan kérhette magát Délszlávországba vagy Magyarországra. Megkeverték őket, mint azokat, akiknek gyermekeik lettek a fehér orosz asszonyoktól. Nekik is menniük kellett, Brüchlik meg Bruchanek vigasztalta őket, ne féljetek, Rákosi egyenesen visszazavar benneteket! Így is lett, Magyarországról többen visszamentek Fehéroroszországba. Ma Belorussziának mondják.

A hadifogságban Brüchlik meg Bruchanek olyan ügyes ember lett, hogy szülei már rájuk akarták sózni az üzletet. Mondom, azért, mert ezek biztos jól menő üzletté varázsolják a kócerájt. Ám Brüchlik meg Bruchanek nemhiába volt fehéroroszországi hadifogolytáborban, megértette a fölvilágosító antifasiszta előadásokat, nem leszünk mi piszkos kiszákmányolók! Ha már egyszer Matyi hazahozta őket, elmentek a nagyiparba sztahanovistának.

## Davaj csaszi

Ma is élnek, ha meg nem haltak. Mondom, ha meg nem halt Brüchlik meg Bruchanek. Ámbár a brjanszki erdőben megtanulták, egyet nem szabad: idő előtt elpatkolni. Így több mint valószínű, Brüchlik meg Bruchanek, a volt kispolgári elem jól érzi magát az új világban. Az öreg Brüchlik meg Bruchanek nagy-nagy bánatára. Mondom, bánatukra, ha még élnek.

Egyszer volt, hol nem volt, Csonka-Csanádon innen, a Vasfirhangon túl, ott, hol az öreg Brhlyk malaca túr, volt egyszer egy órás. Mondanom sem kell, Brhlyk órás.

„Brhlyk – órás”, volt kiírva kócerájára, mert a sufnit órásüzletnek a legnagyobb jóindulattal sem lehetett volna nevezni.

Amikor Brhlyk bácsi fiacskája, a kis Brhlyk megjött a leventéből – nagybátyja (tetszenek tán emlékezni rája: bácsikája a kies és muszkalátta Fejéroroszországban verte néhány lágerévig a rezet) akkor még túl volt árkon, bokron, hét gránicon, hetvenhét tömegsíron –, az amerikai fogságból ily könnyen szabadulva idehaza újabb galibába keveredett.

Hogy egyik szavamat másikba ne öltsem: az édesatyja akkorra már megtért az Úrhoz, a kis Brhlyknak keményen be kellett állania az órásmesterségbe, oda a pult mögé, órásszékre, órás-óraszerkezetnagyítóval a szeme négy sarkába szorítva folytatnia kellett édesatyja hivatását, az órajavítást.

Előbb az édesanyja is beállt órássegédnek a saját árván maradt óravarrodájukba, de valahogy nem úgy ment a dolog, ahogy az elvárható lett volna egy mesternétől – pláne özvegy mesternétől –, hogy a kis Brhlyk öreganyjáról (Brhlyk mamáról) ne is beszéljünk.

Egy szó, mint száz, Brhlyk Paja abban a pillanatban térdnadrágot húzott magára, ahogy – cafatokban lógó, háború-látta ruháját idejében (mondhatni: azon nyomban s az édes anyukája jóvoltából) az árnyékszék javába süllyesztve – a hazatérte utáni harmadik napon beállhatott az órás-vállalkozásba.

– Ezt fogd meg, fiam! – nyögte Brhlyk mama (úgy is mint nyanya, nyanyicska).

Ne is mondja, ez az „Ezt fogd meg!” mindössze anynit tett, hogy: ne a kapanyelet! Merthogy ez azért mégiscsak könnyebb életet biztosít a városlakó polgárcsemetének. Ugyanis ha Kis Brhlyk úgy gondolta volna, a ganyézó-vellát választja, azt is gondolkodás nélkül megtehetette volna. Hogy a csudába ne, édes mamájának a nagyapja, az az áldott Krncs tata vagy huszonegy hold földet hagyott négy utódjára (mely négyből, azóta, igaz, azok megsokasodtával, kilenc unoka lett, s így már ki tudja, mi marad eme Brhlyk fiúnak!). Arról nem is beszélve, hogy már akkoriban harangoztak valamit (azok a jó kreml-i – böjti – szelek) a „Davaj csaszi!” termőföldre vonatkozó, kolhozosításnak nevezett változatról.

– Az kéne, semmi más!

Harangozónak a (derekára tekert harangkötéllal való) hanyatt esés.

Mondom – mondanom sem kell –, ifj. Brhlyk az első vasárnap (természetesen a lutherános öregtemplomban tett délelőtti vizitet követően, hova azért nem állíthatott be ilyen legényesen) magára ötötte a térdnadrágos ötözet ruháját, s avval ki a városba!

Na, az orosz nem sokat vergődött semmiféle vasárnapal, a hétvége keresztényi megszentelésével, satöbbivel! Úgy bevágta a transzportba, mint a sicc.

Nem kell megijedni, csak egy kicsi „Kicsi robot!”-ra cipelte az órás Brhlyk család – ifjúnak ifjú, ám mégiscsak – családfenntartónak, családfőnek számító tagját az első moszkvai (vasárnapi) patruj (ne is mondjam: városunkban).

Valamikor igen jó hely volt az Alvégi Főucca, ezen is túl álltak az utolsó kereskedők a vásárban, még egy valamirevaló hetipiac is elért idáig, de ma már... Hogy őszinték legyünk, az Úr 1940-es éveinek a derekát követően errefelé teljesen bedöglött minden ipar. De ez még arrébb van, ekkor – hogy egészen pontosak legyünk, a Krisztus Urunk születé-

sét követő 1945. esztendőben – már érezni lehetett valamit abból a szerencsétlenségből, mivé a sztalin-i megszállás kinőtte magát (midőn a bordélydától az órareszeldéig a kisipart is úgy tönkrevérték, hogy jobb arról nem beszélni).

Ne politizáljunk, maradjunk a lényegnél: Brhlykünk (majdnem azt mondtam: Brhlyknk) ahogy nagy urasan (hogy ne mondjam, úrfiasan) besétált a vasárnapi ebédet követően (valódi békebeli háború előtti térdnadrágjában) a Városba, az első őrszem elkapta.

Fehér ing, csokornyakkendő, térde aljáig ha érő gatyá (épp a térde alatt elszorítva)... Mondanom sem kell, az Alvégi Főucca házainak ablakain lopva kileső nagyleányok – meg kisleányok – (valamint jóvérű menyecskek) igen megmeredtek: nézd, hogy megnőtt a szemtelenje!

Mondanom sem kell, hogy a csudába ne!

Kész férfiú lett.

Hogyne lett volna, hiszen elérte (megütötte) – lassan – a tizenhetet. Az pedig a világ e fertályán már nem tréfabeszéd! (Már ha meglátja az embert egy jóképű nőszemély.)

– Megkötötted a gatyamadzagodat?! – idegeskedett Brhlyk nyanyicska, midőn meglátta, milyen nyárias ötözetben vág neki kedvenc unokája a Városnak; tán attól félt, hogy valami csúfság éri a legénykéből ifjú férfúisorba cseperedő onokát. (Valami olyasmit mutat meg, hogy szabadon, mit hogy lehetne?)

Abban nem volt hiba, Brhlyk kománk nem hagyta szabadon lengeni a térdén a nadrágját, elszorította, ahogy kellett. Hogy ne mondjam, a szomszédék Manya leánya akkor bandzsult meg végérvényesen: addig forgott Paja után, míg úgy nem maradt (a tekintete). A balról jobbra – mondom, Alvég felől a Városnak – haladó fiatalurat megpillantva a fejét elébb jobbra kapta s lesett közben erősen balra, hogy amaz helyre legényember az ablak alatt elballagott, hát a fejét most

meg balra rántsa, a szemét meg jobbra meressze; a végén a kettő összekeveredett, ebből eredt – a rosszmájú vénasszonyok szerint – (kimondottan Brhljkék Pajája miatt!) a lány egy örök életre szóló kancsalsága.

Ment Brhljk, ment, mendegélt fölfelé Brhljk a Városnak, végig a kismezőváros elsőként – hogyne, a Horthy-világban – rakott betonjárdáján, midőn a leányszemek kereszt-tüzében feszítő Paja cimbora bele nem botlott a vereshad-sereg helybéli embergyűjtő, munkáskéz-kereső alakulatába.

– Rád vártunk – mondhattak az oroszok oroszul valami hasonlót az ijedtében angolul megszólaló Brhljk fiúnak, és már meg is ragadták: gyerünk zsákolni a Városházára!

Szerencséjére a szovjet szoldát elvtársak csak egy idegen nyelvet ismertek föl – a saját kisebbségi (nemzetiségi stb.) anyanyelvünkön kívül – mint idegen, tehát nem orosz nyelvet, így az ánglus, mi több, angolszász fogságban tanult szavakkal védekezni igyekvő Paját csak grabancon ragadták és bevágták a robotra összeszedett, vasárnap korzóról begyűjtött úriemberek megszeppent csapatába.

Mezővároskánk munkás népe – az iparos nemkülönben – még vasárnap se szívesen őtött (még ekkoriban, a szovjet megszállás kezdetén sem, s még jó darabig, míg a nyugati urizálás általánossá nem vált) ünneplő viseletet. Merthogy a faluban tekintélye csak annak a gazdának (meg iparosnak) volt, aki nem ijedt meg egy kis kétkezi dologtól, nem restellte megfogni a kasza (meg a kalapács) nyelét, s már a ruhájáról – messziről – lerítt, mennyire dolgozó ember! Minél kopottabb, foltosabb, porosabb, olajosabb, annál kapósabb a leányos házak tájékán a legényember.

Brhljk, mondom, egy kicsit már más volt; tán mert a levente (meg a leventéből való elébb német, majd onnan egyenest angolszász elhurcolás) révén világot járt emberré vált, fölfelé kapaszkodott. Bár e kapaszkodást már korábban meg-

kezdhetette, mert, mondom, a térdnadrágját még a háború alatt, a leventével való elhurcolás előtt vásárolta (annak a Kleinnak az áruházában, akit valamivel korábban a németek vittek el).

Jól nézünk ki, sóhajtott (akkor) magában kis hősrünk, Brhljk, és attól fogva hét közben s vasárnap egyként toprongyosan járt.

Attól fogvást az Istennek sem vett volna magára tiszteséges öltözetet; hogyne, még a végén tényleg megjárja, s nem egy nap robotra, egy életre magukkal cipelik finom kis Szibériájukba (hogy maradnának úgy, no meg ott) a tovarisok.

Aztán egy nap megint összehozta az a nagy Kaporszakállú Úristen Brhljkünket a fölszabadító megszálló távolkeletiekkel: épp fölszállna a Városháza előtti megállónál a helyi járatú motorvonatra, midőn a (nyár lévén) nyitott kocsirol öreg perzsa száll le. Szovjetkatona elvtársatok nyakában – láncon – hatalmas vekker lóg, valamelyik módosabb zsidó- vagy gazdaházból capcarásztta! Mit ad Isten, a vekker csörögni kezd, mire föl a perzsa tovaris réműletében jól elhajintja!

Ne is mondjam, ahogy a szovjet-perzsa tábornok nagy káromkodva elvonult, Brhljkünk – tisztára mint a déd-öregapja, az volt ilyen faszari, a kecskét megmászta volna, ha kap érte egy garast! – átszaladt a Szent István tér túoldalára (ahol egy zsidómeggyfa alatt landolt a szárnyra kelt – szinte Doxa – csörgőóra), és térdnadrágja rejtekébe mentve hazacipelte, hogy máig ott virítson városszéli – kenderföldekbéli – hétvégi háza budijában az azóta már magába szállt (a csörgésről időközben megfélelkező s unokája szemében toronyórának tetsző) csasz.

Egy darabig igen jó idő járt a magafajtára (az ügyes, hogy ne mondjam, talpraesett iparosra, földművelőre, tisztviselőre, doktorra és kereskedőre): már-már megszedte magát! Mert

hát mit lehetett tenni, élt az adódó – mi több: kínálkozó – lehetőséggel.

Egy órát tíz kiló cukorért ad el az oroszoknak! Mi volt az neki, óra, midőn só vagy cukor se égen, se földön, a muszka-katonának meg csak csurrant-csöppent a kifosztott katonai meg egyéb raktárakból, gazdagok kommunizált kamrájából! Az egyik iskolatársát, Mitykót is beszervezi: ő az órájáért cserébe csak hét kilót vár, három az övé. A végén már ez a feketekereskedelmi segédlegény üzletelt helyette, ő maga nyugodtan pepecselhetett az órajavítással.

Tiszta zsidó, dicsérte meg (némileg fejcsóválva) a Kastély utcai nénikéje.

Mert hol volt akkor cukor?!

Ha rosszul ment a bolt – mert az orosz aznap (a városba aznapra fosztogatni betérő vereskatoná) már úgy összerabolta magát, hogy (hogy ne mondjam: hetek óta) alig lehetett egy fia karórán túladni –, rátett még egy kilót, négy kiló cukor lett a fiúnak, de neki így is vastagon megérte!

Majdnem vér folyt, amikor az egyik Sztalin-hitű elvtársatok visszavitt egy kisebb méretű faliórát a Brhljk-bolt helyett a feketekereskedő-segéd fiúnak, aki – nem konyítván az órástudományhoz – mi mást tehetett, beállított vele Paja üzletébe. Nem is kell mondanom, az orosz miatt az órásműhely inkább tehénistállónak festett, s természetesen egy fia csaszki sem mutatta magát (kirakatban, falon, pulton, pult alatt, seholl!). Az hiányzott volna, hogy mutogassa... Abban az időben!

– Rossz! – mondott valami plóhát az orosz, ki odahaza tanult némely intelligenciát (esetleg Tolsztojt is olvasott, hogy melyiket, arra már nem emlékezett), merthogy árucserével s nem szabad rablással jutott órához, s úgy festett (bármennyire dühös volt), nem akarja mesterlegényünket Brhljket meztelenre vetkőztetni, hogy jusson valami rablott holmi a mai szent napra is.

Pajátok elővette a legrosszabb szerszámait s megjavította. Csak hát másnap megint beállított – most már egyenesen Brhljkékhoz – az idegen katona, merthogy nem úgy jár, ahogy kellene.

– Ez itt tetű! – mutatja Pajátok az órába bújt jószágot, hogy nyilván amiatt nem jár pontosan az a fasiszta falióra.

– Partizán! – ordít az orosz a tetűre, Paja meg elbíbelődik, mintha más baja lenne.

Na akkor (azért) jól elkéri az órajavítás árát.

– Mennyi? – kérdi oroszul az orosz.

– Amennyit ad.

Ad egy százast, mivel nem tudja, a pénz mit ér. Később majd tudják, 1938-as pengőben (pengőértékben) kérik a jóvátételt! Száz pengő óriási pénz volt.

Úgyhogy jut is, marad is, ha az ember észnél van!

Ilyen háborús időben.

Az orosz – akkortájt – a csaszin kívül a nőket hajkurászta; megerőszakoltak minden útjukba kerülő nőt. Egy asszony a tizennegyedik szomszédban gyermeket várt, természetesen a megszálló Szovjetunió állampolgárától, és a gyermek nem akart előbújni. Orosz katonaorvost hívtak, az odatette a nő fenekéhez a Brhljk-féle óráját, s a doktor azzal bátorította: Davaj! A kis muszka az óra ketyegésére kipattant.

Hiába, aki a Brhljktől vásárolt!

– Ne hülyíts...!

Abban a szomorú, háborús világban.

...Hol van az már!

Ma már sem muszka baka, sem órás Brhljk e kedves közép-európai városkájában; orosz turista vagy épp a zsbipiacon seftelő kelet-európai épp kerül, s Brhljk Paja is él, de hát az ő órásparát elvitte a szövetség, a fiát meg – ezek után – hogy adhatta volna az órásmesterségre...? Szóval ez – úgy, ahogy van – már nem az igazi.



## Nyilas kommün

Mondom – mondja –, a Kenderföldeken lévő vityillójába azért vitt ki néhány öreg órát, hogy emlékeztesse ifjúságára. Azokon elbíbelődik még néha. Mert egyébként...

Aki nem hiszi, (azt mondja:) járjon utána!

...Persze hol van itt már „Csonka-Csanád”, „Vasfirhang”... Ezeket is elvitte ez a nagy „pluralizmus”!

A mindent – csak a jót nem – szabad.

Na de hagyjuk; eddig vót, füle se vót!

...Ha még nem mondtam volna, Paja unokáinak az öreg-anya annak az egykori szemtengely-ferdülékes nagylánynak az édeshúga, akinek azóta bánatába, hogy vénleánynak kellett maradnia, ráadásul képzeletbeli szerelmét épp a testvére szerezte meg előle, szinte már tengelytörése támadt.

Úgyhogy vénember korára is maradt elég baja Brhlyk apókának.

Mintha tehetne róla!

Az a huncut kisleány megfogta Brhlyk nyakkendőjét, és propellerként addig forgatta, míg teherbe nem esett tőle.

– Esperes Úr, mentsen meg minket!

Éjnek évadján mivel nem zaklatják a helybéli esperes-plébánost a megrémült emberek?!

Hogyne, közeleg a front, Mihály atya sem alszik (nem-hogy ezen az éjjelen, hetek óta). Mi lesz velünk: népünkkel, egyházunkkal, Istenünkkel, ha megjönnek a hivatásos ateizmus keleti hadai?

Volt, van elég baja a nyugati istentagadással, ez hiányzott neki.

Kinéz, hát Jankó, a nyilasok itteni vezére. Mögötte az egész vezetőség, tizenhat ember.

– A végső győzelem már csak napok kérdése, a testvéri német csapatok megindultak vissza arra az Ázsia-széli posztra, hol nemrég álltak, s honnan csak huncutkodásból vonultak egy kicsit hátra. Ismerik, emberek, az ősi magyar hadicselt?! Na, ezt gyakorolják most a mi segédletünkkel a németek: úgy teszünk, mintha mennénk, aztán hirtelen rá a bitangra a világ minden égtájáról, hogy írmagja ne maradjon a gonosznak!

Pártvezetőnk ilyen nemes prédikációkkal traktálta kedvenc képes pártlapjából még a nyár elején is a Templom téren a bámuló, épp ott mulató népeket.

Ő a leghangosabb a nyilaskeresztesek közt, mind csupa szellérember. Jankó eredetileg kántornak készült, aztán valahogy nem sikerült neki, hát amazokhoz állt.

– Mi baj, János? Nem ért volna rá reggel?

– Addigra az oroszok elhurcolnak bennünket! Segítsen nekünk, nem szeretnénk Szibériába kerülni! Mi lesz a családjainkkal?

Szibéria? Az első fára fölakasztanak benneteket.

Na jó; emberek lennének ők is. Az anyjuk nem erre tanította őket.

Szegény Juliska néni!

Öcsi, az öt fiúból a legkisebb. Igen ügyes a hittanon. Az egyház taníttatni tudná.

Mit tehet az a gyermek arról, ki fia-borja?

– Várjatok, felöltözöm.

Éppen hogy ruhában volt, mert maga sem akart készületlenül az oroszok kezére kerülni. Majd még ingben-gatyában ugrasztják ki az ágyból!

Nem az a fajta.

Szinte még fiatalember, de már esperes, a járás első papja.

– Akkor Mártonhoz.

Már-már elijed a nemrég még oly bátor csapat.

Márton (amúgy Kiss Marci) a falu legnagyobb kommunistája.

– Tudja, mit beszél, esperes úr?

Kár volt szólani.

– Várjanak meg, emberek.

Kiviteti magát a hegyesi düllőbe, ahol egy tanyán húzta meg magát az a bitang komenista.

– A Dunántúlon elég sok disznóságot csináltunk.

Ha az esperes nem menti meg őket.

A német és a magyar csapatok hátvédje tegnap hagyta el a falut. Ők mondták, harc itt nem lesz, egy faluval arrébb ássák be magukat. Két faluval keletebbre viszont már minden a muszkáé.

– Közös asszony! Közös föld! Közös üzlet! Közös ló... És aki mozog, megerőszakolják, halomra ölik, a falut, miután kirabolták, fölgyújtják... Meneküljön mindenki!

Így igaz, atyánk marad. Ezzel a szegény, elesett, már megint tönkrevert, becsapott magyar nemzettel.

Ha tudná, mi vár rá (a Mindszenty-pör idején), sem menne sehová. (Tömlöc sötétje, ávósökök pöcsétje, rablánc simogatása, hazugság piszka, ha igaz, ahogy később, jóval később s csak szűk körben, békepap-mentes körben regéli.) Neki itt van dolga.

Mártont pár hónapja maga hozta ki az internálásra összegyűjtött környékbeli vörösök közül. Mint hazaárulók kerültek (utóbb kiderült, éppen elég okkal) csendőrkézre, s vinnék őket valami kies táborba.

Mártonné, egyházunk buzgó tagja, ríva kérte, mentse meg az urát a családjának! Hozzá kéne menni.

– Fiam, te leszel a falu bírója!

Szinte már népbíró.

Még hogy, azon nyomban létrehozta a Kommunisták Magyarországi Pártjának helyi szervezetét! Később kellett Magyar Kommunista Pártra venni a figurát; persze már akkor is az lett volna, ha létezett volna, de hát Marcink minderről a mély illegálitás körülményei közepette honnan tudott volna? Ráadásul eme alföldi tájunkon, míg Horthy volt itt az úr, szovjet spion sem jutott. És persze azon nyomban kinevezték a falu első emberének.

Jankó hozta a Nyilaskeresztes Párt tagjainak a névsorát, és az alakuló ülésre megjelenő huszonkét ember mind a negyvenkilenc nevében életre keltette a KMP(MKP)-t.

– A listát te őrizd, brúder tovaris.

Csak ne jött volna közbe az a Mindszenty-pör! Azazhogy a demokrácia erőinek népi demokráciára váltása.

Mert amúgy szép csöndben megvoltak egymással; egyik a másikával. Mivelhogy a falu nagyon jól tudta, ki miféle valójában.

A falu már csak ilyen. Példának okáért arról is mélyen hallgat, hány leány és menyecske esett a békés faluátadás ellenére a bosszúszomjas (tetves, részeg és nőre éhes) sztalin-katonák áldozatául.

A földet kiosztották, a frontról és a fogságból a katonák lassan hazajöttek (aki elesett, atyánk misét mondott érte), a – máshonnan szalajtott – kommunisták biztatására megkísérelték ugyan a kolhoz megalakítását, de ettől még a (szigorúan a helyi) nyilaskommunisták is óvakodtak! Legalábbis kis falunkban, és egyelőre. Ám aztán, hogy, hogy nem, tán a fokozatos és folyamatos eszmei előkészítés hatására, az osztályharc éleződni kezdett. S különösen az tetszett a nemrég Szálasi-követő, mai Rákosi-párti söpredékbélieknek (egy tökéletlen „polgári” „demokrata” tanítócska mert ilyen durván fogalmazni papunk előtt, akiről mindenki tudta, semmire sem viszi abban – s tudja, ebben – a világban), hogy el kell venni mindent a gazdagtól, s oda vele a szegény embernek.

– Mint a népmesében – árulta el, mit érez, egy lopva megejtett gyónáson az egyik pártváltó.

Mondhatta neki Mihály atya, mintha falra borsót hányta. Csak azt érte el, hogy a végén semmilyen befolyása nem maradt e pártkörre. Kellott ez neki.

– Jótét helyébe jót várj.

Istenem, atyám. (S többeknek valóban tele lett a gatyája.)

Fiaikat majd mosonmagyaróvári meg orosházi zöldávós-ból, kenesei pufajkás verőlegényből lett kommunista hittan-tanárok nevelik demokráciára, ám az ő idejükben még – az ezerkilencszáznegyvenes évek második felében – gyermek-cipőben járt a proletárdiktatúra, megtette a suszter is.

– Kapával, kaszával fogadjuk az ázsiai hordát! – csuklott egy nagyot úgy negyvennégy októberében, a szovjet-muszka bevonulás előtti héten az igazgató-tanító, ki később („Ab-ból a pártból ebbe a pártba!”) már ennek a politikai szervezetnek a helyi vezetőjeként, maga írta össze az Államvédelmi Hatóság rohamosztagos parancsnokának, kiket kell, klerikális vonzalmai miatt, a Csillagba szállítani és agyonverni.

– Addig üsd, míg be nem vallja, hogy nincs isten!

Lelkészt, KALOT-os és KALÁSZ-os fiatal, rózsafüzér-társulatbéli szentfizeket.

Azt mondják, két ember vérzett el a verőlegények kar-mai közt.

Papunk – ha örökre rokkantan is, de – megúsza.

A Dunántúlról időközben visszaszivárgó nyilas keret-legények egyike – összeomlás előtt álló, édesanyjáról reá ma-radó – határszéli tanyájáról üzent (persze rá jó harminc év-re) a pap bácsinak: ha gondolja, meggyónja, hogy tán az ő keze közt múlt ki az árnyékvilágból az az azóta híressé vált képviselő.

Sopronkőhidán senki sem vállalta, hogy végez azzal a nyilas- és németellenes politikussal.

Valami nagy ember volt.

Csak később meri emlegetni.

Akkor sem, csak valahogy ráfogták? Mondott valami olyat, amit így is lehet érteni?

A pártban vagy a kocsmában járt el a szája.

Mármint hogy az akkor legkülönb magyart ő akasztotta volna föl.

Ő az, aki megtekerte a nyakát.

Mint itthon a csirkéét.

Már amit – a kóbor cigányokra fogva! – a faluban lopott.

– Magyarkodott, ezért kapta meg a magáét!

Egyébként is, ha nagyon úgy akarom, parancsra tette.

Mások nem vállalták, hát ő állt neki.

„Isten mindent lát.”

Ezért, másért? Egyszer csak elnyerte a Szocialista Ha-záért érdemrendet; ha lett volna neki fia avagy leánya, ha hülyegyerek is, bekerül az egyetemre. Mindenesetre amidőn jobblétre szenderült, az újság – mint akkoriban minden ha-sonszőrűét – hozta a nevét (mármint hogy „Az MSZMP já-rási szervezete megtört szívvel tudatja az elvtársakkal, hogy

életének X. évében eltávozott Marxhoz, Leninhez s a többi... elvtárs, a munkásmozgalom régi harcosa, aki, akit. A Pártház sírkerti megbízottja”).

Más úgy emlékszik, alig úszta meg a népbíróiságot.

Kész kabaré volt. (Másnak más.)

A helybéli Nyilas Kommünnek akkor már régen vége szakadt. Kezdetben eszébe jutott a vörös keretnek, hogy véstői mintára létrehozza a saját államát, aztán valamelyik észhez térítette őket.

– Jobb lesz kussolnunk.

Ne nagyon rázzák a rongyot; még fény derül kaszáskezes miltjukra.

Mert mondanunk sem kell, hogy még nyilas, kaszáskezes is került kis falunkban a jobbat álmodó, elnyomott, mindig, minden rendszerben semmibe vett nincstelének, valamint a rájuk hivatkozva hatalomra törekvő (félúri) akárcik között!

– Nyicsevó, csak aztán üssétek továbbra is a burzsuját!  
– bátorította őket az osztályharc folytatására a falut megszálló vereskatónákat követő elhárítóvonal vezetője, szintén oroszszovjet elvtárs (a KGB-ből vagy az NKVD-ből, ennyi idő után ki emlékszik reá pontosan?!).

Mi tagadás.

A magát lódoctornak becéztető felcserből lett pártvezető (ki annak idején a kántorságtól valamiért elesett) – ha már (zsidóölés és gazdagylkolás közben pedig mennyit ábrándozott róla!) nemzetvezetővé nem sikerült emelkednie, legalábbis falusi földosztó sztarosztá lett! – vezette papunkhoz a szögedi ávót, írja már alá, hogy nincs Isten.

– Ha rád nézek, fiam.

Anno az Ördög Évében...

Akár hiszed, akár nem.

Zsilinszky hóhérének hitte magát, amikor – a gyónás előtt, mert papunkkal csak heccelődött, hogy térdepelt vol-

na gyóntatószékbe, hitta volna a betegágyához az akkor már Urához megtért Mihály atyát?! –, érezvén, hogy vége, még üzenni akart (valamit) a világnak.

Úgy a nyolcvanas évek elején.

Megint egy titok, mit föl nem fedhetsz!

– Jobb is.

A helybéli Nyilas Kommünnek valóban.

...Szűz Máriám.

– Hiába könyörgött, nem hallotta senki. Kisznevedett a rádült kecskeól alatt.

## Így vót, ez vót

(Hajlott hátú, bottal kapaszkodó vénasszony Maris néni. Még hogy hajlott hátú... Kétrét, hány rét?... A derekától éppen derékszőgben hajlik előre, s hogy orra ne bukjon, markolja erősen a botot.)

(A fejét megcsavarva a tornácmennyezetre rakott fecskéfészket méregeti; már késő.)

Apám azt mondta: Ha el bírod űzni, míg nem rakott fészket, űzd el, de ha már fészket rakott, nē űzd el, mer anynyit dógozott érte! Mőgver az Isten érte.

Szót fogadok neki itt is.

1944-től elkezdték űket űzni, űldőzték, elvőtték a gabonát. '50-ben fölálltak a kommunisták, a kolhozelnőkéek. Nem akartuk elhinni, hogy elvőszik a gazdák földjét!

Jó termés vót; lēaratták a búzát, kiadták a kommenciót a bérősöknek. Július 10-én este odagyün Tapasztó Jankó, rendőrféle, a kommunisták küldőncfélėje. Azt mondja:

– Hun van apád?!

Káromkodott kegyetlenül, mer apámék kimentek heréér. Gyün utána négy milicista.

Nem először járt nálunk Tapasztó Jankó a rendőrökkel, ilyenkor vagy szál kolbászt kértek tőlünk, vagy hogy süssünk mőg tizenöt tojást nekik! Mőgsütöttük, ott öttek. Egyetlen vót köztük, aki nem mert önni.

Hazagyünnek apámék kocsival, a kert alól vótam. Odamén Jankó.

– Mit akarsz, Jankó? Nem csináltam sēmmit.

– Hallgass! Nē pofázz.

Aztán mőg hogy:

– Gyere lē!

Húzogatta a lábát, lēhúzta. A milicista odaszólt románul a férjemnek, hogy elviszik az apósát, mer ilyen és ilyen bűnököt követött el, lē fogják tartóztatni.

– Milyen bűnököt? Mőgvőttük a búzát, beadtuk, mer nem termőtt annyi, hogy beadásra is jusson – mondta Imre, az uram.

– Várjatok, mondjam mőg az igazat – de nem vártak, mőgfogik apámat, összekötőzték a kezét, oszt vitték.

Imre elmőnt oda, ahun tartották. Ott állt a fekete autó, amelyikbe betőtték, vót már 11 óra, 10-kor vihették el, a nagy fekete autóban vót egy civil, de jólelkű civil vót, Isten áldja mőg, ha él! Aszongya:

– Nē mőnjön oda, mer nem szabad.

Csak egy kicsit, hogy nézzen be az ablakon.

– Az állásomba kerül.

Imre lesekődött az ablakon: vagy három embör, Goda Jóska, Kotroczó János, Molnár János, Kovács Béla, négyen vótak! Térgyepültek a községházán. Apámat hallja:

– Ha agyonűttök, sē mondom, hogy ez igaz!

Mind a négy embörnek a körmét verték, űtötték lē vérősen, kapott a hátuk is.

Apám nem írt alá sēmmit. Éjfélkor aztán azt mondják nekik:

– Na, viszünk bennetőket kivégezni!

Hallja, akkorra odaérünk mi is; apám odaszólt a többi- nek, mer a másik három fiai is ott vótak, hogy viszik űket Pécskára a miliciára.

Vittünk tiszta ruhát, tiszta vér vót mind, mőntünk gyalog utánuk Pécskára a nagy fekete autó után.

Hallja, egy szót nē szóljunk, parancsolt ránk egy idegön milicista, a pincében egy vödör vér vót, mossuk lē. Mer vót szíve, lelke azok közt is az egyiknek.

Az asszonyokat nem engedték lē. Mőgmosták, rőndbe tőtték, tisztába. Imre mőhetött be apámhoz. Bekötőzte a ke-

zit. Nem sokáig lehettek lent, kigyűttek. Ez a milicista árulta el: egy óra múlva Aradra viszik őket. A Tribunára, a Törvényészekre viszik valamennyit.

Aradon nem engedtek be hozzájuk. Kiüzentek, hogy majd ha viszik a tárgyalásra, szólnak.

Ez vót júliusban; egy hónapban egyször lehetőtt velük beszélgetni. Azt mondta apám, nem tudják, mit akarnak velük, de hogy viszik Tömösvárra.

Három hónapig sëmmit sē tudtunk róluk; Tömösvárt vótak.

Otthon osztán elröndöztek bennünket. Ahogy apámat elvitték kedden, már szombatodagyiütt Andó:

– Imrus, inventát (leltárt) készítünk!

Vasárnap, 8-án gyűttek, hatan vótak. Ott vót Andó, ű vót az elnök a kolhozban, amíg Szabó iskolán vót. Mindönünket fölírták; annyi jószág, még a zsíros bödönt is. Fölírták, majd gyűtt tíz kocsi, amit csak lehetőtt, vitték.

Nyolc lova, szekere vót apámnak, két csikó, egy tehen, egy üsző, nekünk külön egy tehen. Egy lovat, egy tehenet nekünk möghagytak. Tizenvalahány disznót elvittek.

Andó oszt mondta:

– Ami maradt, holnap gyüvök érte!

Szervezték a kollektívot, köllött nekik valami.

Könyeret akartam sütni. A teknőből is kiszödték a lisztet.

– Tudd mög, mi az, amikor nincs mit önni! Dözsöltél öleget – kaptam mög Dobozi Imrétül.

– Tuggya mög, Imre bácsi, amíg két kezöm van, akkor sē halok éhön!

– Majd möglátjuk.

Majd möglátjuk, gondoltam. És annyit dógoztam, beosztással mög tudtunk élni a kifosztásunk után is.

Mög itt hagytak egy rossz kocsi.

Ez vót akkor a törvény.

Elvitték a lovakat; fogtunk Pécskán földet törni, szárat vágni. Hogy ha nekünk nincs is, mög tudjunk élni.

Odatöttek egy lakót a házunkba. Segédjegyző vót, román, de jó embör vót. Azelőtt itt lakott a szomszédban. Nem töhetőtt rulla, oda mönt, ahová tötték.

Telt-múlt az idő, karácsony felé Halmi Pista nagy kommunista gyűtt, hogy:

– Kimész onnan nemsokára, én mék Kovács Béla házába!

Január utóján éccaka tíz órakor már zörgetik a kaput. Mindig féltünk az ilyesmitül, akkoriban gyakori vót az ilyen váratlan látogatás. Tapasztó Jankó mög két milicista akar begyünni. Uram mönt ki.

Dobozi Imre is ott vót.

– Vögyék tudomásul, amit 6 óráig ki tudnak pakolni, pakolják!

– Hová mönjünk?

– Ahová akartok, a cigányok közt tán találtok helyet magatoknak!

Így beszélt velünk ez a nagy kommunista.

Imre lerohant apósomékhöz, az mög aszonta:

– Gyere haza, fiam.

Gondolhatja, hogy nem hatkor gyühettünk el. Vágtunk disznót, vót mindön, köllött nekik. Három óra sē vót, gyün Halmi Pista:

– Kifelé, kifelé!

– Pista bácsi, hat órául vót szó, kocsit köllött keresnünk, hogy vihessük.

A disznó lē vót szóva, elvötte.

– Nektök egy gyerökötök van, nekünk hét!

Kapott egy kocsit, mást is elvöttek. A felét sē tudtuk kikapolni.

Imre elmönt Andóhoz, hogy elmondja, hat helyött háromig köllött kikapolnunk.

– Most mi parancsolunk, azt csinálunk, amit akarunk!  
De mögengedöm, hogy amit akarsz, elvidd.

– Vinni akarik a lesózott disznót is...

– Eggyet már vágtaal, elég nektök!

Öt évig apósoméknál laktunk.

Közben a Törvénszékrül hívtak, hogy apámnak mög-  
lősz a tárgyalása.

Hívtak olyan tanúkat, akik azt vallották, hogy apám  
nem fizette ki a napszamosokat, aludtjejet adott nekik önni,  
mással ültetött maga helyött paradicsomot, dohányt – köte-  
lező volt, így tudta elröndözni. Hazugság vót, a bírák tudták,  
hogy mindön hazugság, de az állásuk függött tőle. Elítélték  
mindegyiküket három évre.

Föllebbeztünk, a legfőbb bíró azt mondta:

– Nézze, tudom, hogy ártatlan az apja, de nem töhetök  
sëmmi! Ahogy maga, én sem.

Föllebbezhettünk, Bukarestbe küldték az ügyet, Buka-  
rest nem vállalta. Mi tudjuk csak, mibe került, hogy Buka-  
restbül lejöttek a bírák, Bukarestbül Tömösvárra.

Ez már 1951-be vót, jó egy évig vótak lezárva. A Kúriá-  
tul gyüttek, fölmentötték úket!

Gyüttek haza Tömösvárrul az öregök.

Apámnak mög së mertük mondani, hogy már nem ott  
lakunk. Gyüttünk hazafele.

– Mőre menyünk, nem arra mögyünk? – kérdezte apám,  
merhogy nem értötte.

Imre válaszolt:

– Apám, kitöttek a házbul.

Apám nagyon szerette az uramat.

– Ha befogadtok, hozzátok mék.

Na de nem sokáig vót nálunk, mer egy hatvanhárom  
éves embör a más házánál hogy maradna mög. December-  
ben szólt:

– Hallod, jányom, mögmondom nékik, engödjenek leg-  
alább engöm az oldalépületbe vissza!

Kotárkát, azt a reneteget fát, mindönt elvittek, csak a ház  
maradt a helyin.

Elmönt, Szabadai Jani – szintén nagy kommunista – ki-  
kandarította a Községházárúl:

– Eredj a cigányok közé, ott a helyöd!

Rá së mertünk gondolni, mi van apám fejiben.

Kész vót a röggeli, nyóc óra vót. Elötte este azt kérte,  
engedjük, hogy István, az unokája vele aludhasson. A fiam-  
mal aludt.

– Tatával alszok! – örült a fiunk.

Látom, hogy készülődik.

– Kimék, készülődj csak.

Kész a röggeli, nem gyün. Keressük, kiabálunk, hun lö-  
het. Vót ott egy pajta, mögérözhettem. Ott látom, fölakas-  
totta magát.

Többet nem tudok, mer engöm orvosoltak. Apámat rö-  
gön elvitték.

'55-ben möntünk vissza ősszel. Annyit járkált a faluban  
az uram, vót házhely, de én szerettem volna visszagyünni a  
házunkba.

– Csak haza, haza akarok menni!

Háromszor a bíróságon, hogy vissza köll adni! A törvény  
hiába, a papír ezöknek kevés vót. Azoknak, a kommunis-  
táknak.

Hallja, aki közülük még él, nem tud së a kolhozosításrul,  
së a kommunista pártrul, sëmmirül! Nem is akarnak hallani  
rúla. Igazuk löhet, csak hát apám.

Zörögnek este tíz körül. Apósom azt mondja:

– Eridj mán, Imrus, hátha tiktöket keresnek!

Két „úriembör” begyütt, leültek.

– Tudja, mér gyüttünk?

Honnan tudtuk vóna.

– A mai naptól fogva a maguké a ház, möhetnek vissza!  
Halmi Pista még mindig ott lakott.

Karácsonykor olyan szép idő vót, hogy a kemencét tapasztottuk.

Dült volna össze a ház, az istálló addigra össze is dült.

Pista bácsi oszt csak azt hajtogatta:

– Én vagyok az úr, mész te még innen ki!

Ki a saját házambul. Ez vót az ű világuk.

– Én innen csak halva mögyök ki!

Nem veszekedtünk velük, de ott laktunk.

1956 vót; a konyhában főztünk, készültünk a piacra.

A Nagy utca felől begyün hozzánk Döme Panni, Aradról gyütt mög. Tőle tudtuk mög, hogy Magyarországon forradalom van.

– Arra gyütt Tapasztó Jani, na, mondom, azt is agyonverik!

Hallja a házunk vendége, möghallhatta.

– Kend utálta űket!

Hogy ně mondjam.

Azt mondja Panni az „albérlőnk” feleséginek:

– Tē Vera, tudod, mi újság van? Magyarországon áll a forradalom. Eridj ki, a Fasornál mindön fára föl van akasztva egy komonista!

(A Fasor, a Nagylak–Batonya–Gyula–Biharkeresztes–Csenger közti országútnál, a határon túl, már Magyarországon.)

– Ne beszélj ilyenöket!

– De, holnapután gyünnek, itt is fölakasztik a magyarok a komonistákat.

Mondtuk már nekik, mér nem mönnek el innen, kész a házuk! De csak avval vótak:

– Nem mék!

Vacsoráztunk otthon, léfeküdtünk. Borzasztó ébren alszom. Hallom: zsupp, zsupp, gyünnek-mönnek, gyünnek-mönnek.

– Eredj mán, nézd mög, mit csinálnak!

– Nem mék, mönjön a fene.

Röggel kelünk, úgy öt óra, november elseje vót.

– Üres a szoba!

Nyitva az ajtó; elhurcolkodtak.

– Panni mögijesztötte űket.

Gyün Vera néni ríva:

– A disznónak még nem csináltunk helyet, itt tartanánk.

Annyi elfér.

„Mindön fára egy komonista van fölakasztva” – ettül nagyon mögijedt! Ric-ruc, elhurcolkodtak. A romokat elröndöztük.

Így vót, ez vót.

Fiam, unokáimmal, rég Magyarországra költözött. Hogy ilyen tehetetlen löttem, egyször elhoztak ide, lássam, hogyan boldogulnak. Itt ragadtam; pedig azt hittem, apám mellé kerülök.

Kikötöttem: ha möghalok, vigyenek haza, otthon terítsenek ki, akik mögmaradtak, elsirathassanak, s a családi sírba temessenek!

...

Hallja, az első háború után a gazdák kérték át a falut Romániába, mer odaát maradt vóna, elvesztötték vóna a főggyüket; hamar mögbánták. A második háború után a komonisták fordultak ellenünk, ma már a legszívesebben lētagadnák.

...

Hát, Istenkém.

Csak a nevemet el ne árulja, mer még ki tudja, mit nem tősznek velünk. Mög hogy hun történt, merre, s hogy hova bujdokoltunk.



## Kopogtató maflása

(Merre; merre is? S: minek.)

Ezöknek a keze elérhet Lajttazaráandra is.

...

Bandáztak, gyűttek a házak elé rezesbandával, járkáltak végig az utcán, asszonyok is vótak köztük, üveg is vót a kezükben '45 után, és nagyon kiabálták:

*Akkor lösz a kulákokra jó világ,*

*Ha nyílik a savanyauborka-virág!*

(A fecskék ezön a nyáron a Kovács-portán maradhatnak: mire észbe kapott, olyan szép, erős fészket raktak, hogy a háziasszonynak – az itt is magára maradt, az egykori, ma sem égen, sem földön föl nem lelhető nagy kommunisták által valaha lekulákleányozott gazdasszonynak – nincs szíve leverni, a fecskét arrébb űzni.)

(Legalább nem marad magára.)

Álmomban ma is mindig otthon vagyok. Pedig, tudja mög, olyan jó Magyarországon élni.

(A fecske is, szinte mint odahaza.)

Még hogy a maflása (aki kapja, szinte kileheli a lelkét), a dufla maflása!

Az hiányzik, nem egy komprádor-kommunista náci kormány.

Hogy a közepibe vágjak, Döngetős Kopogtató – amúgy csak Kiss (és Balázs, azaz Bazsi) a Hosszú-újáról – még csak harmincnégy éves, de már szinte milliomos. Azon túl, hogy ér néhány milliót a háza, ugyanennyit – bizonyosan – az a tucat magyar holdja, ő volt a csonkaaradi kismezővárosban az első ember (már a legújabb, 1990-től vehető – polgári! – demokráciánkban), aki kötvényt vett (s ha értene hozzá, vállalkozó szelleméhez méltóan a tőzsdézéstől sem riadna vissza).

Már ha az elvtársakat nem számítjuk.

A mezővároskának nem ő az egyetlen kopogtatója, eme mezei foglalatossággal még hatan keresnek meg évente egy kisebb házra valót e szép magyar településünkön. Dinnyés falu volt ez, Bazsi kedves öregapja még avval járta a környék falvait-városait, hogy Dinnyét vegyenek! Dinnyét! Itt a dinnye! Asszonyok, itt az eredeti aradi dinnye! Dinnye! Nem kevésbé kedves apjának viszont majdnem elvette a kedvét – nemhogy a dinnyekertészettől, valójában – az élettől is az úgynevezett „szövetkezetesítés”, mely (ahelyett, hogy megszerezte volna tagjainak a legjobb vetőmagot, permetszert, műtrágyát, miegyebet, adta volna, ha megszorulsz, a gépeket és a vontatót, védte volna a kertészek érdekeit, s jól fizető piacra segítette volna a valódi aradi-csanádi görögdinnyét, nem beszélve arról a jogi tanácsadásról, miként lehetséges talpon maradni a rablóállam adótörvényei közepette) nem

volt más, mint az ősközösség normáinak a visszaállítása. Így végeredményben a gazdaság – abban a dinnyészkedés – tökéletes szétveréséhez vezetett.

...Volna, mondhatnók, ha mondani mernők az igazságot, mert (amúgy) – ahogy a kelet-európai–nyugat-ázsiai módra kényszerített közép-európai parasztság általában – a dinnyések sem estek a fejük lágyára, s folytatták ott, ahol lehetett: abban a szent pillanatban visszaállították a maguk Kert-Aradvármegyéjét, amint a lehető legkisebb lehetőség lehetségessé vált. Kapták magukat s a kolhoztól megmentett kertjükben, „háztáji gazdaságukban” nekiálltak kisüzemi dinnyetermelési tapasztalataikat hasznosítani (ne is mondjam, továbbfejleszteni!).

A rövid – direkterben, mondhatni kétszáz százalékra komcsi (azaz a moszkvai, valójában valahol Párizs tájékán kisütött kommunát utánzó, a Sarkvidéken gyapotültetvény-nyel és más micsurini globalista dolgokkal kísérletező agyalágyult) – nekibuzdulást követően dinnyekertészeink jól betartottak a Kolhoz-Állam (havibaj helyett napibajjal küszködő) képzelgőinek: a dinnye annyi, amennyi, s jó néhányan pár esztendő alatt úgy megszédtek magukat, mintha be sem ütött volna a magyar–román országhatár melletti világba (ménkü helyett) a komenizmus nevű – világméreteken is fertőző – nyavalya.

Említettem volt, Bazsi dinnyés családból származik, s mi mást tehetett volna (hogy úgy döntött, ő is túléli a „proletárdiktatúrát”), beletanult ősei mesterségébe! A dinnyekertészet egyik helybéli mesterévé képezte magát, ragadt reá minden, mi méltó arra, hogy eltanuljunk, egy életre megjegyezzük, hasznosítsuk a magunk (és családunk), valamint parasztpolgár osztályunk, nemzetünk – az emberiség – javára. Úgyhogy amellet, miként kell dinnyepalántát nevelni, a kisdinnyéknek ágyat vetni, afölé üveg-, avagy fóliatetőt (ne

is mondjam, házat) húzni, óvni fagytól, befűléstől, ragyától, fertőzéstől, majd idejében leszedni és túladni rajta (mielőbb, minél nagyobb nyereséggel), a szinte egymagában megélhetést nyújtó kopogtatótudományt is magáévá tette.

Kezd a dolog érdekessé válni, mert (nemsokára kiderül!) döngető Bazsi e szakmafejelése ezzel nem állt meg, sőt, a magáévá tevés – ha Bazsinkeről van szó, nem is olyan ingoványos – mezejére lépett.

Amúgy csak Kopogtató Kiss, a döngetősséget csak a sörrözőkben (két kupica pálinka avagy három vödör bor közben) emlegetik.

– Csak sorjában, ha lehet.

Maradjunk annyiban, Bazsi – mielőtt hivatásos kopogtató lett – úgy elsajátította a dinnyészet minden csínját-bínját, hogy jobban aligha lehet, s ehhez (nem vitás) az is hozzátartozik, hogy a parasztember meg tudja különböztetni a tököt a dinnyétől. Azazhogy az éretlent az érettől, a disznónak való – még zöld, legalábbis nyers, a jószágon kívül legfönnebb a házi savanyításban érdekelték számára kedves – dinnyét a csorgó levű, tiszta fényű, édes, már-már ropogós, sárga avagy piros belű, leszedni, eladni és föl zabálni való görögöt!

Megkopogtatja az ember a görögöt, kopogtatja behajlított mutatóujjával a dinnyét, s az a héja alól visszaszólva jelzi, a dinnyefejettség mely állapotában leledzik éppen.

– Ha mély a hangja, érett, ha magas, tök! Ez az, ami tévedés, mert a vékony hang épp az érettséget is jelezheti, a vastag meg, hogy apadt a lelkem, a disznó sem lesz odáig érte.

Mert nem olyan akármilyen (egyszerű) dolog a dinnyekopogtatás, hogy csak úgy – bárki dinnyebarát – azt mondhatta magáról, bizonyos a dolgában; mint minden igazi mesterségbeli tudáshoz, ehhez is biztos érzék, jókora tapasztalat s (ne is mondjam) a minden értelmes dologhoz szükséges munkakedv, a hajlongástól meg nem ijedő dolgos ember né-

mi haszonlesése is szükségeltetik hozzá. Mert – szó szerint így van – ezt sem adják ingyen. Aki eltanulja, sokat fárad érte, aki meg igényli, kinyithatja a bukszája száját (az aljáig).

– Kilója egy forint, vagy van, hogy kerek összegben tízezeret kap egy hold dinnye kopogtatásáért. Jobban megéri egyben vállalni, mert ha kilóra kéri a fizetséget, lehet, hogy elsőre alig szed le valamit, a sokadik szedés viszont bejöhet!

Ha átalányt kér, nem érzi, hogy potyára járja végig dinnyeről dinnyére a jókora darab földet, amikor (elsőre) fél mászát ha leszed. Kopogtat, csúszik-mászik, hajlong... Ha jó nyarunk van, még egy keresetre valót visz haza.

Persze ahhoz egy nyáron vagy hatszor végigmegy a földön.

A kerek összegre megkötött alku dinnyésnek és kopogtatónak egyaránt kedvező, mert – ugye – ki tudja (előre), milyen lesz a termés.

Bazsi amúgy sem hal éhen, mert – mondom – elsősorban a saját kertészetéből él. De hogy kopogtat is (azoknak, akik csak nemrég kezdték a szakmát, a minap vágta bele a tisztes megélhetéssel kecsegtető, amúgy tavaszeltől ősztől nagyon kemény munkát követelő dinnyekertészkedésbe, mert azért a vérbeli dinnyés nem bízza másra a kopogtatást sem), majdhogynem duflán keres.

Akkor még Bazsi maflása...

(Maflásnak a magafajta jókötésű ember ökölcsapását, enyhébb esetben nyaklevesét nevezik Kismagyarország eme zugában; ez esetben azért – egy kicsikét, mindjárt elválik – másról van szó.)

– Lányoknak ingyen kopogtat!

Ne kiabáld el, szólna rá az ember, de hát – mit lehet itt tenni – kis hely a mi mezőváros jellegű nagy falunk! Az embereknek be nem állna a szájuk, így aztán Bazsinak (kiből, valószínűleg – meglehet a világon is – egyedülálló módon, Döngetős Kopogtató vált) Csonkacsanád aradi vé-

gének békési sarkában már a település határain túl is terjedni kezd a híre.

– Csak le ne vágják neki! – sóhajt egyvalaki, rosszalkodik más.

Mondom, a végén elkiabálom (a lényegét).

– Dufla, vagy semmi.

Pláne Bazsi maflásából...

Mielőtt (kellőképp) félre tetszenének érteni – a dolgokat –, arra még ki kell térnünk (mielőtt a leglényegre térnénk), hogy Bazsi – kiből időközben, de nem idő előtt, mondhatni pont a legjobbkor Döngetős Kopogtató lett – méreten felüli fickóvá cseperedett! Oly mértékben túlméretezett lett Kiss Balázs kománk, hogy (még csak fekete rövidnadrágos suttyó volt, de már) negyedik elemista korában az utca túloldalára mentek a szomszédban élő nagylányok, ha meglátták feljűk közeledni.

Van, aki úgy tudja, nyugalmi állapotban a térdéig lóg, más arra emlékszik, hogy egyszer – amikor együtt dinnyeztek a déli verőn – avval verte el a térdéről a legyet, valamelyik koma arról szokott regélni, hogy Bazsi egykoron a micsodájával kiütötte a kezéből a kávéfőzőt, egyebekben valóban akkorát adott neki a Teremtő.

Kezdetben Lőcsös Bazsi volt a beceneve, később, már kopogtató korában maradt rajta a Döngetős nevezet. Mert még hogy megkopogtatja a görögdinnyét, a lányok s az asszonyok egy bizonyos csoportja is él-hal érte.

Titok még egy ilyen négy-ötvezres mezővároskában sem marad szűk körben, elég hamar – mondhatni a bálukat követő éjszakai beszélgetések (s miegyebek) utáni rémhírekből – kitudódott, mekkora van neki.

Utóbb a seregben rettentette el a katonapajtasait, a keckeledő tiszteteknek meg csak elővette (ha beivott egy kicsikét!), és körbemutatva küldte őket melegebb égtájra.

Bazsi feleséget égen-földön nem talált volna, ha (persze, már megint: dinnyekopogtató munkája javán) rá nem bukkan Évájára, kit (amúgy) Terkának hívtak. Teri kapta magát és úgy – hogy finoman fogalmazzunk – (de úgy) zsebre vágta Bazsi fertelmes méreten felüliségét, hogy!

Teri időben megnézte magának – amikor már a faluban csak róla (azazhogy méreten felüliségéről) beszéltek (a nagyszájú asszonyok) –, és az első alkalommal lecsapott Bazsinkra; a szerencsétlent befogta a maga külön bejárátú kopogtatójának.

– Megnézed, nem tök-e? – kérdé (férjfogó legénykérés gyanánt) Kiss Balázs dinnyekopogtató iparostól a dinnyeföld közepén a csőszkunyhó melletti csöndben, s kicsi hasára tette a kezét.

Nem belebonyolódva a dolgok közepébe annyit azért el-suttoghatunk (Terézia nem szereti, ha hangoskodik az ember): beletelt (azért) néhány év, míg a többi – rászoruló – nő rákapott haverunkra.

Tán akkor történt a baj (került hírbe, s lett egy csapásra igen kapós kopogtatónk a dinnyekertészeken túlmenően is), amikor asszonykája elárulta, Bazsi ügyes újember, de feszt leveri (elveri, kiveri, elporolja, tönkreüti, szétzúzza sat., sat.) a méhét. Merthogy az asszonyka igen nehezen került más-állapotba, s gyermekük így sem lett, mert ha az ura (hogy úgy mondjuk:) hozzáért, nyomban elvetélt.

Végül Trézsi csak megtalálta a megoldást, ugyanis – a közönség, akarom mondani a falu csodálkozására – csak szült egy szép egészséges leánygyermeket, majd még két fiút. Hogy hogyan tette, milyen segédeszközt (ne adj' isten lökés-gátlót) vett igénybe, hogy ne veszítse el magzatát, már nem árulta volna el a jó édesanyjának sem (aki akkorra rég elhunyt); csak gyanították a közben több rendben kiokosodott asszonyok.

Egy szó, mint száz, Bazsiból Döngetős Kopogtató vált, s híre már akkora, hogy a közeli (egykori) dzsentrifészek kisváros eredeti szándék ellenére megesett hölgyei körében is közkedveltséget élvez. Mi több, már a székvárosban is hallani (időnként) – bizonyos társaságokban – felőle.

– Döngessen el téged Bazsi – szoktak heccelődni a sületlen helybéli csavargók, kik nem tudják, mire megy ki a dolog (valójában mi is az ábra), hogy milyen nem akármilyen ügyről van itten szó.

Arról most nem beszélve, hogy jó öregapja – alkalmi kasszáskeresztesként – a kisnyilasok táborát szaporította (mondván, csak több jut neki, ha elszedi a másét), rosszcsont édesapja meg, hogy szorult a hurok, majdnem belépett (ha az MDP-be, elébb az MKP-be nem is, de szinte) az MSZMP-be! Legalábbis a szakszervezetre rá tudták beszélni. Üsse kő, és akkor már akár a Pártba is be lehetett volna vinni. Azt lehet mondani: Csonka-Aradszék egyik pártonkívüli bolsevikja lett belőle!

Na, Bazsit aztán nem, egy tapodtat sem, az egy idő után az utca (majd a városocskányi nagy falu) rémeként ismertté vált Kiss Balázs – ki később a kopogtatóiparban utazott – elég hamar elárulta, mi köze az egészhez. Még a KISZ-be (a később születettek kedvéért elárulhatjuk: a moszkvai megszállókkal együttműködő honi ifjúkommunisták együletébe) sem volt hajlandó tagnak állni. Amikor a csapszékben (bál előtt, közben és után) a tagját kezdte – valaki – emlegetni, a KISZ-titkár maga állt el a dologtól.

– Kapsz tőle egy olyan maflást!

Mármint hogy avval.

Merthogy azt találta neki mondani a mi Bazsink: úgy szarik az egészre, ahogy van.

Elég apolitikus duma – pártosság, pláne, sehol –, de a KISZ-titkár mit tehetett (azon kívül, hogy nem jelentette föl).

Viccen kívül.

Bazsi – mint kopogtató – (akár egyik, akár másik viszonylatban) a kopogtatandók kedvence (lett). Méretei el- lenére – némelyest tán szakértelméből is kifolyólag, de leg- főként tán alaptermészetéből eredően – csupa (mondom, meglepő) gyöngédség. Ahogy hozzányúl a dinnyéhez, s el- dönti, marad-e még a száron, vagy máris mehet a belföldi avagy a külhoni piacra, kész csoda! Egyet össze nem törne (le nem ejtene!). Szelíd, kedves, szeretni való – s ne is mond- jam, hisz az eddigiekből már tán kiderült, szeretni tudó – muksó! Akarom mondani: a dinnyével kesztyűs kézzel bánó barom nagy ember.

Már megint keverjük a dolgokat, úgyhogy maradjunk annyiban: akár a göröghöz, akár a tótnéhoz (magyar leány- hoz stb.) fordult kopogtatómesterségével, azt lehet monda- ni, abban csak köszönet volt (hiba egy sem). Mert helybéli kopogtatómesterünk értette (ne is mondjam, érti)... az ér- teni valókat. Egy tököt le nem szedett volna az indájáról, egy állapotos nő (sajnos) áldott nem maradt, ha ő hozzá- ja nyúlt.

Leginkább dinnyeéréskor tehette a dolgát (mindkét te- kintetben) – nyíltan és szabadon, ne is mondjam: a dinnye- földön, hol napközben a szabad ég alatt kopogtatott, éjszaka újfent, csak már másképpen s legtöbbször a csőszkunyhó- ban –, ámbár ha elfogyott a (jó homokos) földekről a lesze- désre váró dinnye, megtette máshol is. Vagy ő ment a meg- rendelőhöz, vagy amaz jött hozzá, midőn asszonykája nem volt odahaza (mert, ahogy az sejthető, nyugalom kell, meg- hittség, no meg jobbára az éj leple e másfajta „kopogtató- hoz”; hogy más meg ne tudja, mitől múlik el a gimnazista leány, a szegénység miatt többre nem vállalkozó kétgyerme- kes anyuka, avagy az éppen spanyol útra spóroló gyermekte- len nagysága valamelyest már jelentkező hasa).

Nem vitás, Bazsiban bízni lehet: amire ő egyszer azt mondja, hogy érett, azt meglélkelheti nyugodtan a piacon a gazda, akihez meg egyszer hozzábújik (netán az őhózá, de most ez egyre megy!), elmúlik a nem kívánt akármije.

A tarifa épp annyi, mint egy hold dinnye kopogtatásáé: kerek összegben – átalányként – tízezer. Hogy ne mondjam, micsoda különbség tízezer forintot hatszori dinnyekopog- tatással egy holdról (néhány hét alatt) megkeresni, s mi- lyen más egyetlen (időnként hosszabb ideig is elhúzódó, de amannál csak hamarább befejeződő) lehajlásért zseb- re tenni!

Lányoknak ingyen csinálná, de az asszonyka ideges, csak ne kivételezzen, úgyhogy azok a fiatalabb pórul jártak járnak jobban, akik – mondom – nyáron kereshetik meg (mert épp akkorra estek meg) a dinnyetáblán, hol a kunyhóban elren- dezhető a rendezni való.

Rá nem kapnak, ő nem kaphat senkire, mert, ugye. Csakis gyógyászati segédeszközként van forgalomban. Kapós vizont (egy-egy megszorult vászoncseléd számára) különö- sen azért, mert – hiszik, nem hiszik, így igaz – százszázaléko- san fájdalommentes, fertőzés nélküli, mellékhatástalan, utó- kezelés nélkül megúszható elsőrendű természetgyógyászati módról van szó.

– Kutyaharapást szőrivel!

Így is lehet(ne) mondani.

Terkánk mindamellet maga vetette el a sulykot, ami- kor (egyetlen alkalommal) elárulta a legjobb barátnéjának, miért nincs – nem volt addig még – gyermekük. A koma- asszony az első alkalommal kölcsönkérte (hogy megbeszél- te-e a barátnéjával, arról a faluban többféleképp nyilatkoz- nak) Bazsit, aki ettől fogvást a nagyközségben mind nagyobb ismeretségre (és ismertségre, mi több tekintélyre) tett szert nőgyógyászatnak is vehető tehetségéből eredően.

## Szűzanyám

– Kopogtatunk, kopogtatunk, a dinnyeföldek meg üresek? – élcelődik vele a dinnyedüllő szélén egy régi iskolatárs.

Ha tudná, hogy az ő asszonykája is járt már Bazsitoknál!

(A címét, ember, a címét nem tudja!)

(Ami titok, az Bazsiból ki nem szedhető, de hát amiről egy asszony tud... Arról maholnap a fél – nagy magyar alföldi – világ szinte a kelleténél is többet.)

Ne emlegesse, asszonyom, mert kitérek a hitemből! – szól rá, ki tudja, hányadszor a menhely legnagyobb (nyílt színi) istentagadója, merthogy ellenére van Jézus Krisztus meg a többi szent említése.

Még csak szóba hozása is, nemhogy olyatén szóhasználat, melynek előzményeiből – nem vitás, környezetéből – egyből kitetszik, MÁRIÁM-hoz fohászkodó szomszédasszonyod Tőle (s nem az ő bárcabitorló szülőanyjától) várna segílyt.

„Ezt megkaptad”, mereng az érházi öregek otthonának legújabb lakója.

– Ha nem hagyja abba, kitekerem a nyakát – s már mutatja is a tavalyi elvtárs, ma kapatos menhelyi (jobb lábára sánta, azazhogy az egyik lábát maga után húzó, némileg félbéná) bandavezér, hogy tette ő ezt valamikor, a boldog rákosi és kádári békeidőkben a rántani való csirkével, nem beszélve a vén tyúkról.

„Szűzmáriám.”

„Az a fajta, amelyik addig iszik, míg ennyire hülye nem lesz.”

Ezek közt kell lennie. Majdnem úgy mondja (gondolja, magában némán sorolja), mint az a nagyszájú komcsifaló édes bátyja mondta, míg ki nem vitték a cinterembe.

„Vérnyomásos, szegény, egyfolytában kiegyenlíteni akarta. Magas volt neki? Bekapott néhány kupica pálinkát, reá sört, amennyi lecsúszott a gigáján! Ezért szokta azt kurjantani, amikor megjön az unokája, mert más rá nem néz: – Magyar gigába magyar nedű! – Idegen italt meg nem inna. Igaza van, a magunkfajta szegény embernek hogy futná.”

„Aztán hogy túlzottan leszállt a vérnyomása, nekiállt fölnyomni: akkor meg a konyakot meg a bort kezdte nyakalni. Majd visszafelé nyomogatta. Addig, míg ide nem jutott.”

Jó kis vérnyomás-szabályozás.

Nem mondja.

„Szűzanya.”

„Ha nincs szerencséje, nemhogy fél oldalára megbénul, meg így maga alá csinál, egyből elviszi az ördög.”

Arcáról lerí – mikor épp nem ömlenek a könnyei –, mit nem adna, ha magához rendelné már az Úr Isten.

Alig lehetett lecsillapítani.

Le nem vetkőzött volna, ágyba nem bújt volna, a fogát nem akarta megmosni! Az első este. Mert úgy gondolta és ki is mondta, a nővérek győzködése ellenére nem engedett: úgysis elviszi őt innen a fia, nem hagyja itt rohadni!

„Tévedés, mondtam.”

Valami tévedés.

A szociális otthon ápolói igen megértőek voltak vele, nem bántották. Tudták, minden kezdet nehéz.

Különösen, ha nyolcvankét éves az ember.

Avagy asszony.

Pedig a nők (állítólag) alkalmazkodóbbak.

„Nem úgy veszem észre.”

Ő sem nagyon akart.

Nem akaródzott neki?! Nem hitt a szemének.

Menhely?!

Nem menhely, mama, szociális otthon, az Alföld leg-szebb állami, azaz újabban önkormányzatinak mondott öregek otthona, van, aki az újságban, nemhiába újságíró, a Boldog Öregek Városának keresztelte el ezt a négyemeletes paradicsomot!

„Tudd meg.”

– Tudja meg.

De hogy illet tegyenek vele a gyermekei?

Négyből három ellene van, de Döme...

„Döme nem hagy itt: úgysis értem jön, ahogy megtudja, mi történt velem, iderohan és magával visz a házába!”

Abba a szép kertés családi házikóba.

„Hat szobájuk van, egyet nekem épít, mondta, amikor hordtam a kőműveseknek a sört a sarki boltból.”

Akkorra már így legyengült; főzni már nem állt oda, de gondoskodni ma is tud magáról.

„Négyből egynek.”

Döme ellenben, meg az a kedves felesége! Hogy szokták ajnározni.

Különösen, amikor szabadságra mennek, mert tudton tudják, nálánál jobb kezekben nem hagyhatnák az egykójukat.

„Egyke, nem egyke, jó, hogy van, a legkedvesebb unokám.”

A nyolcból.

„Egyelőre nyolc.”

„Döme kihoz!”

„Amikor kicsi volt, azt mondta, ha megnő, megrepültet, fölvisz az úrhajóval a Holdra!”

Szűzanyám.

– Mondom, ne szenteskedjen, mert tudom isten odavágok!

A legszívesebben idehívná az időközben privatizált politikai rendőrséget.

– Jó, hogy nem Habakukot tetszik emlegetni!

Akkor már röhögnek a bajtársai a menhely kertjében lévő padon.

Mert ma már – nagy néha – lemegy a harmadikról.

– Anyuka, ilyen jó helyre került?! Nem is gondoltam volna! Felvonó is van, nem kell kutyaolnia, ha egy kis friss levegőre vágyik – bolondozott vele, ölelgette, csókolgatta a kedvenc fia, amikor behozatala után két és fél héttel beállított hozzá.

– Hamarabb nem tudtál jönni? Az üzenetemet nem kaptad meg? Legalább telefonáltál volna.

Döme másra tereli a beszédet, hogy most már minden rendben lesz!

– Ne félj, most már gondot viselek rád! De azt nem tudtam, hogy ilyen jó helyre kerültél.

Hogy mondhatta volna el az édesanyjának, hogy ennyi időbe telt, míg dönteni mertek.

Tizenegy nappal azután tudták meg, mi történt, hogy mamát a testvérei behurcolták – akarata ellenére bedobták – a menhelyre.

Ilyen többé nem fordul elő! – bizonygatja a fiú.

Ha ő egyszer kézbe veszi az ügyet.

Alig tudta kiszedni a nővéréből, hol van a Mama.

Abban egyeztek meg, hogy fölváltva vigyáznak az anyjukra.

Valóban megette már kenyere javát, de azon kívül, hogy egy kicsit gyöngén lát, szinte („szinte”) semmi baja. Mindenesetre a rossz szeme miatt, meg hogy azért az idő vasfoga vele is végzett, egy dolgot lehet biztosan rábízni, a mosogatást. Odamegy – odatapogatja magát, vagy viszik –, és már jár is a keze, tisztába teszi a tányérokat, kést, villát, findzsát.

A lánya azért haragudott meg rá, mert eltört egy dísz-tányért; havonta ha egyet, kettőt leejtett, rossz helyre tett, de amúgy semmi rosszat nem csinált!

„Hogy tettem volna olyat.”

A négyből három elhatározta, tovább nem kínlódik vele, beadja valahova. Éppen Ducinál volt.

Lett volna.

Havonta másnál (másik gyermekénél) tanyázott.

– Látod, anyám, nem kellett volna a lakásodról lemondanod!

„Jókor mondod.”

– Miért késtél?

– Mert alig tudtam kiszedni a lányodból, hol vagy!

Nem találta annál, akinél lennie kellett volna, körbe telefonálta a testvéreit, alig tudta kiszedni belőlük.

Szégyellték magukat?

A lakást azzal tudta a másik három eladni, hogy egy életre vállalták, gondoskodnak Mamáról; Döme csak azzal fogadta el az alkut, hogy akkor viszont (a pénz ellenében) vállalják, hogy gondoskodnak Mamáról. Ilyen jó fiú, más-ként nem ment volna bele.

Amikor Jozsónál volt, beadták a kórházba, hogy szív-rohama van! Döme alig tudta hazavinni, pedig kutya baja sem volt.

– Te nem akarsz szabadulni tőlem?

– Anyuci, mire gondol?! Többet semmire sem lesz gondolja, most már gondjaimba veszem.

Gond? Az egy sem.

– Ne öltözzön, beszélek a vezetővel!

– Amíg te elrendezed, elkészülök!

Nem lesz nehéz; semmit sem rakott ki a bőröndjéből – amit Duciék erővel otthagytak –, tudta, hogy érte jön a fia és elviszi innen.

– Igaza van, megjött a fia, de biztos, hogy magával viszi? – szól hozzá a szomszédasszony, aki két éve nem látott a három gyermekéből egyet sem.

– Biztos – és már útra kész.

„Döme, mint az örült rátört a főorvosra, visz haza, hiszen semmi bajom! Nekem szívrohamom... Esetleg ha ennyit kínoznak. Itt sem hagy.”

A legjobb fiú.

Döme, Jozsó, Duci, Muci.

„Jó, hogy ennyi gyermekem van, egy csak akad közülük, amelyikben az ember megbízhat.”



„Matyikát meg Gabit hamar eltemethettem, de legalább így. Hatot kell szülni, hogy egy.”

Egyszer a sárgaházba is bevitték a „gyermekét”.

„Pedig én szültem őket.”

„Üss a szádra.”

Döménél töltötte az utolsó teljes hónapot, 27-én lejárt az egy hó, rászólt a következőre, mikor viszi? 1-én jött Duci, s két testvérével (lopva) egyenest idehozták.

„Képesek voltak aláíratni velem valamit, biztos, hogy lemondok az életfogytig tartó haszonélvezeti jogaimról. Azt sem tudtam, vénember vagyok-e, vagy öregasszony, csak lestem, mint borjú az új kapura, hova cipelnek a gyermekeim? Éjszaka kellős közepén értünk ide a kocsijukkal, először nem értettem, mit keresek én itt, nem Duci lakásán kötöttünk ki, hanem itt a menhelyen vagy száz kilométeres út után. A szomszéd mondta, ez biztos volt annyi.”

Hol marad a fia; ő már kész, mehetnek. Mennyit sírt, míg meg nem jött Döme!

– Magát várta; azóta sír, nem lehet vele bírni – fogadta az elébb a folyosón a (ha késve is, de csak megérkező) fiút a pórul járt édesanya egyik új barátnéja. (Neki sosem volt gyermeke.)

– Édesanyám, itt jó helyen van, ennél jobbat mi sem tudunk neked nyújtani! – jön meg Döme, hogy megbeszélte az ügyet az otthon vezetőjével.

– Nem is gondoltam, hogy ez ilyen jó hely; szép kert, rendszeres ápolók, barátságos lakók.

Anyuci az ágyon még kisebbé zsugorodik.

Ha volt púp a hátán (mert egy kicsike azért már kinőtt), most még nagyobbra dudorodott.

– Meg látom, milyen bőséges az ebéd!

Nem zokog, mindössze.

– Csak egy szelet zsíros kenyered adj.

A keserves sírást magába fojtva pityereg.

Két és fél hete nem eszik, nem akar élni.

Már azt hitte.

Tudta, hogy Döme megjön és hazaviszi! Mert Döme a legjobb!

Őt ő szereti a legjobban! Annyit ölelgette.

Hogy mindene az anyja, mit köszönhet neki.

Való.

Hamar özvegyen maradt, maga nevelte föl a négy kis árvát.

Két gyermeke diplomás, kettő tisztességes érettségizett munkás.

Na ja, tisztesség.

– Nem képzeli, anyám, hogy évente három hónap szabadságot ad a vállalatom?! Se nekem, sem a férjemnek.

Hogy képzeli, minden negyedik hónap náluk.

A pénzt már rég elköltötték.

Még ma is el tudná magát látni. Ha nem teszik ki a lakásából a gyermekei.

– A néniért tetszettek jönni? – köszöntötte Dömét a folyosón egy szélütött vén krampusz.

– Gyere, nézd, Miskolcra, akik lehozták!

– Viszik haza?!

– Azt hitte.

– Nem vihetem, anyucikám, a testvéreim, tudja, milyenek, másnap rendőrrel jönnének, hogy elraboltam! Ezt mondta a szociális otthon igazgatója is, aláírtad, sajnos, hogy jószántadból maradsz, te kéred az itteni elhelyezéset.

„Mit tudtam én; álmomban sem gondoltam volna ilyen piszokságra. Hogy.”

– Idő kell elrendezni.

Mama már meg sem mukkan.

Zsugorodik.

– Édesanyám, hárommal szemben kell elvitesselek!

## Zsandárlovatöke-paprikás

Nem olyan egyszerű.

– Visszaviszlek a lakásodba; csak elintézem az ügyvéddel, hogy mindenki adja vissza a pénzt, és én visszavásárolom Neked a lakásod! Akkor jövök érted és hazaviszlek!

– Hozzád.

Dömének szép nagy háza van, az unokával hárman lakják, nagyon jól elférne ő is.

– Tudod, hogy mi napközben dolgozunk, a gyerek iskolában van, nem hagyhatunk magadra!

„Dehogynem.”

Válaszolni? Minek.

Ha már.

– A vécét összetojják, a kagylón lévő ronggyal törlik le.

– Nem azért hoztam, hogy itt hagyjalak! – teszi anyucikája elé a törülközőt, szappant, fülhallgató rádiót, mert édestestvérei, a családfinták, éjnek évadján semmi nélkül tettek be a menhelyre.

Leadták.

Beadták.

Megoldották (Mama gondját).

Aztán meg eltűztek.

„Ha az a másik kettő életben marad, talán jobban járok; mégiscsak lenne egy.”

– Majd jövök! A feleségem meg az unokád csókoltat. Nagyon hiányzol nekik!

„Hogyne.”

„Hányat kell szülni, hogy egy, egyetlenegy rád üssön?”

Aki.

„Szappantartó.”

Nagyon hiányzott.

„Mátyás! Gábor!”

Istenkém.

Mert – ugye – anya csak egy van, de gyermek!

Bartza Lisbeth – a Bartzák s a többi lajtabánsági kurtanemes-ivadék rémületére – akkor bukott akkorát, mint az ólajtó (melyet a hetedik emeletről feszítővas gyanánt kidobnak az ablakon), amikor a tartomány legjelesebb útszéli örömtányájában, a Vándorkeselyű nevű kéjklakban tetten érték.

– Bementek a hekusok, s tetten, azaz a szolgáltatásokért fizetni kénytelen kéjsóvár pasasok alatt lelték őket!

Mind a tizenhárom kurvát. Hogy a hatóság – szinte azon nyomban – ki is utasítsa az egész bárcátlan hadat havaselvei őshazájába.

– Lisbeth volt a madám. Az egyetlen magyar állampolgár.

Repültek a lányok, meg sem álltak a Kárpátok túlfeléig.

– Csak azt ne mondd, hogy vándorbottal a kezükben, mert rögvést berosálok!

Lisbethet persze nyomban szabadon engedték – a reá tévesen kirótt hűsöltetést követően –, mert mit lehet tenni. Hogy úgy mondjuk – némi finomkodással –, túl sokan megjárták az ő jó pénzért fölkinált testét.

– Majd ingyen fogom!

Bolond lett volna.

Valójában Erzsike lenne a becsületes lajtabánsági kereszt- (mi több, bece-) neve, de elég hamar (mondhatni, már az anti-, azaz elftársi világban) a Lisbethre váltott. Azt lehet mondani, az első közönségsikert követően bemondta az unalmast.

– Jó, hogy nem Böske!

Tehén seggét kösd be.

Az kellett volna a finom lelkének, nem egy század kínai katona.

(Csak azért említjük a „kínai néphadsereget”, mert rajta kívül minden – de minden – megfordult az elmúlt fél században a mindaközben hivatalosan is Lisbethé emelkedő bár-cátlan – mára csont nélkül száztíz kilós – barátnénk micso-dájában.)

– „Bartza”; persze, majd lejáratom a szülőanyám!

Arról szó sem lehet! Mert amekkora szajha lett belőle, ak-kora anyaszerető maradt lelkem a Lajtabánság nevű magyar-osztrák (osztrák–magyar) vártartomány kuplerájvilágában.

Ne is említsd.

– Zsandárlovatóke-paprikás.

A gyanútlan pincér hogy értené Lisbeth humorát?!

– Rosszul hallottam?

Lisbeth (alias Böske, a szopós kisbíróné-borjú, addigra inkább szopós – szálló – bornyú) azt hitte, nem jól hall.

– Szállj le rólam, maca, mert a micso-dádat szétrúgom.

Mert – mondanunk sem kell – olybá vette az ajtóban megjelenő polgári viseletbe bújtatott fogdmegeket, mintha új kuncsaftként a sorukra várakoznának. (Azt meg sem hallotta, hogy le tetszett szállodázni a szállodáját, mert azonmód kikérte volna magának hotelja – persze, magyarkodó – lemin-nősítését.)

Nem, ezek be akarják vinni a kóterba.

– Engem, Bartza Nemzetes Uram Éva nagylányát?!

(Merthogy a keresztségben az Erzsébet mellett az Évát viselte volna.)

(Később – nagy néha – ez volt a művészneve. De ezt inkább hagyjuk. Maradjon félhomályban.)

Neki esett le leghamarább a fémtíz.

Azt lehet mondani, szinte egyedülálló módon ez az egyik legjellemzőbb a ti Örszikétekre.

Lisbeth.

Na mindegy.

A lajtabánsági főkapitány este tízre rendelte a csendőr-ségre a rajtaütésben résztvevőket.

– Kegyed az óvszer használatát ellenőrzi – kapta meg az ukázt az idős Kőjál-tisztviselő asszonyság, hogy vajon védik-e a nemi úton is terjedő fertőzéseiktől a hasukon (há-tukon, hátuljukon stb.) lovagló (csimpaszkodó stb.) „urakat” (hogy – bármennyire lenne hozzá kedved – tovább ne rész-letezzük).

(„Elftársat” az időben említeni efféle dolgot illetően hogy szabadott volna!..)

Csak azt nem tudta – bárhogy törte a kobakját – a járványügyi előadó, hogy művelet előtt, közben avagy végezté-vel vizsgálódjék-e a jó nevű lebuiban.

– Ha elébb szóltok, megkérdem a barátnémtól.

Na, itt elhallgatott, mert eszébe jutott: bármilyen jó ba-rátságban van az Évice pártbeli művésznevű Lisbethel, most talán mégsem lesz jó kiadni.

– Hogy Böskének micso-da baráti társasága van!

Gondolhatod; nemcsak az ügyfélkör, nem! Ő annál sok-kal, de sokkal dörzsöltebb volt örök életében. Akit lehetett, behálózott.

– Te a munkáltatói engedélyt kéred számon – osztja ki a főkapitány jobb keze (balról az elsőnek eső) a munkaügyi főfelügyelőséget.

Mert Lisbeth vérében van (reméljük, a jó Isten megsegí-ti, s még sokáig a vérében lesz!), hogy kinyalja minden föl-jebbvalója alfélét.

– Na, ezt jól megaszontad.

Ő meg, mit lehet tenni, ha egyszer ez az igazság!

Ha zsandár jön, ha járványügyi főtanácsos, ha a polgár-mesteri hivatal, ha a földmérők eleje, bárki betér ellenőriz-ni a nappal is éjjeli mulatóként üzemelő, suttyomban Bartza Éva méltóságos elvtársi úrnő tulajdonában lévő csehót – ügy-

mint bárt, presszót, éttermet, rétesboltot, szállodát, borpincét, serezőt, nyári- és télikertet, önműködő tekepályát, mert hogy ez a perszóna nem hajlott a mindent magához happolás mikéntjéhez? –, nem a ki nem mondott, nem is sejtetett kívánságát igyekszik a kelleténél korábban is kielégíteni?!

Úgy is lehet mondani, ahogy gondolni tetszik, de most nem erről van szó. Pusztán azt szeretnők kifejtteni, hogy Lisbeth – művésznéven Évice – (valójában, mondom, Erzsébet) mestere a kifinomult nyomulásnak. Nincs az a göré-kinézetű hölgy avagy úr – elvtársné, pláne, becézve, elvtárs –, kinek ne a kedvét keresné. Kereste volna a lajtabánsági székváros fölött idétlenkedő bányató mellé – némi erdősítés, pázsitosítás, bolhátlanítás, faházaz övezet kialakítását követően – (állami pénzen) telepített KISZ-táborban, s folytatta a Nagy-tavi Pártüdüző kocsis-, utóbb főnöki pamlagán.

– Nem úgy van az!

Azt akarja mondani, hogy nemcsak az aláfékvésről van szó. Nem, de ezt most hagyjuk.

– Hagyján!

– Kegyed az adófizetők erkölcsé terén tájékozódik – élcelődött, parancsát kiadva, a százados az adóhivatali munkatárssal.

Nem mondom.

– *Vándorbottal a kezében.*

Bruhahaha.

Adott nekik Böske!

– Könnyű neki – vihog Évice (Lisbeth, Zsike) szülőfalujának legifjabb legszebbje, ki tegnap múlt tizenöt.

– Amikor én még az első tizenötnél tartottam... – élcelődne, ha épp szabadlábbon lenne a kendtek Bözsiből lett Lisbeth (művésznéven Évice) barátnéja!

Lisbeth, a (maradjunk a tárgynál:) szopós (hotel)bornyú első igazi hódítása – annó, az első, általa szüzen elkövetett

erőszakot követő sok futóvendég után – Esseghváry (mások szerint Schegvári) volt, a Lajtabánságból.

Igen, mert Bözsikém aranyom a Lajtabánság vártartomány hátárain túli, Káka-tövin-költ-a-ruca-haza egyik távolabbi kurthanemes falujából való. Csak a nagyobb jövedelem vágya tétette át véle a széket a Lajtavidék szívében lévő báni székvárosba, Ó-Lajtába.

Esseghváry – épp túl az első pufajkás bevetésen (mondanunk, ha kell, 1956 vérfagyasztó karácsonya havában, mert októberben még nem mert az első közt zászlót bontó kuplerájalapítók közé állani) botlott bele a szépreményű bárcátlan-jelölt nagylányba, Böskébe!

– Ne Bözsizz – vetette oda neki a nagylány, és hogy ne értsé félre a pufajkás altishti különítmény parancsnoka, az idegtől habzó szájú Esseghváry bal kezébe csúsztotta a jobb mellét.

Mondhatod, aki így kezdi...

– Szerencséd, hogy a balba tetted, kisanyám, különben tudom a murva anyád, mi járt volna neked!

Murvát mondott, mert éppen rossz volt a foga: ellenforradalmár-verés közben a gumibot, visszapattanva, nem kicsapta a jobb felső két fogát?!

Letéve Esseghváry (osztályharcos mozgalmi névként akkor még az Ecserit használta) a kádárkolbászt, a magáéhoz már nyúlnia sem kellett.

A további ízetlenkedést kerülve (talán) megjegyezhetjük:

– Évice – nyögte rá a hasa alján kuporgó Bözsikére a hadfi, aki nyilván legutóbbi forradalmi esetére gondolt.

Vagy, lányos zavarában, tán Bözsi mutatkozott be így a kedves pufajkás különítményesnek? Ezt már, utólag, ki tudja; de – tárgyunkat (meg alanyunkat) illetően – nem is lényeges.

Rajtamaradt, azóta is ez a cuki beceneve. Mármint ha a páciens belép a kedvencei – legjobb tejelői – közé, elárulja az igazi, azaz az Évike nevét.

Merthogy az már a Szentírásban benne van.  
(Atya Úr Isten.)

Amazoknak – bárkinek – csak Lisbeth lehet.

– A Böske, tudod, olyan paraszt!

Bözsi, Erzsi, Örszike, Zsike, Böske, Zsóka; az Istennek sem! Tahó magyar név ez mind.

– Tahó magyar?

– Ne magyarkodj – int rendre.

„Erkölc”, „magyar”; kirázza a hideg.

– Soviniszta – uszítja a hasán bóklászó főmuftit az ellen, aki neki keresztbe tett.

Keresztbe nem tett, de közbeugathat, megzavarhatja üzleti köreit. Ennyi épp elég, hogy a másik – az ellenfélgyanús – akárki töketlen náci legyen.

– A tökét, azt nekem, paprikásan!

Na, ezzel jól elszólta magát Lisbethetek. Merthogy odahaza, abban a pannon kurtanemes magyar faluban a legkülönlegesebb falatnak a tökepaprikást tartotta bárki emberfia.

Hát még leánya.

Cédától viszont ilyet...

– Hogy tetszett mondani? – mered rá a fölszolgáló.

– Zsándárlovatóke-paprikás.

Való, Lisbeth akkor már túl volt a második skót pálinkás üveg közepén. Merthogy ilyen aljas legyen a világ.

– Velem akartok kibaszarintani! – merthogy (azért) kicsikét visszafogta magát, amióta megszaladt neki.

Csak most a düh egy picit.

Nem mondom, az anyukája már futhat is meggyónni. Mert Lisbeth (Bözsi, azaz Éva) a koszorúleányok legüdebbjeként kezdte. (Anno... az ördög kezdő esztendeiben.)

Azt lehet mondani, nem a legszebb, de a legigyekvőbb!

Ez lehet a baj? Hogy nem ő volt a leggyönyörűbb, de szeretett volna azzá válni? Kiemelkedni? Élre kerülni?

Ha másképpen nem, sikerült neki.

Leányáé az egyik – szomszéd falusi – csapszék, fiáé Lajta-széle fiúszék legnagyobb idegenforgalmi irodája, menyéé (azaz a nevére tette) a Vándorkeselyű, vejéé a bánya-tavi Eldorádó (Kft.). Az övé meg.

– Itt minden az enyém!

Szó se róla, szinte egész Lajtabánság a markában van.

Ne ízetlenkedj.

Volt vagy lesz.

De hogy nála bukszavizitelni merjen a nagyságos csendőrségi ellenőrzés örvén a járványügyi állomás?!

– Hallod, ezt megkeserülöd.

A százados – ki a megmozdulásszámba vehető éjjeli rajtaütést vezette – be nem rezelt, de azért kezdte lejjebb adni. Különösképp, hogy Lisbeth ágya alól a bánáság egyik legnevesebb pénzembere mászott ki.

Ott adott neki találkát a kupi legfiatalabb befogadó-állomása.

Lisbeth ágya alatt.

– Ha nem hiszed.

Adok én neked.

Lisbethen kifogni.

Az ő üzletét rontani, üzletmenetét veszélyeztetni, üzleti vállalkozásába beleköpni.

– Nem ismertek ti engem.

Nem tagadható, hogy kapcsolatai zömét („kapcsolati tőkét”) – nyalván – Esseghvárynak köszönhetően szerezte. Ilyen titkár, olyan főnök, bármi diri; első-, másod-, al-, fő-. Akit csak lehetett, hogy is mondjuk.

– Értjük úgy is.

Ti igen, de mi.

– Szarházi.

Mert a káromkodást azért nem felejtette el. Csak eltette jobb – rosszabb – napokra.

– Hozod azt a zsandárlóvatöke-paprikást, vagy szétrúgjam. Na ja, ezt most nem írjuk ide.

Mi tagadás, pufajkás különítményes főszereplője társaságában szeretett a zsandártöke-paprikásba. Neki ez lett a kedvenc étke.

– Igazi lajtabánsági eledel!

Öhöm előtt, öhöm után.

Schegvári, midőn leszerelt a karhatalomtól (ha egyáltalán el lehet attól szakadni) – úgy tett, mintha sutba vágta volna a dobtárást – (mert nyilván a politika más szakterületeire rendelte a pártja, szinte, Moszkovából), vendéglátóipari egység kinevezett főnökeként majdnem úriembert kezdett alakítani a maga pufajkátlanított nyakkendővel.

Kár, hogy néha azért – igaz, Lisbeth (azaz neki csak Évice) társaságában visszafogta magát valamennyire, de aztán annál jobban – odavágott. Mint teszem azt, amikor hazafelé tartott a budai pártközpontból a lajtai székváros párt háza irányában az egyik indóház és a másik indóház között a vaspályán sühögő gőzössel, nem ráordított a kocsiban vele átellenben ülni kényszerülő hajdani ismerősére?

– Ellenforradalmárral nem vagyok hajlandó egy levegőt szívni!

S ahelyett, hogy – ha már egyszer úriembernek mutatná magát az elvtárs – átült volna másik kocsiba, a véletlen éppen arra cirkáló belügyes fiúkkal elvitette.

Onnan, a Nyugat-Magyarország felé tartó személyvonatról vitték a szerencsétlen lajtabánsági magyar embert a legelső büntetőtáborba, hogy majd az egyik hatvanas évekbeli közkegyelem mentesítse a továbbiaktól valamennyire.

– Jó firma vagy – élcelődött szívyszerelmével, a további útját máig egyengető (újfent nem Ecseri) Esseghváryval Böskétek.

– Hallod, ezt a szép nevet, édesanyádét, Böskéét, így bepiszkítani.

Mit tesz az.

Mit nem.

Kár, hogy e megjegyzés miatt a komát (a rohadt klerikális és sovíniszta jobboldaliak miatt) már nem vitetheti el.

Lajta-bánja.

Bánja.

– A fogkefémre nem vagytok kíváncsiak?

Nem ilyen hangon mer a fogdmegekkel, meg az örömtanya egyéb vizslatóival beszélni ez a cemde Vándor-madám?

Ja.

Hogy a csudába ne.

Esseghvárytól jobbkézről való fia s leánya mellett van Lisbetheteknek két zabigyereke is. Még abból a szomorú – neki valójában igenis csudálatos! – időből, mikoron még nem gebinben, hanem pártmunkában végezte a végzendőket. (Úgy mint kiszolgált a pártüdlőben pihenésre, mi több, kikapcsolódásra, úgy is lehet venni, Éviceben való pajkoskodásra vágyódó moszkovita bizánci janicsárfiú snájdig harámbasa elftársakat.)

Az első zabi mindjárt a második fél évben leterítette ügyetlen Lisbethünket – hiába, abban a rohadt félfasiszta horthysta bárcás világban (amikor a kéjlaki hölgyeket különigazolvány igazolta, különböztette meg kapásból a pártmacáktól!) ez is könnyebben ment volna! A második pedig pusztán félreértés következménye volt. (Évice elftársnő, hogy úgy mondjuk, félreízlét, s a Pártban ilyet nem lehet, úgyhogy ezt a gyermekét is le kellett tagadnia.)

Be a zaciba – azaz az állami pártmenhelyre –, s az elftársak (azóta vérbeli urak valójában valamennyien) fizettek, mint a katonatiszt! (Volt miből: azonmód a párt kontójára írták.) Mert azért Lisbethnek hogyne lett volna gondja a zabikra! Szinte mint a sajátjait szereti őket maig.

Éppen arra készült, hogy nagy nyilvánosság előtt bejelentse: össz-Bartza-találkozót hí egybe az egyik apuka kertjébe! A bányató-mellyéki üdülőházak egyikébe hívatja meg magát, három általa, azaz férjeura szopósdajkája, cselédaszszonya és takarítónője, valamint titkárja, miegyéb beosztottja, házi nevelőnője által nevelt gyermekét, s a két zabit, hogy végre-valahára megismerje egymást a nagy család! A teljes (Lisbeth-féle) Bartza-elágazás.

Így mondta, Bartza-elágazás.

Nem leszarmazott, nem gyermekhad, nem az ő vére, csak az elágazás.

Ilyen jó kedélyű volt, s ha a világ folyása megengedi, jó darabig az is marad kedves – madámmá vemhesedett – öreganyátok.

– Körösztonya – említi a kákán is csomót kereső (piszkos földalatti jobboldali, mi több, egyenesen népi-nemzeti, piti harmadikutas, a pártokon csak röhögő) közvélemény a háta mögött emlegetett legújabb kori becenevét a Bözsikéből lett Lisbeth-Évicének.

A helybéli – lajtabánság-derékszéki – maffia keresztanyja ő. Keresztapa, mellette?

– Nincs olyan szerencséje ennek a takony Lajtabánságnak – szokta volt elvetni (nagy néha) a sulykot.

Amidőn megfelelkezik az illemről, arról, amit azért – madámmá erősödvén – csak-csak neki is meg kéne tartania.

Valahogy elszaladt vele a szekér.

Mindegy.

– Jön még kutyára dér! Lotyóra öregség.

Erre: soha.

Hívták már máshová is. Például hogy „nyisson cukrászdát Bécsben”, mert valóban nagy tehetség, de most adja föl, amit egy élet munkájával épített? Azt a tartományt behálózó kapcsolatrendszert, fél markában tartott intézménysokadalmat? Ami a kezében van, meg amit csak úgy – balkézről – elirányítgat? Még a médiába is hívták!

– Ne mondd.

De igen. Mert akkora a tehetsége neki.

Ja, ja, az is akkora.

Mert még bizonyos íráskészsége is lett neki – valahogy összeszedte a három vármegyére (Mosonra, Sopronra, Vasra) kiterjedő vendégfogadás összeharácsolása közben –; egyszer a Lajtakishegyen helytelenül kiírt VC sima V-jét kettős V-re, W-nek írta át!

Nem kiszúrta?

Meg hogy ilyen finom a helyesírási érzéke.

– Na hallod, érzéke mindig volt neki!

– Kislány koromtól emlegetik.

– Maradok a kaptafánál – intette le magát is, amikor éppen Viennába csalogatták, és följebb tornászta magát az akkori esedékes alelnökön.

– Még nem mondtad el, mi az a zsandártöke, vagy mi, paprikás.

Nem perkelt, paprikás.

– A perkelt az perkelt, a paprikás meg paprikás – okítja a sok kis hülye népieskedő szakácsát.

– Majd legközelebb elregélem! Nézd azt a dandártábornokot; megszerzem a családnak. Csak elébb az inamra kapom.

Más úgy hallotta, hogy az „inamra helyezem” fordulat élt e médiagyanús hölgysemélyiség. (A kapom – nekik – kissé parasztos.)

S teszi, mit tennie adatott immáron lassan több mint negyven magyar esztendeje Lajtabánság kies napnyugati – amonnan nézvést, tehát felerészben: napkeleti – tartományban a bárcása.

Ne is mondd; hogy harcba indul, remegni kezd a (kétségtelen, az évtizedek zaklatásai következtében némiképp ráncosabbá és zsírosabbá, mi több, aszottabbá vált) véknya.

– Hallottál te aszott hájról?

Csak Bartza Évice meg ne hallja!

Kitér a hitéből, s akkor jaj annak, aki útjába kerül a lajtabánsági vendéglátóipari útvesztőben.

– Ha tudtam volna, nemhogy séfnek, pincérnek sem álltam volna.

Állhatsz odább, ha egyszer a madám úgy érzi, útjában vagy.

– Kuss, disznó, nincs moslék – szalad ki a száján Lisbetheknek, amikor a zsandár őt (éppen őt!) vonná vizsgálat alá; s úgy magába rántja a még mindég a hasán tanyázó vendégét, hogy a szerencsétlenje nem a füle hegyéig eltűnik a vakvilágban?

Ja, ja, kellett neki Lajtabánság.

– Körösztanád zsandárlovatóke-paprikása, tudom Isten, az kéne neked!

Nem a magyar igazság. Amely ugye.

Hogy lenne.

Lajtán innen, Lajtán túl... hogy a búsban volna.

Legalábbis Madámtok magánbirodalmában.

– Csak a tökepaprikást, a paprikástökét feledni tudnám! – ízetlenkedik most is, a hatvanon valamivel túlszaladva az általa útra indított (mi tagadás, némi pártsegédlettel beszerzett) csibéket abriktolva.

Akad köztük másságbarát (a töketlen másságtiszteletlenek szerint: csíra) fiúka is.

– A lényeg, hogy kiszolgáljuk, akik megfizetik, ezt rendelik – adja tudtul a kezdőknek.

Oda, abba.

Merthogy azért maga is próbát tesz a baráti körben Angyalbandinak becézett meleg gyerekekkel.

Csak Esseghváry vitéz uram – a Kádár János szobrára gyűjtő nyilaskeresztes ólajtai egyesület dísztagja – meg ne sejtse.

Majd megindul a túloldali – valóban, legközelebbi – szentegyház iránt. (Az újakkal nem kísérletezik, jó neki a régi; valahogy egy kicsit maga is konzervatívvá vált; no nem a szavazáskor, nem, csak úgy egyébként általában; ki tudja, mi végre; meg különben is.)

Hiába, megöregedtünk! Meg nem gyónja, de adnia kell magára.

A magafajta, 2000-ki-tudja-már-hányban!

Csak a pap ne okoskodna, hogy kell élni! Kíváncsi is a véleményére. Jól nézett volna ki, ha ezekre hallgat.

– Új ezredév, hahó!

Az, hógyne.

Merthogy más, mint ő, egy búbánatos életre lebukott volna a vándorkeselyűbéli tettenéréskor (hogy ne mondjuk, min – kin, ki alatt stb. ki mindenkivel – érték). Ő nem, ma is ő osztja a lapot fél Lajtabánságban.

– Csak azt ne mondd, hogy a zsandártöke-paprikásnak köszönheti!

Bár, ki tudja. Akinek az is jut.

Ki ilyen titkok tudója!

Na ja, Grüss Gott, nagy jó uram.



## Kukkerlátás

Honvéd, messzelátóval, a kádárjankóvilágban a Róbert Károly körúti kórodában szórakoztatja a szemorvost... Megállt az ész az Úr Jézus Krisztus 1965. évében a Honvédkórházban! Őrült, mi más lehet. Azt állítja, úgy lát, mint aki fordítva néz a kukkerba.

– Ne forgassa összevissza azt a kukkert! Inkább mondja meg, mi a baja!!!

Amikor az emberrel így ordítottak a Kádár-korszak még vérgőzös első tizedében, hogyné rettent volna meg a szegény magyar honvéd! Amibe – nyilván – belefoglaltattott: különben kivágja, mint a.

Hogyishívják a hogyishívjakot.

Kivágni kivágta, de várjuk ki a végét.

Nem mondtak semmit, csak kihívták a zárkából. Le a börtön ruhatárába, ahol megkapta a komiszt, a csíkos rabruha helyett magára öltötte, és a kezébe nyomott papírjaival nekivágott Budapestnek.

Hogy jutna eszébe szökni?! Tudja, mivel járna. Épp ellenkezőleg.

Tavaszi Duna-part, nyüzsgés, élet. Valamiért oly idegen. Hogy vágyott ide ki! Látni szabadon az eget.

Láthatja; érezheti; szabadság; valahogy teljesen mégsem. Sőt. Tudja, hová küldték.

Mehetek vissza az egységemhez?

Dehogy; itt a papírja, menjen a Honvédkórházba.

Hol van? Merre menjek?

Villamos, átszállás. Leszállás.

„Honvédkórház”. Nocsak. Erről nem volt szó az ügyésznél. A foglár honnan tudta volna. Ő meg minek kérdezősködne. Még a végén.

Kiül a Duna-parti liget padjára, levegőt vesz, mielőtt továbbmenne. Nekivágna az újabb bizonytalannak. A ki tudja, minek. Mielőtt megindulna, szusszan egyet. Kint.

Szabadon? Valamiért nem érzi. Csak hogy.

Újabb megpróbáltatások várnak rá, jól tudja, megint valami, amire nem tud fölkészülni. Honnan tudná, hogyan kell viselkednie, hogy mégiscsak megússza?!

Eddig rendben. Csak el ne rontsa.

Villamossal a Róbert Károly körútra. Ha nem kérdez meg tíz embert, egyet sem, míg szerencsésen odaér. A kapunál találja magát.

Üvegablak mögött a katonapajtás kapus. Beáll a sorba, mások is befelé igyekeznek. Polgári öltözetben, bakahacukában, ki hogy.

Erőt, egészséget, itt vagyok.

Én meg emitt, olvasni a kapus arcán. Mit hülyéskedik ez a koma? Hova megy?

Én? Ahova kell.

Hova küldték, katona?!

Ide, erre a címre.

Mutatja a beutalóját. A fogadóbizottság elnöke – sorkatona – arca megrebben, a Legfőbb Ügyészségről küldték.

Melyik osztályra?

Nem tudom.

Nem mondták?

Nem.

Mi a baja?

Nekem semmi.

Valamiért csak ideküldték! – kezdi elveszteni a türelmét a (krumplivirágos) kapus katona, mert az ügyefogyott beutalt mögött már hangoskodni kezdenek a többiek.

Nyilván.

Valamije csak szokott fájni? – adja az orvosdoktor az üveg mögötti (mint látható, igen nehéz és felelősségteljes) szolgálatot ellátó magyar honvéd sortisztes a Honvédkórházban az Úr 1965. évének késő tavaszán a délelőtti órákban.

A szemem!

Szemészet! – sóhajt a pajtás, és már útba is igazítja, merre menjen.

Na, hála Istennek, hogy ez is megvan. Ezen is túlesett! A szemosztály.

Ott senki sem vár rá. Azazhogya: beadja a nővérekének a papírját, és már le is ülhet, várhat a sorára. Estig tán bekerülök – mereng a Károly Róbert-i légből. De ha nem, hol fog aludni? Ha ezek nem rendezik el a dolgát. Azt sem mondták meg neki, mi lesz, ha itt túlesik a vizsgálaton. Hova tovább?

Persze hogy persze. Csak nyugi.

„Szabad vagy.” De hogy ennyire...?

Szemészet. Különösebb baja sosem volt egyik fél szemével sem. Tán az egyik egy kicsikét kisebb, mint a másik; azaz a másik nagyobb. Na, ezzel nem fogja szórakoztatni őket, mert kivágják, mint Feri szokta a huszonegyet, mehet vissza a Fő utcára (honnan az előbb a Gyorskocsi utca felől engedték szabadon). Amikor kicsi volt, szemüveget akartak neki fölírni, de édesanyja nem vitte vissza a szemészhez, mert az azt mondta, hogy különben úgyis elnövi. Az egyik szeme – a bal vagy a jobb, már nem emlékszik, lényeg, hogy csak a fél szeme – gyöngébb, mint a másik, feles, vagy milyen a hibája. A pápaszem másik ablakába ablaküveg kerül, emebbe a látásjavító feles.

Hagyd el, elnövi! – igazította el a dolgokat az apja.

Honvéd, én nem ezekre a mesékre vagyok kíváncsi, hanem arra, mi a baja?! – kelt ki magából a szemészeti osztály szemorvosdoktor főhadnagya.

Szólíthatom százados elftársnak?

Ettől egy kicsit megenyhült a pályája elején álló szakember.

Ember, mi a baja, azt mondja meg nekem – és tovább vizsgálta szerszámaival (műszereivel) szeme tükrét, mélyét, árkát, látását, kancsulását, golyója forgását, bogarát, mi egyebet a látószervének. Előbb az egyiket, aztán a másikat.

Semmi. Semmi elváltozás, bármi, ami miatt jogos lenne itt tartani. Mert nyilván azért küldték, mert komoly a baja, ide, a főügyészségről.

A főügyészségről küldték? – kérdi meg újra a nővérekét az orvosdoktor, kicsikét megpihelve a vizsgálat útvesztőjében.

A börtönből.

Börtönből!

Fő utca.

Visszateszi a szemvizsgálót a szemére, de újfent kérdi: Más baja nincs a szemének?

Előfordul.

Na végre! Magából úgy kell mindent harapófogóval kiszedni? Mondja.

Néha úgy látok, mintha fordítva néznék a kukkerba.

Mibe?

Kukkerba.

Messzelátóba? Milyen gyártmányú a távcső? – akarja mondani. – Ne marhaskodjon, ez nem vicc, nem a Lúdas Matyi szerkesztőségében van a honvéd elftárs, hogy ilyesmivel szórakozzék a Honvédkórház dolgozóinak drága idejében!

Kezdett kiakadni.

Szóval, mint amikor a kukkerba.

Megint kezdi, újra, a vizsgálatok sorát. Hátha valamit kihagyott, rosszul értelmezett, nem tulajdonított jelentőséget. És mi az, hogy fordítva?!

Ha a kukkert megfordítjuk, nem közelebb, hanem távolabb látjuk a dolgokat. Kicsinyít, és nem nagyít, eltávolít a kukker!

És maga úgy lát.

A doktor már majdnem kancsalít, ahogy végigméri az előtte álló székben ülő komát.

Mikor jön rá magára ez a „kukkerlátás”? – adja kicsikét lejjebb, hátha mégiscsak dülőre jutnak egymással, beteg s orvoslója.

Főleg télen, általában este, tán amikor egy kicsit fáradt az ember, vagy vitaminhiánya lehet, mert ha zöldre nézek, eltűnik ez a rossz látás. A zöld szín előbb-utóbb mindig visszahozza a rendes látásomat, megszűnik ez a kicsinyítés, eltávolítás, zsugorítás, fordított kukkerlátás. Előfordul, hogy éjszaka arra ébred, nem lát jól, a szobában minden úgy eltávolodik tőle, már-már megjíed, hol van, hova jutott?!

És milyen „kukkerjuk” van az egységüknél? – zavarodik bele a doki a vizsgálat folytatása közepette.

A seregben nincs messzelátónk, csak nekünk van odahaza, amivel a színházban szokta apám a szép színésznéket vizsgálgatni!

Színházi kukker? Ezt mért nem mondta! Nézze, ne nézzen engem hülyének, magának kutya baja! A szeme makk-egészséges.

Valóban! Csak amikor rossz a látásom, éppen úgy látok, mintha megfordítanám a kukkert...

Ne forgassa azt a kukkert! Tegye le – és menjen a francba, de ezt csak gondolhatja, mert nagyon pipás. A mérge elönti.

Megvan még az a kukker odahaza?

Mondom, kezd kiakadni a doki.

A zárt osztályon mondja majd neki egy hasonló lógós alak: Jó, hogy nem lőtt le, mert az orvosoknak is van szolgálati fegyverük.

Az hiányzott volna, nem a kukkerlátás!

Ha egy kicsit még faggatózott volna a doki, rájöhetett volna, hogy egyedülálló betegségre bukkant, az emberiség

egy szem képviselője által elviselt betegség tüneteivel állsz előtte! Rólad fogják elnevezni ezt a betegséget. Rólad, vagy a dokiról, aki megérti, mekkora lehetőséget kínál neki az igen-igen ritka szembajod. A „Nagy-féle kukkerlátás”! (Ha meg Kiss a mi honvédünk, „Kiss-látás”) (Mondom, ahogy tetszik; mert ki tudja, hogy hívják a mi kis szökevényünket.)

Őt is leszerelték. Olybá vehette a lefüvező orvosbizottság, effélékre valóban nincs szüksége a Magyar Néphadseregnek (hogy ne is említsük a Varsói Szerződést).

Van ott nélkületek is épp elég alkalmatlan alak!

Kukkerlátás ide, messzelátó-betegség oda, a távcső nem volt kéznél, úgyhogy.

Nem máshová küldték magát? – fogott gyanút egy adott pillanatban a szemorvos honvédtiszt a Honvédkórodában. Úgy érti, más osztályra.

Meglehet.

Aztán mi a véleménye, melyik lehet az?

Nincs véleményem, de esetleg.

Mondja már, mert kivágom, hogy megemlegeti!

Az ideg.

Elme?

S mintha megvilágosodna valami az orvosdokinak.

Két markos, fehér köpenyes ápolóval tért vissza a rendelőbe.

Csak nyugalom, honvéd elftárs, nincs semmi baj! Most már minden elrendeződik, ezek a bácsik már vártak magára.

Átszellemült arccal belékarol, átadja a kényszerzubbonyt kézben tartó ápolóknak, akik tovább nyugtatják: Nyugalom, minden rendben lesz, jó helyre megyünk, ott majd meggyógyítják. Ha nem ugrál, minden baj nélkül átmegyünk a mi osztályunkra.

Hogy melyikre, minek mondaná. Nem akarják még jobban megijeszteni.

Miért nem hozzánk jött? A főorvos úr már várja magát.  
Katona, mit tett? De most már minden rendben lesz.

A kényszerzubbonyt elteszik, nincs rá szükség. Honvé-  
dunk békésen tűri, hogy azok kétfelől belékaroljanak, és szé-  
pen elvigyék a maguk zárt osztályára.

Nem tudom, hogy csinálta, de emiatt úszta meg – árulta  
el utóbb az unokaöccsének, katonaszökevényünk valamikori  
osztálytársának az egyik elmeosztályi betegápoló.

Tudatosan, vagy csak így alakult?

Így hozta a sor.

Honvéd, honvéd! Ha tudnád, mibe keveredtél!?

Gyanította; csak valahogy torkig volt az egészszel.

Most egy hónap a rácsok mögött, ezúttal orvosi felügye-  
let alatt. Örültek, örültséget tettetők, betegek és beteget  
játsszók közé került, hogy megfigyeljék a viselkedését, meg-  
vizsgálják elméleti állapotát, s majd a végeredményt fölter-  
jesszék az arra illetékes FÜV-nek – lefűvezzék, avagy mehet  
vissza a dutyiba. Hogy pontosan mi is az a FÜV, ma sem  
tudja; akkor egyszer említették a megfejtését, hogyne feledte  
volna el? Kisebb gondja is nagyobb volt.

Szabadulni. Megszabadult! Bár addig még.

Gerincszűrés.

Ha szerencséje lesz, nem bénul meg – bátorította az osz-  
tályos orvos. Meg hát, hogy hátha így kiugratja a nyulat a  
bokorból: Nem, ne, inkább mindent bevallok!

Nem azért kezdett bele.

A kisebb műtéttel fölérő gerincszűrésos agyvízcsapolás  
előkészítéseként szúrta meg a vizsgálóban a doktor.

Nekem itt ne remegjen, mert átszalad a tökéig a túl! – or-  
dított az elmeorvos, mert honvédunk úgy reszketett, mint a  
Bécs ostromára csörtető pogány had látta kislajtai ország-  
út menti nyárfa levele! És szökevényünk bárhogy igyekezett  
uralkodni magán, a cidrizés abba nem maradt.

Hogy fogja kibírni a gerincscsapolást?!

Vigyázzon, mert ebből sokkolás lehet!

Az hiányzana, hogy megrezgessék.

A műtőben a műtőasztalon állt neki a gerincszűrésnek  
az addigra valamennyire lehiggadt elmész.

Tudja még mozgatni a lábát? És a kezét?

Ki már nem a saját lábán ment: tolták, ágyába fektették,  
s egy hétig föl sem kelhetett. Ott, az ágyában feküdt, amikor  
többször is meglátogatta az a szintén kivizsgálásra ott tartott  
katona bajtárs, aki azzal nyugtatta, hogy ha az ország elnyeri  
a szabadságát, őt nem fogják fölakasztani.

A csepeli munkások ellenállásáról regélt: hogy tiltakoz-  
zanak a megnyomorításuk, szavuk semmibe vétele ellen,  
lehegesztették a külföldre szánt áruval teli vasúti kocsikat.  
Ő maga is részt vett április negyedikén, május elsején, no-  
vember hetedikén a vörös zászlók meggyalázásában: ha le-  
hetett, letépték, ha futni kellett, csak rádobták a mocskos  
koloncot.

Fölgyújtottátok?

Nem, de jó, hogy mondod.

Téged leszerelnek, de engem...

Ki tudja, hol, hogyan végezte.

Szívből gyűlölt mindent, aminek köze volt az úgyne-  
vezett szocializmushoz. Katonaszökevényünk elmondta ne-  
ki: minden megszállás esküdt ellensége, vele fogna fegyvert,  
hogy kizavarjuk a betolakodókat... akkor, ha nem a biztos  
halálba rohannak. Mert azzal nem győzzük le őket, ha puszt-  
ta kézzel nekik megyünk; ésszel, csalfintasággal, megetetve  
őket, elaltatva éberségüket, látszólag hódolva készülni arra a  
szent pillanatra, amikor már esélyünk támad kiverni őket!  
És nem minden szocialista hazaáruló, ő is az, de neki meg a  
magafajtnak első a haza! A Rákosihoz, Kádárhoz hasonló  
zsarnokokhoz semmi közünk.

Meglepődött, és, mondom, úgy változtatott hazafőlszabadító, komcsifaló elképzelésén, hogy a végén kibökte: Téged nem lógatunk föl.

Hogy ilyen szépen megegyeztek a haza – meg a maguk – sorsát illetően, akár tíz-tizenöt év jutalmat is kaphattak volna. Az 1965-ös Honvédkórház (se ki, se be) zárt osztályának betegszobájában akár lehallgatókészülék is lehetett volna. A jelek szerint nem volt. Legalábbis katonaszökevényünk innen szabadult.

Arra vigyázott, nehogy megsokkolják – pontosabban, egyedül attól tartott, hogy őt is letaglózzák. Láttá tönkrecsapva festőművésznek készülő bajtársát, aki azért került ide – nyilván le akart ő is szerelni –, mert vallási mániákusnak adta ki magát. Szeretett zongorázni; ahol bakaként szolgált, erre a kaszárnyában mód nem nyílt, hát az első vasárnap, amikor kimenőt kapott, meglátogatta a katolikus templomot, és a mise után megbeszélte a pappal, hogy amint lesz egy kis szabad ideje, megint beül orgonálni.

Amikor az egység politikai tisztjének a fülébe jutott, mit nem művel ez a Kovács – vagy Mészáros, szóval mindegy (később azért nem lett mindegy, mert jó nevű festővé emelkedett) – honvéd, nem akart hinni a bejelentésnek.

Hova, templomba?!

Magyar honvéd, a Magyar Néphadsereg katonája, a Varsói Szerződés tagállamának seregében szolgáló közlegény csak úgy kapja magát és „zongorázzon” a klerikális reakció büntanyájának kórusán?

Nem zongora, orgona.

Na, csak ezt ne mondta volna! A kihallgatásra rendelt baka jobban tette volna, ha nem okítja ki a főhadnagy elftársat. Nemrég végzett, tele volt osztályharcos érzélemmel, hogy az indulatról meg az ateizmusról most szót se ejtsünk, nem! Ilyet, az ő egységében. Várj csak, „muzsikus”.

Hallom, muzsikálunk, muzsikálunk?! Zongorázni tetszik járnunk?!

Nem részletezve a kihallgatást, melyről két rezgetés közt művészpallánál honvéd bajtársunk beszámolt a Honvédkórház (se té, se tova) folyosóján való séta közben a szökevény cimborának, a lényeg, hogy egy idő után ráeszmélt: a dühöngő poltiszt elftársat be lehet csapni. Ugrasztani nem biztos, de félrevezetni hogyne! Az orgonálás közben őt hallgató anyagokkal kezdődött, az elámult – és megdermedt – tisztcséke megdöbbenésére az Úr Jézus Krisztussal való társalkodásba torkollott, s ki tudja, hogy végződött volna az előadásbeli mese a hol hét közben inkább estefelé, hol vasárnap délután megejtett templomi orgonahangolásokról, ha a főhadnagy egy adott pillanatban nem látja át (mégis) a helyzetet.

És beszélgetni is szoktak...? – azzal a kicsodával, akarja mondani, kicsodával.

Még hogy, de.

Ezzel elvetette a sulykot, mert másnap már kiszállt az elhárítás szakembergárdája a készülékeivel megvizsgálni, nincs-e összeköttetés a Szabad Európa Rádió meg a Helybéli Plébánia és Templom között. Hogy nem letek semmit, csak a falu papját kellett áthelyezni valami nyugodtabb, honvéd(s persze KISZ-tábor-) mentes helyre, nehogy tovább folytathassa fiatalságunkat károsító sanda működését a klérus és az imperializmus javára. Ő pedig mint a háborodottság bizonyos jeleit mutató katona nyomban a katonakórodába szállított.

Igen, őt egyből idehozták. Nem úgy, mint szökevényünket.

Tudtam, hogy nem vagy örült – jelentette ki két évtized múltán egy tárlatmegnyitón a művész a vele ott újfönt összehallgató volt katonaszökevény elmeosztályi társnak.

Ő sem, de hát valahogy szabadulni kellett. S ez: vagy sikerült, vagy mégsem.

## Ruszkik, haza

Katona, katona.

Jó, hogy előre nem tudja az ember, melyik lépése mivel jár.

Mert megtervezheted, de hogy ugyanúgy történjenek a dolgok... Kizárt.

Legfönnebb ha az angyalok nótáját húzod el. (Ők a tiéd.)

Mi volt, mi nem, honnan tudhatnánk. Az viszont bizonyos, nem volt akármilyen onnan kijönni. Szabadon, kíséret nélkül, amerre látsz.

Ekkora szabadságot a hatvanas években... Könnyű volt nektek!

Nekünk igen.

Mi tagadás, leginkább akkor kerül bajba, ha etetik-itatják! Került, tehát amikor még nem ütött ki (avagy be) a szabadság. Ma, ha megvendégelik, legföljebb azért juthat nehéz helyzetbe, mert nem tud szabadulni attól az akármicsodától, ami arra készte, egye ki őket a vagyontokból!

– Kieszem a komcsikat a házukból! – mondta (nem egyszer, nem harmincháromszor) szűken vett baráti körben, egykoron.

– Addig zabálok, míg semmije sem marad a gaz imperialistájának! – szólott volna Napnyugaton.

– Ígyunk, míg le nem isszuk az útiköltséget! – bátorítja jó pajtását, ha valami traktára hivatalosak.

– Csak amíg látod! – már ameddig kerül még valami a terület asztalkám egyik végétől a másikig.

Valahogy beléivódott a magafajtába: ha ütnek, szaladj el, ha adnak, fogadd el (s biza, épp eleget kapott már mindkétféleképp); kaparj, kurta, neked is jut (s hát nálánál kurtább szegény embert hol találnál!); ahogy esik, úgy puffan (egyszer hopp, máskor kopp); satöbbi, és így tovább, stb. sat.

Hányszor járt úgy, hogy alig tudott hazamenni?! Mert vagy a hasa lett tele, vagy csak a fejébe szállt. Ha egyszer kínálták az embert...

Kínálgatják.

Amikor (példának okáért) abból – ott – még egy falatot sem vettél; azt (itt) meg sem kóstoltad; amahhoz hasonló sem láttál; emez igen ízlik... Hogy lehetne bezabálás nélkül megúszni?

Nem mondtam? Amikor egy kani vasba nem kerül a zaba. Ilyen, olyan alkalom, valami csak kerül.

Van, aki erre készül (szinte ebből él): megfigyeli, hol lesz valami jópofa fogadás, és már ünneplőbe is öltözött, irány a...

Hősünk nem, hősünket más fából faragták. Az efféle ember csak akkor teszi tiszteletét (afféle helyen), ha hívják. Nem mintha kéretné magát, de ha pecsétes meghívó jön, s látható, várják (mondjuk ennek bizonyítékaként – már-mint hogy valóban elvárják! – visszajelzést kérnek, mert tudni szeretnék, hány vendégre készüljenek) – szerencsésebb esetben ajándécsomag-rendelésről is szó lehet –, hogy utasíthatná el az invitálást?

Előtte – szinte egész nap – nem eszik (csak épp hogy éhen ne vesszen), hisz nagy ínyenc, ráadásul kíváncsi természetű a lelkem, hogy hagyhatná ott kóstolatlanul bármelyik ételkülönlegességet? (S ha nem kell érte fizetni, mi nem az?) Azért csalták ide, hogy bekapjon belőle valamennyit, nem?!

– Éhenkórász – kapja meg (nagy ritkán) az oldalbordájától, aki polgári családból sülyedt az általános proletarizálás eredményeként a mi cimboránk parasztságának szintjére.

Paraszt, paraszt; ha a paraszt – ugye – nem kakil, az elvtársné (pláne) nem papil.

De hagyjuk.

Ne is mondjam, nem ez lett a haver fő-fő baja.

Hibája.

(Említeni is kár, de az asszonykája szerint egyéb testi hibája is van, de arról jobb hallgatni. Eredetileg úri leánynak született kolhozértelmiségi párja – mérlegképes könyvelő a Leninben – szerint hősünknek valami nagy betegsége lehet, mert amikor megjön egy-egy ilyen díszzabálásról, avagy odahaza túlzottan belakmározik, akkorákat ereget, mintha légkalapáccsal akarná a tüzet elfújni.)

Kis testi hiba.

Felejtse el.

Hősünk igazi hibája mégsem ez.

Hogy mi, csak gyanította, ám a minap összeállt a dolog.

Sejtett valamit, hogy a csudába ne, de azért erre nem számított.

Megjött külföldi útvjáról, s ahogy összeakadt a testvéröccsével, az első csapszékben nekiállt mesélni. Öcskös a maga életének újdonságairól számolt be, kománk meg a világ-tenger egyik tengernyi öblében megesetteket ecsetelte.

Hogy egész nap úszott, az öblöt (nyugodtan szelve a habokat) keresztbe-kasul bejárta, ki nem jött volna, olyan finom volt, élvezte, majd' megveszett, olyan boldogság – vajon csak egy síkföldi pacáknak?! – a tengerben úszkálni. A nap másik felét meg azzal ütötte el, hogy dagasztotta a kavicsos, lábadat bokáig befogadó, hullám paskolta fövenyt, csak dagasztotta; járt, míg le nem járta a lábát. Akkor ledől a (hazai) lepedőre, de már kászálódhatott is; indul a kishajó vissza e napsütötte, tenger verte, csodálatos partról a városkába, hol szállásuk volt.

A hajón aztán estebéd várta őket. Hogy a lényegre térjek, napszítta, szél tépte, víz marta, kavics gyötörte, sós levegő edzette hősünk úgy belakott, mintha sosem evett volna, úgy vette – azon túl, hogy addigra eléggé kikodult –, le kell ennie az útiköltséget! Amibe az út került.

A kirándulás árában a hajókázáson túl egy ebéd is benne foglaltatott.

Amúgy szóba sem hoznánk, de az ital dettó.

A Földközi-tenger medencéjében mindennapos (káp-rázatos) borral kezdte a fedélzetmester: mielőtt nekiesne a vendégsereg a rablóhúsnak és zöldségtálnak s miegyébnek, kóstoljuk már meg!

Bátyus – már megint – (ezt is) úgy vette: jobb korán kezdeni, mint sehogy, s hogy le ne maradjon, s hogy minél többet hazá- (a hasába) mentsen abból a tökéletes színű, szagú

(mi több, illatú), sűrűségű fehérborból, éhgyomorra vedelni kezdett. Nem vederrel, mert vödröt nem adtak, csak pohárral a vederből.

Ne is mondjam.

Mielőtt az ebédre került volna a sor, bátyátok már nótára gyűjtött.

*Amott legel, amott legel, amott legel hat pár csikó magában...*

A tengeri csikók ugyan egy kukkot sem tudnak csonkacsanádi egykománk édesanyanyelvén, mégis fölkapták lóhal-fejük: no lám.

Hogy a mellékkörülményeket ne említsem, bátyus úgy bekapott, jobban sem lehetett volna. Le akarta enni meg inni a kirándulás árát (nem vitás, majd' tízezer forintja bánta), de bármennyire erőlködött, teljesen nem sikerült a terve. Mondhatni, ahogy az ilyen esetben történni szokott.

Csak hogy ennyire!

Még hogy előtte (megalapozni, étvágyat csinálni, borágyat készíteni), meg közben (hogy jobban csússzon, meglegyen az étel meg az ital közt a vegyi összhang, meg hát egyre jobban csúszik), majd a végén (hogy a tengerészeti kisvállalkozónak semmije se maradjon)!

Táncolni nem szokott, hát most beállt, maga is ropta – igaz, egyre inkább dülöngélve, mind gyakrabban a maga lábába akadva –, kurjongatni sem felejtett el, s mit ad Isten, úgy beszívott, hogy a szomszédasszony segítette ágyba (az irányította a hajóról leeső hadfit a szállóba).

– Mit gondolsz, mit ordítottam?

A hajón, midőn – viharsarki kalózipari haditengerészként – (már-már) el akarta téríteni a motoros bárkát.

– Tudom, mit vonyítottál! Amit akkor, amikor a katonaságtól leszereltél. Börtönből, hadbíróaságról jövet. Ne-hogy már.

– ...?

– *Ruszkik, haza!*

– Ezt kiáltottam?

– Kiáltottad? Zengett a város! Alig tudtalak lecsitítani. Amikor a rendőrséghez értünk, és te két „Ruszkik, haza” közt a kapitányság bádogcsatornáját kezdted rugdosni, hazahoztalak.

Miért ne, öcskös már akkor kétszer olyan erős volt, mint hősünk.

Megáll az ész.

Hősünk ekkor – nyolc évvel a rendszerváltogatás után, s túl az ötvenen – tudta meg, hogy hát valójában kőkemény ellenálló volt.

Ha ezt a barátai megtudják...

Maga nagyon is tisztában volt vele.

Így már érthető, miért óvakodott annyira (vagy harminc kádári esztendőn át) a beseggeléstől. Azon túl, hogy randa egy dolog!

Falt, mi belefért, ha asztalhoz hívták, ám az itallal csínján bánt! Csak hogy teljesen meg ne vesszen. Azzal is úgy igyekezett bánni, hogy valamicskét hazamentsen, de el nem ereszhette magát. Még kiderül, hogy érez.

Mennyire ellenére (családja ellenére) van a „kommunizmus” nevű agyalágyulás – tökéletlenség – (bűn).

Jól tudta, mire jut, ha a lovak közé csapja a gyeplőt.

Így már érthető.

Mert (azért) ennyire nem volt – számára – világos. A hazaáruló komcsigyerekek elégszer leszélsőjobboldalizzák ma is, merthogy (tudni való) aki tőlük jobbra esik, csakis az lehet (a szocdem, a nemzeti baloldali, a baloldali polgári radikális is, vagy a középutas, nemhogy az igazi jobboldali!).

Marhák.



1965-ben bálterem sarkában, kocsmá zugában, utcahosszat *Pasli damó*jozni...

Jobb volt nem megismételni.

Jobb lett (jó időre) abbahagyni.

A legközelebbi *Ruszki, damój!* akkor hagyta el emberünk száját, midőn valamely magyar–román baráti rendezvény keretében Lippán egy Maros-parti (amúgy újabban egész évben tök üres) szálló éttermében délután kettőtől éjfélig tartó, „fogadás”-nak nevezett lakomán vehetett részt. (Ekkor már 1994-et írtunk. Ennyi idő kellett hősünk fölszabadulásához. Hogy legalább ilyenkor kieresse a hangját.)

A szálló előtt kolduscapat igyekezett megszerezni a betéví falatra valót; a magyar vendégeket a vendéglátók úgy etették-itatták, hogy azok majdhogynem rosszul lettek.

Roszsul nem, de a nóta vége a közös (oláh–magyar), körtánc közbeni kuruc csujogató lett. Ne is mondjam.

– *Ruszkije, damój, pasli!*

Tokorodó.

Merthogy az oláh vendéglátók közt egy besszarábiai testvér is akadt, ki arról regélt, milyen csúnyán elbánnak, elbánnak (el fognak bánni) az oroszok a moldovai románokkal.

Hősünk úgy veszi: a testvérünk oláh, a sovén disznó ellenben román.

Na de erről – bővebben – később (legközelebb).

(Ha jut rá idő.)

– Mért ne lenne rá érkezésünk?!

Már megint kezdi; nem is ivott (eleget), mégis kötözködik. A legrosszabb fajta részeg (ember).

Másnap meg restelli.

A moldovai oláh emberrel együttérző, amúgy valóban egyre inkább borközi (borközepi, bormelléki, borban az igazság, borban az igaz) állapotba jutó testvérünk – öccsének a bátyja, anyjának a fia, fiának az atyja, öreganyjának az

unokája s a többi – mindössze közös oroszellenes érzelmeinket (a lakomán lakmározók 1989-ig többnyire rejtve maradt gondolatait) sűrítette egyetlen, mind az oláh(-román), mind a magyar (ungur) mulatozók számára érthető módon megfogalmazott rikkantásba.

Hármat találhatsz.

1965 után 1994, majd 1997.

– Öregszel, bátyám!

Vénülök...

Megáll az ész; így már érthető, miért óvakodott a szomszéd a túlzott ital fogyasztástól! A megboldogult kádári tizedek alatt.

– Jókor mondja...

A „*Pasli, tovaris!*”-t.

Honnan tudná, amit öcskös, hogy volt, mint esett a mi drágalátos huszadik századunk derekán Magyarhonban a muszkaverés.

– Szép volt, igaz sem volt.

Igaznak igaz, de sokra mentél vele.

Az oláh meg a magyar vegyes csapat a vodkázás-borozás-sörözés-cujkázás-konyakozás-borvízbeöntés csúcán e közös rikkantgatásban összelelkezett. A mindkettő által egyként utált megszálló kigúnyolása hozta össze (akkor) – néhány órácskára – a két nép fiait.

Ha (addigra) a moszkovitája túl volt is már árkonbokron.

– Ereszd el a hajamat!

Ez az.

Bizonyos (afféle) – mondhatni, mert így van: emberiség elleni büntetteket elkövető és pártoló – körökben azt terjesztik a haverról, hogy ha betintázik, szélsőséges nézeteket hirdet.

– Mit lehet itt tenni.

Igaz (s ezt a rémhírterjesztő, sötétben bujkáló gazemberek nem veszik észre), fél pint után már hasonlókat pedzeget. Ruzsik ide, jenkik oda.

Újabban (leginkább) a – remélt – kertszomszéd pincéjében.

## Öreg hóhér nem vén hóhér

*Ezért harminc perc jár!*

?

*A párt(bizottság) odaszólt a büntetés-végrehajtási intézet igazgatójának, intézkedjék, X. Y. elítelt 12 percig élhet...! (...vergődjék a kötélén.) A másikkal végezzen a főhadnagy elvtárs mielőbb...! (Lehetőleg fújtsa meg azonnal.) K. Z.-ra ráfér 19 perc... (Visszaszólt az ügyész elvtársnak.)*

*Hogy tudjuk magunkat műhez tartani.*

*(A kiképzők kiképzése még Katynban történt?)*

Kopott eleganciával (fáradt előkelőséggel) – proli-főelvtársiassággal – ül a vénember-kinézetű öreg, amúgy ránézésre kiderül, értelmiségi a Balaton-partról Budának vánszorgó III. évezred eleji, a puma haladási sebességére a világ minden kincséért sem hasonlító vánszorgással haladó pannon gyorsan. Őszül a szakálla, feje búbja kopasz, maradék haja alul lelóg az ingváll gallérjára. Fehér alsónadrágja kilóg a pantalló alól a cipőpertlijére. Színes, nem túl ízléses mellény a mellén, kissé csicsás (mondhatni, romásan korszerű, szinte már brazil) nyakkendő a nyakában. A fogason ellenben a régről ismert finom bőrkabát lóg bele a tél eleji vakvilágba.

Vénember a vonaton.

Nem olvas, nem, csak pislog bele a légbe az enyhén vérágas, vérekes – csipásnak nem mondható, de valamelyest könnyes – szemével. Átellenben véle nyilván az asszonya. Éppoly hallgatag. Magukba zártan, maguknak élven.

Kelenföld? Déli? Vagy már előbb, Budafok?

Ha megáll.

Hóhér? Hogy lett volna vérbíró (vagy vérügyész) – vérvédő – a sztalini/hruscsovi korban?! Rákossy, Kadar idején.

Honában nem, mert nekik hogy lenne honuk? Amikor az egész világ az.

Már hogy lenne!

Nyaráló! Szőlő! Pince. Mercedes. (Vagy, akkoriban, csak Lada 1500-as?)

Örsön? Nem is olyan nagy. Inkább szerény. Emeletes; nem tetőtér-beépítéses, már eleve ízléstelennek (igényteleneknek) – Kárpát-medencei Bauhaus-piszoknak – építtette a két véres kezével. A vérvédő? Vérülnök: Hóhér.

Odahaza – azaz Örsön – ez a ragadványneve. Miközben minden volt, csak sintér nem.

Sintér másképpen. Ugyanaz, máshogyan. Másfelől? Szó sincs róla.

Komoly, elmélyülésre kész tekintet. Tudós ember lehetett! Valaha. Ő írt szakkönyvet a vérbírók szakkollégiumának a vérbírászkodás szaktitkairól, vérfortélyairól, vérfogásairól. Deákoknak, jogtudor-jelölteknek.

Hány meg hány.

Valami miért van a nézésében?

Nehogy már az űzött vadé!

Inkább az űzött vadat űző űzőipari szakűzőé. (A nézésében.)

Álűzött valódi űző (komoly merevsége) – komolysága.

Pihent egyet!

Tó, Balaton!

„Magyar Tenger”! Ezek még mindig magyarkodnak!

Pedig tett eleget, hogy ne így legyen. Mindhiába. Szinte fölösleges volt az erőlködése. Bár ahogy szétnéz az országban a párás ablak homálya mögül.

„Hóhér”. Mert eljutott a füléhez a híre, hogy az örsiek így nevezték el, a háta mögött így hívják. Így meri említeni a somogyi tóparton fekvő üdülőfalu! Persze a háta mögött, szembe hogy mernék?! Azt adja az isten, tudom, megkeserülnék.

– Hamar túl lesz rajta – villant gúnyosan a szeme (épp fél évszázada) ítélete fölolvása után a halálra vált tizenkilenc éves, halálra ítélt ellenforradalmár nagylányra.

Ő kötélre gondolt, a pufajkások (miután valamennyien megerőszkolták) szitává lőtték.

Budapest? Ki ismeri. Budán a négyemeletes társasház adott lépcsőházának egyik emeletén megbúvó ki tudja, hány szobás lakosztály bérlőjét. (Még magában sem nevezi meg a helyet, hol él, mert titok, nehogy bárki megtudja, akit nem illet, akinek semmi köze hozzá! Azt meg pláne minek, hogy rég nem bérlő, tulajdonos.) Hogy hívhatná bárki a pest-budai zöldövezeti környéken, ha nem ismeri? Ki ismer ott bárkit? Szerencsére. Hogy ismerné a kétmillióból épp ezt az egyet.

Kutyavilág.

Még hogy Lajtántúl.

Ezt a Lajta-bánság dolgot különösen ne emlegesd neki, mert rögvest dühbe gurul. Kioszt – szerencsére már csak magában – tizenkét kötelet. Ilyenkor (már megint) gyilkolni tudna, gyilkolna.

Mert amúgy valójában lajtakiskeddi csávó volna!

Csak ezt a Lajtakiskeddet ne emlegesd, mert kitér a hitéből!

Gyilkolni egyébként is vidéken gyilkolt. És még az átkosban.

Neki – melleleg – nem volt az. Legföljebb ha azt veszi, hogy nem sikerült mindenkit elintéznie, akit szeretett volna.

Azért ne túlozzunk!

Valójában jó ember voltam – szokta mondogatni, ha magát kérdezi mindezekről. Más nem teheti meg. Még a neje

sem. A minap fölívta az egyik halálraítélte, hogy szeretne véle társalogni. Megtudná, miért ítélte – volna – halálra. Kötél általi halálra ítélte, de aztán életfogytiglanit kapott, hogy '56-ban abból is szabaduljon. Hogy egy életet végigrobotoljon a mosoni homokbányákban, az egyetemi végzettségére fittyet hányó kadari világban.

Nem és nem, hogy állt volna vele szóba! Egyáltalán honnan tudta meg a címét?! De ezt csak magától kérdezte, mert ahogy meghallotta elítélte dühtől reszkető hangját, abban a pillanatban letette a távrecsegőt. Még itt sem hagyják nyugton.

Átkos! – sóhajt. Átkos.

Kinek hogy.

– Én a kötelességemet teljesítettem! A jogrendet, a jogállamiságot képviseltem a jogtalansággal, bűnözéssel, nép- és államellenességgel szemben! Nincs állam, amely nem védi meg magát!

Ő csak tudja.

„Vérbíró”; jó, hogy nem „hóhér”.

Na, ezt inkább ne emlegessük.

Akasztó ember házában a.

Csak amit a törvény előírt! Attól fikarcnyit el nem tértem!

– „A Népköztársaság nevében!...”

Hányszor kezdte így az eredményhirdetést?

34: 3132?

Ki tudja, hány ítéletet hozott?! Darabig számolta, aztán (tán attól kezdve, hogy előre megmondták neki, a meccs kezdete előtt, hogy mi lesz az eredmény) abbahagyta a számolást. Számolatlan osztotta a kilót, mázsát, selyemzsinórt.

De szépen mondod!

Ő hogyne.

A kötél szó valahogy nehezen jön ki a száján. Mintha belészorulna.

34 esetben viszont végre is hajtották azt a halálos ítéletet, amelyet ő hozott.

Nem ő, az említett elítélte számolta össze a III. ezred elején rendelkezésünkre álló iratokból. Ennyi – végkifejletig jutó – halálos ítélet alatt áll ott a neve.

Lehet több, kevesebb semmiképp.

Jó, hogy nem 600!

Még jó.

34 halálos ítélet? Kötél, mely megfujtotta az elítéltet, golyó, mely általverte a bűnösnek mondottat – más tán nem volt. De hogy hány halálos ítéletet hozott...?

– Mi vagyok én, számtartó?

Nem, ő nem az (volt).

Nem ért rá összeszámolni. Számontartani különösen nem.

Hogy maradt volna ideje alkotómunkára?

Pártunk és kormányunk.

Az övök.

Ám a miénk...

Lajtán innen, Lajtán túl.

Kb. a sokszorosát ítélhette halálra.

– Volt, amikor én adtam be a kegyelmi kérvényt az Elnöki Tanácsnak!

A jó szíve.

– Volt, amikor kimondottan ellenemre volt az ítélet.

...Ítélete.

Most képzeld el, ha nem lett volna ellenére! Akkor mi van.

Mi, mi.

Ennyire emberséges igyekezett lenni!

– Kötél.

Az elítélt összeesik. A hamis tanú fölsóhajt. A kínzással vallomást kicsikaró „rendőrtiszt” arcán a vigyor: „Nem megmondtam?!”

Ha hallgatott volna rá. Beáll jelentésírói közé; kiszabadul, állást kap, írogat. „Aki erre nem képes...”

Életképtelen.

Ő maga írt kegyelmi kérvényt!

Nem maga, de maga helyett valakivel íratott.

– Igenis jó ember voltam!

Hóhéreként hogy a csudába ne. Mondhat mást? Mondhatna.

Ha nem ő lenne.

– Kikérem magamnak a gyanúsítgatást!

Rögtön törvény elé viszi. Úgy lecsukat, hogy belégebedsz.

Sérted a személyiségi jogait. Miegyéb.

A gyilkos személyiségi jogai. A miénk haver, a megfélemlítetteké kutyapicsa?

Ne káromkodj.

Igazad van.

Már-már elesett vénség ül a vasúti kupéban. Vén szerencsétlen. Szegény süket.

Szemben – mondjuk így: a 2-es üléssel átellenben (srévizavé), a túloldalon a 3-ason. Ő az ablaknál, párja a vasúti kocsi közepén lévő járóka szélén.

Jó, hogy nem „sétáló”.

Az tenné be a kaput.

Ilyet neki ne emlegess! Célzásnak veszi. Mélyen sérti. Becsületébe gázol. Sárba tiporja önbecsét.

Ha kendnek becsülete van, nekünk micsodánk?

Hagyjuk.

Asszonykája – éppolyan vén lehet, pár évvel fiatalabb kiadásban – láthatóan nem sokat ért az egészszből. Rá se ránt. Keresztretjvényt fejt. Neki tiszta a lelkiismerete. Nem ő gyilkoltatott. Ő csak a hasznát húzta.

„34”. Hogy tudja! Számontartja!?

Mit ugrál? Nem volt elég?

Élete párja? Úgy fejt a rejtvényt, mintha kötne.

– Nem való modern nő kezébe horgolótű! – szolt rá a Hóhér oldalbordájára az Akadémia (nem a Tudós Társaság, hanem az Akadémia) jogtudósként akadémikusa a vér ez, vér az társaságban a minapában.

Mitől úgy megrettent, hogy örökre kiejtette a kezéből a kötőtűt.

– Rám nem gondolsz?

Rá, az ő (i)gazságügyi pályája menetére dr., akkor már rég Dr. Mert akkorra akadémiai tudós nagydoktori értekezést írt a „szocialista törvényesség” (nevű hivatásos törvényszegés) mibenlétéről, hogy annak legfőbb öre, a Honi Tv.-telenség fő-fő védelmezője, a valóban kötéllel működő 1. számú ítélet-végrehajtó majdnem elvétett egy mozdulatot utolsó akasztásai egyike közben a bitófánál.

Felesége elmerül a vasúti homályban. Amott már a Velencei-tó, jön Budaörs.

Örs itt, Örs ott. Csak nem az országos magyarkodás nevezte el ezeket a helyeket mind Örsnek? Jól nézünk ki.

Mert Hóhérné – vérbíráné – is így forgatja magában a szókincsét.

Így áll – ebbe – neki össze.

Nem ő tehet róla; a kor, lányok, a kór.

Ők Felörsön, Fonyód után balra föl az első keresztől jobbra a domboldalon.

Hóhér a nyelvével a foga közét igazítja. Csettinteni nem csettint, nyalintani nem nyalint, de meg kell adni: párocskájja megint kitett magáért! Jó a főztje.

Azért vette el?

Honnan tudta volna egyetemistaként (ne áruljuk el, ne járassuk le: népi kollegistaként) (ami nem volt akármilyen horthysta tiszt fiaként), mire képes ez a nála 5 évvel fiatalabb leányka?

Később a gyorsírója-gépíronője. Akkor kapta el. (Két halálos ítélet közti fáradt szünetben?) (Valami frissítőre neki is szüksége lehetett.) (Ebbe, kivételesen, a Párt sem szólt bele.) (Sőt.) (Persze ki tudja.) (Más szerint az állambiztonság küldte a párt leánykáját a törvényszék azon helyiségébe segédszemélyzetnek.) (Fátylat rá.) (Jobb nem bolygatni.) (Jobb, nem inkább bal?)

Mert hogy valójában még nem lett volna szabad hozzányúlnia, ugyanis gyereklányként tette magáévá. Majd ő beszélt rá, hogy vegye komolyan a mozgalmat.

Az osztályharc hevülete? Az ifjú nemzetközi forradalmár gátat (törvényt) nem ismerő lelkesedése? Ki tudja, mi.

Persze, hogy tudjuk!

Azóta sem nyúlt máshoz.

Leszámítva.

Ha a 34 ártatlanul kivégzett...

Nem ártatlan! Gyilkos, rabló, hazaáruló, államellenes összeesküvő...

...kivégzett ember nyakát nem említjük.

Mert valahogy úgy alakult.

– Én csak köztörvényes bűnözőket ítélttem el!

Ő igen, ellenben mi.

Neki köztörvényes mindenki, akire rá lehet fogni.

Persze hogy köztörvényes volt Csonka-Moson vármegye – az ő idejében: vármegye – nemzeti forradalmi bizottságnak elnöke. Hogy a tagokról ne beszéljünk. Mi lett volna.

– Lopott!

Azért halál!

Csak mellékesen, hogy lejáráthassák. Meg hogy súlyosbító körülmény. Mindannyiunkéhoz, a magyar államéhoz, a magyar nép vagonához nyúlt!

Amikor új öltözet ruha kiutalására adott utasítást a fertőhegyi gyermekmenhely ruszlik által merő véletlenségből szétlőtt ruhatárának pótlására.

Rablók és gyilkosok voltak valamennyien! Hogyne ítélte volna őket halálra a nép ítélőszéke?!

Valamikor ilyen szépen tudott beszélni.

Kár, hogy most sem adta alább.

Ahogy nincs senki, aki befogná.

Kirekesztesz, koma, kirekesztesz! Nincs hozzá jogod.

Még a végén ő üti meg a bokáját.

Na, ezt inkább hagyjuk.

Kínos pontossággal megkötött nyakravaló. Pár szál haja égnék mered; le kellett volna csípni.

„A Népköztársaság megdöntésére irányuló fegyveres összeesküvés szervezése stb. miatt...” Mi járt volna.

Mellette – igen fiatalosan – hátizsák.

– Na, mi van, művészkém? – intette meg, köszöntésképp a nyaralóhelyi Fogas Tsárdában az ismert színművészt, akit Abban A Városban ismert meg Abban Az Időben.

– Semmi, bírókám – szólt vissza, a fél századdal korábban azért valamivel visszafogottabban, a megszólt teátrista.

Amihez a 2000-es években kimondottan bátorság kellett újfent.

Hol a 34-ből 4-et saját kezűleg intézett el.

Sorsszerű volt!

Mért épp ezt a 4-et?

A maradék 30 sem akármí.

Ám ezek.

A forradalmi bizottság elnöke.

Két ifjú forradalmár.

Előtte, Rákossy alatt az a középkorú paraszt.

– Nem is végezték ki, öngyilkos lett!

Kivégezték – állt a jelentésben, amelyet az orvos is aláírt, meddig tartott a kötélén lógó parasztember kínszenvedése. Pedig hát: valójában megállt a szíve a 21. alakasztáskor. Mi-

## Magángyűjtő, kinézettel

dőn már bejelentette a röhögésbe is belefáradó kivégzőosztagparancsnok, hogy:

– Nem is...

Nem és nem!

Ez sem volt kivégzés. Csak kicsikét játszottak velük.

Megfélemlítendő.

– Én csak az igazságot szolgáltam!

„I” nélkül.

– Az igazságszolgáltatás fogaskereke voltam!

(– I.)

A gazdaságot illetően: minden a legnagyobb rendben.

Ha ő, akkor mi. Akik fölött ítél és ítélni fog elevenen és holtan.

Szeme vérekes. Vérágas.

Rendes emberé is lehet ilyen!

De nem ennek.

Keze fehér. Úri kéz. (Az álproli világból.) Pedig épp most takarta be a rózsatövet meg a szőlőtőkét a saját kapójával.

Apjától örökölte.

Szegény, ha tudta volna!

Se lett volna másképpen.

Cipőfűzőt köt.

Ő csak.

Mi.

Fertő.

Mosonmindszent.

A finom bőrkabát szinte egymaga idézi a régi szép időköt.

– Mi?! – kérdi volt menyasszonyától.

Mi, mi.

Való(já)ban.

A gazdaságot illetően: minden a legnagyobb rendben.

A névtannak csak szolid művelője, ám mindenesetre a nyári tanszabadság első heteiben nekilát kis faluja helyneveinek az összegyűjtéséhez. Szedegeti évek óta, mióta itt él, de most valaki fölbiztatta: szedd és vidd! A tiéd. Azaz a magyar nemzeté. Nyelvünk egy-egy máshol nem, vagy másképp ismert kincse rejtekezhet a helybéli népnyelvben, népi névadásnak, ne adj’ isten szófejtésnek köszönhetően... Mi több, ha végre megint lesz pénze az államnak arra, hogy támogassa e munkák közreadását, kötetben is megjelentetheted! Most még nem, mert az állam azzal van elfoglalva, hogy a tömérédek tartozást csökkentse, s olybá veszik az urak – nemkülönben az elvtársak (urat játszó elvtársak, elvtársnak mutatkozó urak sat.) –, hogy ehhez biza össze kell húzni különösképpen a művelődés gatyamadzagját. Hogy majd ha megtermeljük a művelődésre, műveltségre, művelődési értékeink megmentéséhez szükségeseket, arra fogják fordítani! Addig egy kani vasat se. Nem és sehogy, majd. Ha már semmi sem marad nemzetünk szellemi értékeiből.

A Kis-Hany nevű igen jeles tavunknál a kétezres falucska télen a téli álmát aludván marad kétezer lelkes, ám tavasszal és ősszel a nyaralótulajdonosok ideköltöztével kétszer ekkorára duzzadunk, nyáron pedig, különösképp egy-egy forróbb napon tízezren is lubickolhatnak (jól mondd, fürdenek) a volt fővenyfordóból lett bics – előbb strand, majd plázs, ma már egyszerűen csak bics nevű tófürdők – vizében. Ekkor, Szent Iván napja előtt és táján áll neki befejezni az évtizedes gyűjtést: végigveszi az utcákat, azokban a jeles fákat, kutakat, kereszteteket, üzleteket, miegyéb helyeket, néven nevezhető akármicsodákat nem. Jár, kel;

szemét óvja, napszemüveggel takarja el mind a két szemét, a fejére fagyaltoshoz illő fehér kalpagot kerít, jól a szemére húzza, hogy valóban mentesüljön a túlzó napsugárártalmaktól. Kezében jegyzetfüzet meg toll, időnként sebesen írogatni kezd.

– Mit firkál ott az a koma? – méregeti gyanakodva az áruszállító teherkocsiról a rendelését lepakoló zöldség-gyümölcs árus a kiskereskedése előtt valamivel őket épp szemügyre vevő (valójában valósággal a cégecske becsületes nevét firtató) pasast.

Hogy már fusson is át a következő üzletbe riasztani, valaki itt ki tudja micsodát irkál mirólunk. Azaz örülök a Kr. utáni harmadik ezred első tizedében a magyar légtérben. Ott épp kerékpárgumit cserélnek, a műveletet fölgyorsítva már-már attól kell tartaniuk, hogy megint durrdefekt lesz a nóta vége.

– A kk... – fojtja magába a jókedvét az adóellenőrzéstől ments Isten kényszervállalkozó üzletember.

Haladunk tovább, jegyzetelünk sebesen. Lépünk gyorsabban tovább, mint kellene. Mit lehet itten tenni.

Az 1970-es években épült, mára kétharmad részt kiürült üzletház belső udvarán új, alig használt és sokat forgatott könyveket kínálna, ha lenne kinek, egy borostás, szintúgy kényszervállalkozó vigéc.

– Mit ír? Ellenőr? – siet oda első, majd második meglepődésén már túl lévő magános helynévgyűjtő (gyanútlanlanságából ébredező) tanarunkhoz a könyves ember.

Á, dehog, csak kíváncsi vagyok – s vitán felül, forgatni kezdi a ponyva kirakatát.

– Ezt vigye, fél áron adom – tesz elé valamit, de látható, közben másra gondol, például hogy otthon feledte-e a számlatömbjét, vagy már tavaly sem volt neki; persze eddig is egy furt kibeszélte magát a legrázósabb esetben is.

Köszöni, nem, válaszolja, csak csodákszik, hogy mennyi az üres üzlet.

– Ja, ezt írja? Itt valóban üres a kilencven százalék! Tönkrementünk.

90 nem, de 60, 65 biztos.

Neve annak is van, amely már kiürült, amelyet újra bérbé adnának, amelynek az egykori létét már csak a bolt üvegfa, hátsó betonja, nemkülönben üres álmennyezete igazolja. Már annak, amelyet legalább ennyi megőrzött – a névtannak köszönhetően – a halhatatlanságnak. Amelyről még az egykori nevezet – és beosztás – is lekopott (avagy lekapartatott), annak annyi.

Összeírja, ami beróható jegyzetébe a meghatározott végre, s már ki is szédül az üzletház előtti terecskére. A nagyobb részben üres kocsiállókis darabja alkalmi – helypénzbeszedőt nem látó – régiségvásárnak rendeztetett be. Öreg findza, márványasztal, már-már ókori pénzgyűjtemény, az oroszokat a spájzban elsőként meglátó stélázi, kivert fém mint fém dombormű, miegyéb finomságok kínálják maguk helynévgyűjtőknek is, ám a híre itt is megelőzte.

– Tudod, mit szoktam csinálni az ellenőrökkel?! Levágom a töküket – nyugtatja a háta mögött nem épp kedélyeskedő hangulatban lévő zugkereskedő-társait a megtermett nyugdíjas ipse.

Tanárkánk ellép előttük. Azok csak fújják a magukét.

Bent az előbb az üzletház félig zárt udvarán egyik a másikat ezzel bátorította:

– Ezért ment tönkre ez az ország! – és belökte a szarban és húgyban úszó közbudi nyitva hagyott ajtaját, merthogy nem mert ráülni, mehet haza, vagy a legközelebbi kert végibe. Ezért, ezért. Azért.

A falu másik végének vége az irányt ír tovább, jegyzettel. Fű (melyen akár Petőfi is heverészhetett), fa (amelyet a



hagyomány Rákóczinak adományoz), bokor (hova Rákosi is benézett) satöbbi.

– Ezt a satöbbit kérem részletezni!

Névtani magángyűjtőnk a többé-kevésbé üres utcákon sem érzi magát biztonságban.

Itt meg a véletlen elé bukkanó utcabeli azért nézi adó-ellenőrnek, mert ő is feketén szokott lakást kiadni, a fia pedig az egész házat bérbe adta, maga családotul hozzá költözött. Az hiányzik nekik, nem az üvegestót-szerű hanyatt esés, ez a piszok elúzná tőle az unokáit, legalább újra éjjel-nappal együtt van velük... Meg valami pénzhez jut a munkanélküli fia. Épp ideje.

Ez meg itt.

– Fiam, te is jókor mész helynevet gyűjteni! – kapja meg asszonykájától. – Nincs jobb dolgod? Inkább magánórát adnál.

Nyáron! Egész évben a robot, és még ilyenkor sem tehet azt, amit akar. Amihez kedve van. Lenne.

Volt.

Összecsukja a jegyzeteit.

– Azt hiszik, hogy újságíró vagy!

Még rosszabb.

Másnap mit nem lát a helybéli lapban? Megkezdte az adóhivatal a nyári vendégforgalmi idényben szokásos ellenőrzéseit. Hol, hol nem: szállodáink, magán szálláshelyeink, boltjaink, fürdőink, piacaink, vidám- és kirakóvásáraink táján.

Holnap el sem indul. Egyelőre befejezte.

Fördeni azért eljárt a községi fővenyfordóba. Késő délután, amikor már elviselhető a nap. Az északbájnai nem kivágatták az öreg, jó nagy árnyékot adó fákat? Valami „kertépítész” találta ki, hogy ki velük! Az egyik tájidegen, a másik elveszi a napot a söröző (csapolás helyett inkább napozni szerető tulajdonosa) elől, a harmadik – merthogy nyárfá a sze-

rencsétlen, épp százkét éves – vattájával beborít (tavasszal, nem ilyenkor) mindent, a negyedik meg egyébként is! Vagy csak mert valaki így járt jól? Jó pénzért eladta a legközelebbi zölderdőműnek a fölaprított fát?

– Most helynevet gyűjtesz vagy politizálsz?

Mert ki tudja, ki járt jobban. Mi nem, de ők igen.

– Mi az, hogy „mi”? „Ti”. Mít akarsz ezzel mondani?

– szolt rá városházi ismerőse.

Egykor az állampártot erősítette, most a másik oldalon erősíti a pártállamot. Meg a zsebét.

– „Zsebét”? Hogy érted? Tán lyukadjon ki?

Arról szó nincsen.

Még hogy az ő zsebe.

Pár hét múlva kora este indul útnak. Tán nem lesz olyan föltűnő. A fővenyfordó kapuja tárva-nyitva, boldog-boldogtalan ingyen mehet ki, be, a kisvendéglő, a söröző, a borozó, a lángossütő, a kürtőskalácsos, a divatcikkárus, a pizzás, a halsütőde még nyitva, de vendég már alig. A kereskedők is szedelődzködnek. Tanárunk meg nem előttük írogat összevissza ki tudja, micsodát? Mert az egyiknél azt kezdik neki mesélni, honnan a büfé neve, ki volt az a bombázó, akire emlékeztet...

Hamar meglelte a helybéli vagyonőrök főnöke. A járási székhelyről jár ki dolgozni, nem idevaló, ha bennszülött lenne, persze hogy ismerné a tanár bácsit, de így?

– Azért a múlt héten jobb volt az idő, nem? – áll tanárkánk mellé, bátorítva mindannak a folytatására, amibe fogott.

Igen, a csuda vigye el, napok óta nem tud úszni egyet.

– A bátrabbak ma is bementek! Ott egy német nő úszkál – mutatja.

Az be. Magángyűjtőnk azzal hívta föl magára a főbakter figyelmét, hogy körbejárta az egyik már bezárt talpon-

állót, hátha ráakad a becsületes nevére. Nem és nem, sehol semmi. Nevetlen, névtelen; ahogy tetszik. Majdnem mint az ugcocsi Gyakfalva? És akit megkérdez, az sem tud róla semmi névlegeset.

Továbbmegy, de az ifjú, berezelt vagyonőr – aki amúgy az éjszakai nyugalmit szeretné biztosítani, s most ez az ember itt kavart a jegyzetelésével – nem nyugszik, követi. Majd, ha nehezen is, de csak lekopik.

Hősünk már túl a fővenyfordó kerítésén, arról méregeti az üzleteket.

– Mit kell idegeskedni – nyugtatja a főnökét egy másik, szintúgy ifjú vagyonőr.

– Éjszaka...

Nappal. Bármikor. Este különösképpen.

Szeretne nyugodtan aludni.

Lehet, hogy ez az első itteni éjszakája. Felelős az egész fővenyfordóért, a csapatával, akik őrzik a legkülönfélébb kerítésen belüli vagyontárgyakat.

– Láttad, jegyzetelt!

Legutóbb a Dráva-parton került magángyűjtők bajba, még tanárképzős korában. Nem ott kerékpározott – egymaga – a határfolyó mellett? Nyáron, ingujjban. A határőr meg majd széttépte, merthogy biztos Titóhoz kívánczok. Kívánczokozott a rosseb, csak egy kis tiszta levegő.

Az, akkor. Ma.

Jól nézünk ki!

Mi igen.

Még hogy kinézünk, de benézünk...

Hogy lesz ebből tudományos munka.

Pofon hamarabb.

– Neked sincs jobb dolgod... – intené az asszonya.

„Kisdoktori”; hol van az már. Amikor utánamehetett volna, sem tette. Késő bánat. De legalább ez összejön.

Tanárunknak nincs nyugta. Nem helynevet gyűjt, csak nem szeret a szép zöld gyöpon bakancsban járkalni. A százmillióért nyugati támogatással fölújított fordóhely gyöposítése oly módon zajlott, hogy a valaha apadásnak nevezett korábbi vizes, nádas, ingoványos részt leöntötték építési törmelékkel, azt füvesítették, ám ott füvet nem, csak tégladarabot terem az áldott anyaföld – az Apadás vajh helynév-é, avagy mégsem? Helynévnek helynév, de tulajdonnév vagy köznév...? Köszó.

Bele ne örülj.

Bele ne láss a kártyáikba.

Mondom, a gyöposítés előtt a terv – és állítólag az elszámolás – szerint első osztályú termőföld helyett egy lebontott épület helyén maradt sített hordták kocsisor-szám a föl-magasítandó fordóhelyre, hogy a nyitásra azon kiviruljon a szűzgyöpon. Virulni virult, ahol a fél téglá, csorba cserépmaradvány, bádogeresz apraja engedte. A vendégforgalmi – a polgármester nem engedi, hogy idegennek nevezzük a vendéget, ezért a faluban kötelező az idegenek vendégnek való szolítása, mi több, nevezése –, mondom, az idegenforgalmi idénykezdet előtt a fél falut közmunkára rendelték, hogy megtisztítsák legalább a zúzalék javától.

– Egy szalonnasütőhelyre, grillezőre futotta az itt összeszedett kövekből – emlegeti emlékezetes kőgyűjtő tevékenységét a limlomszedésre kirendelt hivatalos személyek egyike, aki azóta azon a csinos kő tűzhelyen forgatja a kerti fogadásain az azt követően bekapni való húsokat.

A műszaki ellenőr, aki átveszi, hogy merne szembe szállni a helyi vállalkozókkal? Szinte mint a maffia. Jobb bal? Ugyan. Secko (de) jedno. Ökörnek ne nézd a hivatal emberét.

Ökör? Madár!

Jut is, marad is.

Nekik.

– Hogy mondtad, helynév?

Ami sok, az pláne. Tanárunk kezd kiakadni. Nem okítani kezdi a helybéli vállalkozók egyike? Tán épp ő lopta el a földet a fürdőből.

Ezeket leleplezni.

Néven nevezni.

„Helynév”.

Az, az.

Földrajzi név!

Az igen.

Még a nyár javán voltunk, amikor magánszorgalmú helynévtani kutatónk félig részeg nyaralókba botlott a Kis-Hany nyirkos partján. Megjegyzésükből:

– Ott a főmérnök!

...elsőnek az derült ki, hogy vele egy nyelven beszélnek.

Amúgy nem biztos.

– Bruhaha, főmérnök!

Mert akkor már a térképre rajzolásnál, a hely vázlatos jelölésénél tartott. Minek nem nézték őlkelmét...

Még mindig jobb, ha a Kis-Hany partján a jó gyöpös pályát, a nemkülönben pázsitos tóparti és árnyas sátortábort, a horgászapokkal teleültetett Nádas-közét sokemeletes egyenépületekkel telerakni szándékozó vadnyugati (-vadkeleti?) világvállalkozó(-csoport) emberének veszik, mint hogy az adóhatóság ellenőrének.

Honnan tudnák, hogy inkább ellenőr, mint főmérnök?

Mit ad Isten, tanár bácsitok kora ősszel – hogy tán ekkor már nem kavarja föl az állóvizet, az adóellenőrzés dandárja lezajlott, s túl van a tanévkezdés izgalmain – csak folytatta magángyűjteményének gyarapítását. Még ezt meg azt az utcát (ilyen szemmel) nem látta! A szabadstrandot, a volt szakszervezeti üdülők fertályát a falu nyugati végében... Írja

össze, amit csak bír. Rogyásig. Tele újabb füzet névvel, névfejtéssel, névtörténettel. Kész regény!

Ilyen alapon akár regényíró is lehettem volna – állítja egy adott pillanatban. Amikor épp abban is kételkedik, hogy nyelvészetinek mondható munkájára bárkinek szüksége lehet. Regényre, talán. Névregegyre.

Ne bomolj.

Akkor még ott azt a.

Igen: a székhelyi vasüzem vasasainak szakszervezeti üdülője. Volt. Már rég itt tanított, amikor azok még idejártak pihenni. Nyaralni. Üdülni. S a többi.

Na, ezt felejtsd el. „Kéknefelejcs utca 23.” „...Vasas szakszervezet üdülője.” Ott a székhely neve. A derékszéké, szokta volt emlegetni az apósa, aki székely ember. Majd a rendszerváltozás követően szállodává lépett elő, nyilván mert valaki megvette. Hogy mennyiért, ki tudja. Nyilván nem fizetett rá. Megvette, az övé, punktum. Hotel Eldorádó lett a neve. Írd le gyorsan. Tudja fejből, de írjuk csak le. „Hotel Eldorado”. Azért is „Eldorádó Szállodá”-t ró a papírra. Nem hagyja magát becsapni. Kezd elege lenni egy-két dologból. Gondolhatod. A tanodájában is nem leépíteni kezdenek? Még őt is lapátra teszik. Na, várjanak csak. Írd: most épp semmi sincs kiírva a vállalati üdülőből lett szállodára. Nocsak. Vendég sehol. A nyáron erre járt, akkor sem látott itt mozgást. A név eltűnését észre sem vette.

Úszik egyet. Így kora ősszel sem akármilyen a Tó. Az ég fölöttünk. A seregélyhad, ahogy elröpül a parti vizek fölött, és már huss, le is csapott az első még szüreteletlen szőlőre. A fecskék utója kóstolgatja a végtelent, bírja-e ama messze Délig? Ha jól látja, a háromemeletes, egész nyáron üres volt vasas szakszervezeti üdülő lapos tetején: helikopter.

Helikopter minálunk? Mintha játszószer lenne, nemrég a kisfiad hasonlóval ügyeskedett, föl is röpült a csillárra, hogy összetörje. Helikopter...

Ússz tovább.

Beírja vagy sem a helynévtárába? Mert ezzel elárulod, hogy nem akar ki vete meg, költözött a volt szakszervezeti nyaralóba. A tíz leggazdagabb magyar egyikéé lehet. Halott már róla. Valamit. Valami csak kiszivárgott. De hogy ennyire.

Ezért volt üres egész nyáron. Mert ő járt le ide pihegni egyet.

Volt esze; nem Siófokra, nem Budára, nem az Arany Bika mellé, nem a Kilenclyükú Hídhöz költözik arra az évi pár hétre, ami szabad a Kanári-szigeteken és hasonló távoli helyeken eltöltött időn felül. Csak ide hozzájuk, e kicsi tóparti faluba. Ahol senki sem ismeri, rá nem bukkannak, kérdezősködni hogy mernének... Ahova nyugodtan hozhatja a vendégeit. Gyönyörű, csöndes napnyugati fertályunkra.

Most akkor mi a neve ennek a háznak? „Milliárdostanya”... Elnevezed.

Még hogy adóellenőrnek néznek!

Annyival nem úszod meg.

– Ússz, a nemjóját!

Ha tudsz.

Pár nap múltán megint arra jár, mit nem lát? A helikopter továbbra is ugyanott tanyázik. A ház megéledt, tele vendéggel. „Vendéggel”? Napokkal később megint.

Hogy a csudába ne! Majd bolond lesz fizetni a magántulajdonban lévő volt szakszervezeti üdülőből lett szállodát kézbe vevő milliárdos! A társalgót, a játéktermet, meg még az egy-két közös helyiséget átalakíttatta, úgyhogy a továbbiakban itt képezteti ki a több ezer alkalmazottat vezető pár száz „igazgató”-ját arra, hogyan, miként. Külön költség így hogy lenne a saját maga kiszolgálása?

– Nem ő alakított szektát? – itt taníttatja be őket a „hitelvek”-re.

Ami szerinte valamikor így hangzott: Gyere bácsihoz!

Vigyázz, mert lepuffantanak.

– Nem kéne abbahagynod ezt a teljesen fölösleges kutakodást? – firtatja édes párja a magángyűjtésébe belelendülő tanár bácsit. – Inkább vállalnál pár különórával többet. Mi vagy te, Nemzeti Nyomozó Iroda?

Az tenné be a kaput, nem a helynévgyűjtés. Hanyon inét, Hanyon túl.

## Tocai az Isonzótól

*Friuli tartománybéli tokaji.*

Hogy ihatol *talján tokajit*, álmodban nem remélted! Mire a Tályamente-Szentmihály városához tartozó Bibióne üdülőtelep kikötőbéli Kászonyi-vendéglője meglep véle.

Rák, kagyló, tintahal, polip, szardínia, homár.

Tán Hemingway is nyalogatta a San Michele al Tagliamento szélét megülő Ivancsics-kastély hölgyeinek vendégeként, néhanap *A folyón át a fák közé* pillantgató haditudósító-regényszerzőként az első nagy háború alatti években. Ő üdült, mi – Kurtucz Gergő bácsi, öregapád, utász-hidász (építette és robbantotta őket), Kis Sarusi Misa, öreganyádék egy szem fiútestvére, elhunyt tizennyolc éves „önkéntes”-ként vagy ezen, vagy a Pripet-mocsári fronton, meg Farkas Feri bácsi, anyai öregapád, huszár a magyar huszároknál – szenvedtünk, való, vérünket ontottuk. Önkéntes volt Hem is; micsoda különbség! Ő kíváncsiságból, pénzért, dicsőségért, a képzelt demokráciáért, valóban önszántából. Mi: halni kényszerítve, halált osztani idevezényelve. Ő kastélyba húzódva szidja újvilági lapjában a német, osztrák–magyar háborús uszítókat, mi tetves futóárokban jól éreztük (inkább utóbb, mint előbb), kik az igazi bűnösök.

Hem, meg Kissarusi. (Amúgy majdnem egyívásúak.) (Csak éppen.) (Ki a világhatalommá kepeszkedők, ki a kifosztandók képviselőiben.) (Nem egészen; majdnem.) (Valamikor észrevette, hogy a másik túlzásba esik: odaáll Kasztróék mellé.) (Emezek is átestek a ló túloldalára: ahogy tehettek, kifosztották az első úrnak gondolt nem parasztot.) Kinek hon, kinek kaland. Kit idehurcolnak, ki kirándul az arcvonal mögé.

Amarra már a Piáve, emitt, emerre az Isonzó.

*Tocai, de Isonzo.*

Friulano.

Állt egymással szemközt, nézett farkasszemet magyar, talján, olasz, ungherese. Lőj a másikra! Tépd ki a szívét. Fujsd az Isonzóba, Tályamentóba, Piávéba. Amibe. Fujsd Doberdó-Karzó porába. Harapd át a torkát.

„*Ha főmögök a doberdói Nagy högyre,*

*Főtekintők a csillagos nagy égre.*

*Csillagos ég, mēre van a magyar hazám,*

*Mēre sirat engöm az édosányám.”*

Ölni, mikor szeretni lenne kedvük.

Kedve magyar honvédnek, talján bakának. (Hem-módra?) (Neki szabad, nekünk nem.)

Uszítani őket egymásnak.

Hasburgi oldalon: *tokaji bor* helyett *csigert*, kisüstinek becézett *törkölyt*. Amannak: *grappa* nevezetű ugyanazt – *szőlőpálinkát* (magyarán: *törkölyt*).

Élvezték az urak, élezték. Töltötték a kincses zsákok. A markukba röhögtek. Emezek? A mieink (taljánja, magyarja, olája, tótja, osztrákja, svábjja, ki bánja!)? Kisebb gondjuk nagyobb volna.

– Öld a másikat!

Az ellent.

Ahelyett, hogy.

– *Grappa!*

– *Pájinka.*

Kéne a *tokaji*, kéne?!

*Tocai*, ha bánja.

Most tiltották be (a brüsszeliek a taljánoknak a *tokaji* bornév használatát, a *tokaji* fajtára utalást), mire nem ezt tesz eléd? Hogy a kedvedben járjanak a vendéglátók.

Magyari fiúk, magyari leányok (hunn urak, hun nem, hunn menyecskék, meg egyebek) húzzák a szájuk, nem tesszik az efféle *áltokaji!* *Tokajinak* alig *tokaji* (csak *isonzói, friul-jánó furmintocska*), ám innivalónak megteszi!

Hemingway szerelme volt az egyik Ivancsics lány!

...Ivancsicsné.

Valamelyik (állítják a jó szentmihályiak).

– *Tokajit!*

TOCAI.

Folyón át.

Amarról az osztrák–magyar had, emerről a partról.

Mindkét háborúban szétlőtték Tályamenteszentmihályt. Ivancsicsék palotáját végül is a második verekedésben döntötték porba: amarról a német, emerről az angolszász bomba. Kapott épp eleget.

Hemingway rághatta a körmét!

Ő igen.

Az enyéim.

– Még egy kupával!

Hemnek: idegeit nyugtatni. Enyéimnek: mielőtt tűzbe kergetik őket.

A biztos halálba.

A, folyón, át, a, fák, közé – előbb, utóbb.

VIGNADOR – TOCAI – FRIULI ISONZO – 2003 – TOCAI FRIULANO.

Amott már a Szerenisszina Szinyóra. Asszonyunk Szűz Márja.

A velencei Szent Márk téri Hungária kávéházzal átellenben a Florianban Hemingway teázik (rummal). Früstök a Florianban a babájával. Valahogy oltani kell a szomját! A mieink? Futóárok havában álmodnak valami szebbet, némileg jobbat.

Mieink: talján és magyar fiúk.

Hogy a leányokról – menyecskékről – szót se ejtsünk.

– Az Asszonyoság nevében!

Hogyne tudott volna megegyezni Velence meg a magyarok Boldog Anyja!

Hát még ha.

*Tocai.*

Arcvonalban, kávéház-ablakból: ugyanaz a veréb, gerle, sirály, szarka. Mint az otthoni.

Ezért a tudásért nem éri meg.

Hemnek ha.

Nektek.

– Hallod, azt mondja a talján, olasz különlegesség a polenta! Pedig csak: puliszka.

Kenyér helyett kukoricamálé.

E tudás nélkül is megett volna.

Hogy ezért idáig űzze az Állam.

...helyett az örök hatalom. Örök elnyomás. Örök pénzisten.

Szűzanyánk, ne hagyj el.

Mamma, mija.

...Ha egyszer „őket” lehetne... hazavágni.

– Sokat ittál.

Nem eleget.

Mi bajunk lehetett nekünk egymással?

Bármit hazudtak Ivancsicsék – olasz biztonságban, talján hátországban – Hemingwaynek. Hogy egyszer csak az ágyú a kertek alatt szólaljon meg.

A túlpartról.

(A Tótországhoz kapcsolt Észak-Tokaj pár hegyaljai magyar falujának a bora inkább *tokaji*... Megkóstoltad a Nagyságos Fejedelem szülőfalujában!)

– *Tocai* nélkül mit ér az élet – vélhette Hemingway Ivancsics(né)-vendég korában.

Ezért nem lett a bor (a magyar bor) – pláne a *tokaji* – barátja?

Még szerencse, hogy nem Borsi várában tanyázott.

(A határ persze így is, úgy is... a nyakunkba tétetett, torunkra tekertetett.)

Tokaj, Tocal. Tagliamento-Szentmihály.

(Borsi vára jobban megmaradt...)

(*Tokaji*...)

Mindenesetre az *isonzói tokaji* ízletesebb, mint Tokaj város némely pincéjének *áltokaji műbora*. Hogy nyomába se érjen az igazi tokaji gazdák borának!

Erre mondja Figula: nálunk hiányzik a közép bora...

Öregapadék biztos nem nyúltak a csigabigáért! Falták, ha volt, a komiszt, konzervát, legelték a füvet, harapták az anyaföldet, más szülőföldje sarát, kövét. Visszaálmodhatták az otthon ízeit – az Alföld csigabigamentes ízét –, jó szagát (hagyma, szalonna, kolbász, paprikáshús, töltött káposzta jó szagát), nő jó fogását. Minek mindene jó... Mi nem csigabiga.

Bor? Víz...

Lehetett (volna) mibe harapni. Vér-Isonzóból, Vér-Tagliamento-ból, Vér-Piávéből kortyolni.

Ezért inkább a *fejér a magyar bora*, nem a *veres*? A veresből, valahogy, elege lett? Elég azt egyszer, vérszerződéskor meghúzni?

Egy életre, halálra.

– Szintén Doberdó?

Nem, csak a.

„Szalámi”. Jobb lesz nekünk a kolbász. Aszparágusz? Hogyne, esetleg répa.

Porba, fúbe, fába, kőbe, vízbe harapni – haraptunk épp elegenden. Hogy a hatalom (haszon) – pénz – (uralom) megszállottjai örvendezhessenek, dörzsölhessék a kezük, ez igen, megint gyarapodtak. Legyőzték Európát!

Le, le.

– Le vele!

*Fehérrel, vörössel.*

Le, Európa javát. Hol Európát szíven szúrták. Szíven szúrtatták: velünk; magunk.

*Piávei Isonzó Tocáija.*

Mái törkölyük meg mi nem: Grappa Piave! Hem pedig (azért) megkapta a magáét: osztrák–magyar (magyar–osztrák) – magyar avagy osztrák – gránát maroknyi darabját műtötte ki belőle a hadisebész a Piávénál. Hogy odahaza, Ámerikában legyen mit mutogatni – jenki férfimód – az utcán a bámuló hölgykoszorúnak.

Miskának (nagybátyádnak) a fényképét – azért – megőrizte a család. Tejfölösszájú legényke néz rád a százados homályból.

– Isten, Isten.

A Piávétől – az almádi Lok-hegy alján át – a kisiratosi Ér-partig.

Még hogy *Tokaji*...

# Tartalom

Előszó . . . . .	5
Pázsit . . . . .	11
Bözsike a Zsilipen . . . . .	42
Viki néni röpködő vasfazeka . . . . .	47
Mehet, fiúk! (A <i>Mózsna hlopci</i> nótájára) . . . . .	51
Hanyattúszás . . . . .	55
Kagall Velencében . . . . .	67
Joli Iluskája . . . . .	78
Joppojmaty . . . . .	83
Addig vertem, míg meg nem gyógyult . . . . .	90
Brüchlik meg Bruchanek . . . . .	98
Davaj csaszi . . . . .	105
Nyilas kommün . . . . .	113
Így vót, ez vót . . . . .	120
Kopogtató maflása . . . . .	129
Szúzanyám . . . . .	139
Zsandárlovatóke-paprikás . . . . .	147
Kukkerlátás . . . . .	160
Ruszkik, haza . . . . .	171
Öreg hóhér nem vén hóhér . . . . .	179
Magángyűjtő, kinézettel . . . . .	189
Tocai az Isonzótól . . . . .	200



Napkút Kiadó Kft.  
1027 Budapest, Fazekas u. 10–14.  
Telefon: (1) 787-5889  
Mobil: (70) 617-8231  
E-mail: [napkut@gmail.com](mailto:napkut@gmail.com)  
Honlap: [www.napkut.hu](http://www.napkut.hu)

Szerkesztő  
Hlavacska András

Szöveggondozó  
Kovács Ildikó

Tördelőszerkesztő  
Szondi Bence

Nyomdai kivitelezés  
Molnár Nyomda és Kiadó Kft.

Felelős vezető  
Molnár Csaba

ISBN 978 963 263 769 3